

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

GAZAVÂT-I İMÂM ALÎ (K.A.V.) ADLI YAZMA ESERİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi
Aylin ERCAN

Danışman
Dr. Öğr. Ü. Recep KÜREKLİ

Nevşehir
Kasım 2018

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

GAZAVÂT-I İMÂM ALÎ (K.A.V.) ADLI YAZMA ESERİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

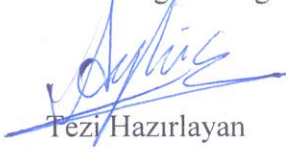
Yüksek Lisans Tezi
Aylin ERCAN

Danışman
Dr. Öğr. Ü. Recep KÜREKLİ

Nevşehir
Kasım 2018

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Aylin ERCAN

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Gazavât-ı İmâm Alî (K.A.V.) Adlı Yazma Eserin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

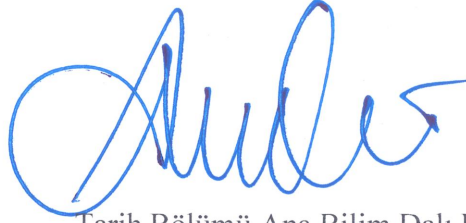
Tezi Hazırlayan

Aylin ERCAN

Danışman

Dr. Öğr. Ü. Recep KÜREKLI

Tarih Bölümü Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Ü. Recep KÜREKLİ danışmanlığında Aylin ERCAN tarafından hazırlanan “Gazavât-ı İmâm Alî (K.A.V.) Adlı Yazma Eserin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

23 / 11 / 2018

JÜRİ

Danışman : Dr. Öğr. Ü. Recep KÜREKLİ
Üye : Doç. Dr. Turan AÇIK
Üye : Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 30/11/2018 tarih ve 2018/475C sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

30 / 11 / 2018

Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Müdür

**GAZAVÂT-I İMÂM ALÎ (K.A.V.) ADLI YAZMA ESERİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Aylin ERCAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Kasım 2018.

Danışman: Dr. Öğr. Ü. Recep KÜREKLİ

ÖZET

İslam Tarihi'nde, ortaya çıkan siyasi-fikri yapılanmalar içerisinde Hz. Ali'nin tarihi şahsiyetinin dışında efsanevi şahsiyeti de önemli bir yer tutar. Hz. Muhammed'in sağlığında ortaya çıkan meseleler O'nun tarafından çözümlenmiş ancak Hz. Muhammed'in yokluğunda yaşanan siyasi ve sosyal hadiseler toplumda ayrılıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle hilafet noktasında yaşanan gelişmeler ve ortaya çıkan sorunlar ayrılıkların ana sebebi olmuş, Hz. Ali'nin halife olması ile birlikte etkisi günümüze kadar devam eden ayrılıklar yaşanmıştır. Bu süreçte Hz. Ali taraftarları O'nu yüceltmek için keramet içerikli menkıbevi rivayetler nakletmişlerdir. Hz. Muhammed'in terbiyesinde yetişen Hz. Ali İslam tarihinin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Hz. Muhammed'in vefatından sonra Hz. Ali'nin politik olarak saf dışı bırakılmasına sebep bazı olaylar İslam dünyasında politik ve ideolojik bölünmeleri hızlandırmıştır.

Bu çalışmada Ankara Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler Koleksiyonu içerisinde bulunan H. 1309(M.1891) istinsah tarihli müellifi tespit edilemeyen 06 MİL YZA 1703 numaralı "Gazavât-ı İmâm Alî (K.A.V.)" adlı eser kullanılarak elde edilen bilgiler ışığında Hz. Ali cenknâmeleri ile ilgili araştırmalara katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. İlk üç bölümde Hz. Ali'nin hayatı, İslamiyet'i kabulü, katıldığı gazalar, hilafet süreci ve şehadeti ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Gazavât-ı İmâm' Alî (K.A.V.) transkripsiyonu yapılmıştır. Beşinci bölümde ise transkribe edilen yazma eserdeki bilgiler ışığında Hz. Ali'nin Türk-İslâm kültürü bağlamında tarihsel şahsiyetini ön plana çıkartan bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Hz. Ali, Gazavât, Cenknâme, Hz. Ali Cenknâmeleri.

**TRANSCRIPTION AND EVALUATION OF THE MANUSCRIPT CALLED
GAZAVÂT-I İMÂM ALÎ (K.A.V.)**

Aylin ERCAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Department of History, Master, November 2018.

Supervisor: Dr. Instructor Recep KÜREKLİ

ABSTRACT

The legendary personality of the fourth caliph Ali is important in the occurrence political-ideological system in the early history of Islam. The problems that arise in the health of Muhammad have been resolved by the prophet himself. However, the political and social divergences in the absence of Muhammad led to the emergence of divisions in society. Particularly, the disagreements on the issue of electing the caliphate became the main cause of the separations. In this process, Ali's supporters conveyed miraculous narratives to glorify Him. Ali, who grew up close to the prophet, is one of the most important personalities in the Islamic history. Several events after Ali was politically sidelined following the death of the prophet accelerated political and ideological divisions in the Islamic world.

This study aims to contribute to the research on the cenknâmeler, epic stories on the early spread of Islam, of Ali in the light of information obtained by using the anonymous manuscript dated 1891 at Ankara National Library Handwriting and Rare Collection of Works number 06 MİL YZA 1703.

The research consists of five parts. In the first three parts, Ali's life, acceptance of Islam, his participation in gazas, his caliphacy and finally his martyrdom are discussed. Fourth part consists of the transcription of the manuscript, Gazavât-ı Imâm 'Alî (K.A.V.). In the fifth section, Ali's historical personality in the context of Turkish-Islamic folkloric culture based on the manuscript is evaluated.

Keywords: Islamic History, Ali, Islamic Epic, Islamic Manuscripts, Epics of Ali.

TEŞEKKÜR

Ankara Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler Koleksiyonu 06 MİL YzA 1703 Gazavât-ı İmâm Alî (K.A.V.) yazma eserinin transkripsiyonunun yapılarak literatüre katkı sağlamayı ve bu alanda yapılacak diğer çalışmalara ışık tutmayı hedefleyen bu çalışmanın neticelendirilmesinde birçok kişinin katkısı olmuştur.

Çalışmamız sürecinde yardımlarını esirgemeyen ve akademik anlamda yol gösteren danışmanım Sayın Dr. Öğr. Ü. Recep KÜREKLİ'ye,

Araştırma eserin edinilmesinde yardımcı olan Ankara Milli Kütüphane Yazma Nadir Eserler, Pataloji ve Restorasyon şube Müdürü Dr. Niyazi ÜNVER'e

Araştırmanın kaynak temini noktasında katkıda bulunan kıymetli dostum ve aynı zamanda meslektaşım Büşra FİGENKAPLAN'a, ayrıca, Dr. İzzet FİGENKAPLAN'A, Araştırma Görevlisi Dr. Dilek SOYLU BAŐTUĐ'a, Öğretim Görevlisi Dr. Mukaddes ÖĞÜNMEZ'e, Prof. Dr. Emir ERDEN'e ve canım ablam Öğretim Görevlisi Dilek ERCAN'a

Çalışmam süresince her daim yanımda olan, bir an olsun benden desteğini esirgemeyen canım aileme teőekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. ALİ'NİN HAYATI

1.1. Soyu ve Doğumu.....	6
1.2. Hz. Muhammed Döneminde Hz. Ali.....	7
1.3. Veda Haccı ve Gadir-i Hum Hadisesi.....	11
1.4. Kırtas Vak'ası.....	12
1.5. Hz. Muhammed'in Vefatı ve Hz. Ebubekir'e Biat.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

İLK ÜÇ HALİFE DÖNEMİNDE HZ. ALİ

2.1. Hz. Ebu Bekir'in Hilafet Dönemi H. 11-13(632-634).....	16
2.2. Hz. Ömer'in Hilafet Dönemi H. 13 - 23 (634-644).....	17
2.3. Hz. Osman'ın Hilafet Dönemi H. 23- 35 (644-656).....	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. ALİ DÖNEMİ

3.1. Hz. Ali'nin Halife Seçilmesi H. 35 (656)	22
3.2. Cemel Savaşı H. Cemaziyelahir 36 (Aralık 656).....	27
3.3. Sıffin Savaşı ve Tahkim Olayı H. 36 (657)	29
3.4. Hakem Olayı	35
3.5. Haricilerle Yapılan Savaşlar	37
3.5.1. Nehrevan Savaşı H. 38 9 Safer (Temmuz 658).....	37
3.5.2. Nuheyla Savaşı H.38 (658)	38

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN TRANSKRİBİ

4.1. Transkripsiyon Metni.....	42
--------------------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

METİN ÖZETİ VE DEĞERLENDİRME

5.1. Metin Özeti.....	93
5.2. Değerlendirme.....	97
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA	104
EKLER.....	109
Ek-1. Gazavât-ı İmâm Alî (K.A.V.), varak 1b- 2a- 2b	109
Ek-2. Hz. Ali Billuru Âzam Cenknemeleri Ön Kapak Resimleri	110
Ek-3. Temsili Hz. Ali, Düldül ve Zülfikar Resmi.....	118
ÖZ GEÇMİŞ.....	119

KISALTMALAR VE SİMGELER

Çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

H. : Hicrî

Hz. : Hazreti

M. : Miladî

Ö. : Ölümü

S.A.V. : Sallallâhu ‘aleyhi ve’s-sellem

K.A.V.: Kerremallâhü Veche

vr. : Varak

-a : Varak ön yüz

-b : Varak arka yüz

GİRİŞ

I. Konunun Takdimi ve Sınırlandırılması

Hz. Ali, Türk-İslam tarihi içerisinde, diğer İslam önderlerinden farklı ve özel bir yere sahiptir. Bu farklılığın nedeni, ilk Müslümanlardan olan Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve damadı olarak pek çok zorluğa katlanması ve neslinden gelenlerin uğradığı haksızlıklar ve ötekileştirmeler nedeniyle ortaya çıkan mağdur vasfıdır. Hz. Ali, Hz. Muhammed'in nübüvvet ve velayet nurunu birlikte taşıdığı gerekçesiyle belli kesimlerce bu yönüyle büyük bir sevgi görmüştür. O'nun kahramanlıkları dilden dile anlatılarak, kimi zaman tarihi gerçekleri de aşarak destanlara, gazalara, cenklere ve fetihnamelere konu olmuştur. Hz. Ali'nin kahramanlık hikayeleri özellikle XIII. ve XIV. yüzyıl Anadolu'sunda oldukça geniş yer tutmuştur. Dolayısıyla Hz. Ali İslamiyet içerisinde şekillenen farklı inanç ve kültürler arasında büyük bir kahraman idoldür.

Bu dönemde yazılan cenknâmeler özellikle Hz. Muhammed, Hz. Ali ve çocukları etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda Hz. Ali ve diğer cengaverlerin dini yaymak amacıyla yaptığına inanılan mücadelelere ilişkin birçok cenknâme kaleme alınmıştır. Bunlar içerikleri itibariyle keramet ve mucizevî hadiselerin ele alındığı destansı eserlerdir. Bu mitolojik yönlerine rağmen verdikleri bilgilerle aynı zamanda İslam tarihine de kaynaklık etmektedirler. Bu tür cenknâmelere yurt içi ve yurt dışında pek çok yazma eser kütüphanelerinde rastlamak mümkündür.

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden ve XIII.-XIV. yüzyıllarda yazıldığı tahmin edilen "Gazavât-ı İmâm Ali" adlı yazma eserde geçen 'gazavât' kavramı terim olarak pek çok eserde kullanılan bir kavramdır.

Gazavâtnâme sözcüğü, Arapça 'gazve' nin cem'i olan gazevât ve Farsça "nâme" yani kitap anlamına gelen kelimelerden mürekkeptir. Gaza, cenge (savaşa) gitmek

anlamına gelir. Din düşmanlarıyla din uğruna yapılan cenklere cihad denir. Daha sonraları da gaza da bu manada kullanılmıştır.¹

Türkçede daha çok mesnevî şeklinde olan manzum gazavâtnâmeler, İslamiyet'in kabulünden sonra yazılmaya başlanmıştır. Bu destanlarda çoğunlukla dini duygular ağır basmaktadır. Gazalarda fetih ya da zafer söz konusu değildir. Çünkü gaza sadece din uğruna yapılan savaştır. Bir şehrin veya bir kalenin alınmasını anlatan eserlere fetih-nâme; düşmanın yenilgisiyle sona eren savaşları anlatan gazânâmelere de zafer-nâme adı verilir. Fakat bunlar sonradan birbiriyle karıştırılmış, fetihnâme ve zafernâme gibi eserlerin hepsine birden gazavâtnâme denmiştir. Gazavâtnâmeler, bu yönüyle hem tarih bilimi açısından hem de edebiyat tarihi açısından kaynak teşkil edici nitelikte eserlerdir.

Cenkname tabiri ise daha çok Hz. Ali'nin başkahramanı olduğu din düşmanlarına karşı kazanılan zaferleri anlatmak için kullanılmıştır. Bu cenknâmelerde Hz. Ali'nin hayatı, kişiliği ve daha çok efsanevi güçlere sahip oluşu anlatılmaktadır.² Aslında Hz. Ali, Hz. Muhammed'den sonra İslamiyetin koruyucu lideri sıfatında daha çok insanların içindeki cengaver tipini ortaya çıkarmak için kullanılmıştır. Bu çerçevede özellikle XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu coğrafyasında cengaverlik ruhunu besleyen bir çok cenknâme kaleme alınmıştır.

Üzerinde çalıştığımız eser Gazavât- ı İmâm 'Ali (K.A.V.) adlı el yazma eserdir. Eserin yazarı ve müstensihî hakkında hiçbir bilgi yoktur. İstinsah tarihi H. 1309 (M. 1891)'dur. Metinde Hazreti Ali'nin Savaşları anlatılmaktadır. İncelenen metin sırtı bordo pandizot bez, kapakları renkli kağıt kaplı mukavva bir cilt içinde yer alır. Metnin orijinal boyutları 200x145-170x100 mm ebadındadır. Söz başları çizgiler kırmızı, yapraklar kir lekeli. Metin 83 sayfadan oluşmakta ve her sayfada 13 satır bulunmaktadır.

¹ Mustafa Erkan, Gazavatnâme, Cilt XIII, İstanbul: **DİA**, İslam Ansiklopedisi Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, 439.

² İsmail Toprak, **Hazret-i Ali Cenklere**, 2. Baskı, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016, 9.

II. Konunun Amacı ve Önemi

Ankara Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler Koleksiyonu 06 MİL YZA 1703 “Gazavât-ı İmâm Alî (K.A.V.)”adlı yazma eserin transkripsiyonun yapılarak Hz. Ali’nin tarihî ve menkıbevi hayatının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu yönüyle çalışmanın literatüre katkı sağlaması ve bu alanda yapılacak diğer çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

III. Araştırmanın Kaynakları

Araştırma konumuz İslam Tarihi alanında yer aldığı için İslam Tarihi ana kaynakları kullanılmaya çalışılmıştır. Dönem dili Arapça olması hasebiyle dilimize çevrilmiş eserler taranarak doğru ve objektif bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Sîret-i İbn Hişam Tercemesi, Taberî Tarihi, İbnü’l-Esir el-Kâmil fi’t-Târih, İbn Kesir el-Bidâye ve’n-Nihâye, Ahmet Cevdet Paşa, Kısası Enbiya gibi siyer eserlerinden faydalanılmaya çalışılmıştır. Bu eserler dışında Genel İslam Tarihi kaynaklarından da istifade edilmiştir.

Araştırma konumuz ile benzerlik gösteren çalışmaları ise Ankara Milli Kütüphane, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi gibi merkezlerden ve ulusal ve uluslararası veri tabanlarından konumuza müteallik bilimsel yayınlar tespit edilmiştir. Ayrıca bu bağlamda yeni kaynaklar tespit edilip incelendikten sonra elde edinilen bilgiler tasnif, tahlil ve tenkit süreçlerinden geçirilmiştir. Elde edilen verilere göre üzerinde çalıştığımız Hz. Ali’nin Haverzemin Cengi’nin farklı nüshaları olduğu ve bu nüshalar üzerine yapılan çalışmaların olduğu tespit edilmiştir.³Hz. Ali Cenknâmeleri adı altında ele alınan en çok okunan ve üzerinde çalışmalar yapılan Hz. Ali’nin Cenknâmelerini şu şekilde sıralayabiliriz: “Billûr-ı Âzam Haver-i Zemin Cengi, Billûr-ı Âzam Berber Kalesi Cengi, Billûr-ı Âzam Ejder Kalesi Cengi, Billûr-ı Âzam Hayber Kalesi Cengi, Billûr-ı Âzam Hz. Ali Devler Ülkesinde ve Malik-i Ejder Cengi, Billûr-ı Âzam Kubbe-yi Mıknatıs Cengi, Ecel Kuyusu, Gazanfer Kâfir Cengi,

³ N.B.,**Hz. Ali Gazveleri: I Billuru Azam Haverzemin Cengi**, 1. Baskı, İstanbul: Şenyıldız Yayınevi,1981,4.

Hız. Ali Billûr Dağ Cengi, Hız. Ali Devler Peşinde, Hız. Ali Haramiler Peşinde, Hız. Ali İbn-i Vakkas Cengi, Hız. Ali Kan Kalesi Cengi, Hız. Ali Kıyamcılara Karşı, Hız. Ali Mühr-i Süleyman'ın İzinde, Hız. Ali Nemrut Kalesi Cengi, Hız. Ali Ölüm Vadisinde, Hız. Ali Şeddat Cengi, Hız. Ali Şeytanlar Mağarasında, Hız. Ali ve Amr İbn-i Madi Kerb Cengi, Hız. Ali ve Cemel Cengi, Hız. Ali ve Hayberli Sihirbaz, Hız. Ali ve Muaviye, Hız. Ali Yemen Cengi, Hız. Ali'nin Hilafeti ve Hız. Osman'ın Kanlı Gömleği, Hız. Ali'ye Meydan Okuyan Kız, İslamda İlk Tefrika ve Hız. Ali Nahrevan Cengi, Öldürme Ya Ali, Sıffin Vakasının İyüzü, Üç Yol Cengi.”⁴

Hız. Ali'nin kahramanlıkları çevresinde şekillenen bu gazavatnâme veya cenknâme adıyla bahsedilen eserler XIII. veya XIV. yüzyıldan itibaren tercüme ve telif edilip Türk milli kültürüne kazandırılmışlardır. Günümüze ulaşan yazma eserler dışında matbu ve taş baskı cenknâmelerde mevcuttur. Ancak yaptığımız araştırmalar neticesinde taş baskı veya matbu cenknâmeler yazma eserlerin ya kopyası ya da sadeleştirilmiş şekilleri olduğu görülmüştür.

Hız. Ali Cenknâmelerinin genel olarak değerlendirildiği kaynaklar ise şu şekildedir: Ö. Faruk Beyceoğlu, “Halk Kitaplarında Hazret-i Ali” çalışmasında Hız. Ali çevresinde gelişen çeşitli cenknâmelerden yola çıkarak gerçekte yaşanmış olaylarla olağanüstü olaylar arasındaki farklar ve hikayelerde geçen motiflerin tespit edildiği kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Ayrıca bu hikayeler biçim, dil ve üslup yönünden ayrıntılı olarak incelenmiştir.⁵

İsmet Çetin, “Türk Edebiyatında Hız. Ali Cenknâmeleri” eserinde XIV. yüzyılda yazılmaya başlanan Hız. Ali Cenknâmelerini kaynakları, şekil ve üslup özellikleri bakımından ayrıntılı bir şekilde incelemiştir.⁶

⁴ Hülya Yaşar, **Hazret-i Ali'nin Haver-Nâme Cenkları (İnceleme- Metin)**, Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Halk Bilimi(Folklor) Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2007,4.

⁵ Ö. Faruk Beyceoğlu, **Halk Kitaplarında Hazret-i Ali**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara, 1986,14.

⁶ İsmet Çetin, **Türk Edebiyatında Hız. Ali Cenknâmeleri**, 1. Baskı, Ankara: TTK, 1997,129.

İsmail Toprak, Hazret-i Ali Cenklere çalışmasında Hayber Kalesi Fethi, Kan Kalesi Cengi, Berber Kalesi Cengi, Havernâme, Muhammed Hanife'nin Kafır Gazanfer ile Cengi, Mağrib Ejderhası Gazâ, Muhammed Hanife Gazâsı, İmam Hasan'ın Rebi' İbn-i Mâlik ile Cengi, İmam Hüseyin'in Gazâsı Cenknâmeleri üzerine nüsha karşılaştırmalarının da olduğu bir çalışma yapmıştır.⁷

Jean Louis Mattei, "Hz. Ali Cenknâmeleri" eserinde üç tane el yazması eseri incelemiştir. Bu yazmalardan bir nüshanın XIV. yüzyıla diğerinin XVII. yüzyıla ve üçüncü nüshanın da XIX. yüzyıla ait olduğunu tespit eden bir çalışma yapmıştır.⁸

Yukarıda incelenen kaynaklar dışında Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan yüksek lisans ve doktora tezleri de çalışmamıza kaynak teşkil etmişlerdir. Bunlar arasında Kamile Ünlüsoy'un "Tarihî Şahsiyeti ve Anadolu İnanç Kültüründeki Tasavvuruyla Hz. Ali XIII-XVI. Yüzyıllar"⁹ adlı çalışması; Meliha Yıldırım Sarıkaya'nın "Türk-İslam Edebiyatında Hz. Ali"¹⁰ adlı çalışması; Zehra Güden'in "Hz. Ali Cenknâmelerinin Estetik Değerler Bakımından İncelenmesi"¹¹ adlı çalışması ve Fatih Muhammed Çakmak'ın "Sünnî ve Şîî kaynaklara göre Gazve ve Seriyelerde Hz. Ali"¹² adlı çalışması sayılabilir.

⁷Toprak, 5.

⁸ Jean-Louis Mattei, **Hz. Ali Cenknâmeleri**, 1. Baskı, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2004, 7-9.

⁹ Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011.

¹⁰ Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2004.

¹¹ Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2013.

¹² Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. ALİ'NİN HAYATI

1.1. Soyu ve Doğumu

Hiz. Ali'nin babası, Hiz. Muhammed'in amcası Ebû Talib'dir. Annesi ise Ebû Talib'in amcasının kızı olan Fatma binti Esed b. Haşim b. Abdumenaf b. Kusay'dır.¹³ Ebu Talib ile Fatma binti Esed'in Cumâne, Reyta, Ümmehâni(Hind) ve Esmâ isminde dört kızı¹⁴; Tâlib, Cafer, Âkil ve Ali isminde dört tane de erkek çocukları olmuştur. Ebu Talib'in soyu üç koldan devam etmiştir. Hiz. Ali tarafından devam edenlere "Aleviyyûn", Hiz. Cafer'den olanlara "Caferiyyun", ve Âkil'den devam edenlere de "Âkiliyyun" denilmiştir. En büyük oğlu Tâlib ise Bedir Savaşından sonra şirke düşmüştür.¹⁵

Hiz. Ali'nin doğum tarihi ile ilgili günümüze birçok rivayet aktarılmıştır. Bu tarih aralıkları ise M. 597 ile 602 yılları arasında değişmektedir. Ancak kuvvetle muhtemel tarih ise, Fil Vakasının 30. yılı, Receb'in 12. cuma günü (M. 600) olduğu yönündedir. Hiz. Ali Kabe'nin içinde dünyaya gelmiştir.¹⁶

Hiz. Ali'nin tam künyesi, Ebu'l Hasen Ali b. Ebu Talib (Abd-i Menaf) b. Abdulmuttâlib (Şeybetü'l Hamd) b. Haşim b. Abdumenaf b. Kusay b. Kilab b. Murre b. Ka'b b. Lüey el-Kureşî el-Haşimî şeklindedir.¹⁷

¹³Şemseddin Sivasi, **Dört Halifenin Menkıbeleri**, Sadeleştiren Ahmet Arslantürkoglu, İstanbul: Sağlam Kitabevi, 1976, 295.

¹⁴ Mustafa Asım Köksal, **İslam Tarihi**, Cilt X, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1981, 134.

¹⁵ Hasan İbrahim Hasan, **İslam Tarihi**, Cilt I, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1985, 340.

¹⁶ Mustafa Yağmurlu, **Hiz. Ali**, 1. Baskı, İstanbul: Beyan Yayınları, 2012, 11-12.

¹⁷Sahihhi Buhari Muhtasarı, **Tecridi Sarih Tercemesi**, Cilt IV, Müellifi ZeyneddinAhmedZebidi, Mütercim Kamil Miras, İstanbul: MatbaaiEbuzziya, 1938, 44; Ömer Rıza Doğrul, **Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet**, Cilt V, İstanbul: Ensar Neşriyat,1978,53.

Rivayetlere göre; Hz. Ali doğum sonrasında uzun bir müddet gözünü açmamış ve annesinin sütünü içememiştir. Bunun üzerine annesi Fatma binti Esed, Hz. Muhammed'in kucağına vermiştir. Hz. Muhammed, dilini Hz. Ali'nin ağzına veriyor ve Hz. Ali gözünü açıp annesinin sütünü içmeye başlıyor. Bu hadise üzerine Hz. Muhammed, Fatma binti Esed'e nasıl bir isim vereceklerini sorar. Annesi Fatma binti Esed, O'na kendi babasını adı olan "*Esed (aslan)*" i ya da aynı manaya gelen "*Haydar*", ismini vermek istediğini söylemiştir. Hz. Muhammed ise onu "*Ali*" olarak isimlendirmiştir.¹⁸

Hz. Ali, bu isimlerin dışında çeşitli lakaplarla da anılırdı. Bunlar; "*Murtaza*" ve "*Esedullahi'l- Gâlip*"tir.¹⁹ Ayrıca Hz. Ali çocukluğunda bile puta tapmadığı²⁰ için daha sonraki zamanlarda ona dua edilirken "*Kerremallahu vecheh*" (Allah onun vechini şereflendirsin) diye zikredilmiştir.²¹ Hz. Muhammed de Hz. Ali'ye lakaplar vermiştir. Bunlar, "*Ebu Turab* (toprağın babası, toprağa bulanmış kimse)" ve "*Ebu Sıbtayn*(iki torunun babası)".²²

1.2. Hz. Muhammed Döneminde Hz. Ali

M. 605 yıllarında Mekke de baş gösteren kıtlık Ebu Talib'i de sıkıntıya düşürmüştür. Hz. Muhammed sekiz yaşından beri kendisine destek olan amcası Ebu Talib'in yükünü hafifletmek için en küçük oğlu Hz. Ali'yi himayesine almıştır. Hz. Ali beş yaşından Hicrete kadar Hz. Muhammed'in himayesinde kalmış²³ ve O'na ilk iman edenlerden olmuştur.²⁴ Hz. Ali'nin, Hz. Muhammed'e iman etme hadisesini nakleden "İbn İshak dedi ki: Ebu Talib oğlu Ali, bundan bir gün sonra yanlarına geldiğinde Rasûlullah ile Hatice'nin namaz kılmakta olduklarını gördü. Ve: "*Ya Muhammed, bu nedir?*" diye sordu. Rasûlullah da şu cevabı verdi "*Bu Allah'ın kendi nefsi için*

¹⁸ŞemsüddinAhmed Efendi, **Dört Büyük Halife**, 245; Abdülbaki Gölpınarlı, **Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali**, 1. Baskı, İstanbul: Derin Yayınları, 2004,12.

¹⁹Sahihi Buhari Muhtasarı, 45; Hayati Ülkü, **İslam Tarihi**, 3. Baskı, İstanbul: Çile Yayınevi, 1977, 239; Murat Kaya,**Hz. Ali'den 111 Hâtıra**,1. Baskı, İstanbul:Erkam Yayınları, 2010, 6.

²⁰ Ahmet Cevdet Paşa, **Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefa**, Metin Muhsin Bozkurt(Sadeleştiren) Cilt I, İstanbul: Çile Yayınları,1981,472.

²¹Fığlalı, Ali,371-374.

²²Mustafa Asım Köksal, Cilt II, 263.

²³Ebu'l-Hasen En-Nedvi, **Hz. Ali el-Murtazâ**, Yusuf Karaca (Tercüme), 2. Baskı, İstanbul: Risale Yayınları, 2015, 42.

²⁴Fığlalı, **Ali**, 371-374.

seçtiği ve peygamberlerim de bununla gönderdiği dinidir. Seni, bir ve ortağı olmayan Allaha O'na ibadet etmeye, Lat ve Uzza'yı inkar ve terk etmeye davet ediyorum.”

Ali dedi ki: *“Bu, bugüne kadar duymadığım bir şeydir. Babam Ebu Talib ile görüşüp konuşmadan bu hususta bir karar veremem.”* Resûlullah (S.A.V)'da, durumu tamamıyla açığa çıkmadan Önce sırrının ifşa edilmesinden çekindi ve: *“Ey Ali! Eğer Müslüman olmazsan bari bu sırrı gizle.”* dedi. Ali, o gece bekledi. Sonra Cenâb-ı Allah, onun kalbine İslâm'ı bıraktı. Ertesi sabah Rasûlullah (S.A.V.)'ın yanına gelerek: *“Ya Muhammed, sen bana neyi teklif etmiştin?”* diye sordu. Rasûlullah da şöyle cevap verdi: *“Allah'tan başka ilah olmadığına, onun bir ve ortaksız olduğuna şahadet edecek, Lat ve Uzza'yı terk edecek, şeriklerden de uzak duracaksın.”* Ali, böyle yapıp Müslüman oldu.”²⁵

Hiz. Ali'nin iman edişiyile ilgili aktarılan çeşitli rivayetlerin yanında tartışmalı diğer bir konu ilk iman eden kişinin kim olduğu meselesidir. Hiz. Ali'nin, Hiz. Muhammed'e ilk iman edenlerden Hiz. Hatice ile aynı zamanlar da mı yoksa ondan hemen sonra yahut da Hiz. Hatice ve Hiz. Ebubekir'den sonra mı iman ettiği konusu²⁶ Ehl-i Sünnet ile Şiiiler arasında tartışmalı bir konudur.²⁷ Ancak şu kesindir ki çocuk yaşta ilk iman eden²⁸ ve Hiz. Muhammed ile birlikte ilk namaz kılan çocuk Hiz. Ali olmuştur.²⁹ Bu sıralarda yaşının dokuz ile on bir civarında olduğu rivayetleri vardır. Hiz. Ali'nin hicretten (622) önceki yaşamı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Ancak Şii kaynaklarında doğumundan ölümüne kadar hayatı menkıbevi ve efsanevi rivayetlerle en ince ayrıntısına kadar anlatılmaktadır.³⁰

Hiz. Ali'nin İslam tarihi kaynaklarında en göze çarpan kahramanlıklarından ilki, Hicret esnasında Hiz. Muhammed'in yatağına yatarak müşriklere kendisini siper

²⁵İbn Kesîr, **El Bidaye Ve'n-Nihaye**, C. III, 39-51.

²⁶Taberî, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet Temir (çev), C. IV, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992, 109-112; Şemsüddin Ahmed Efendi, **Dört Büyük Halife**, 3. Baskı, İstanbul: Bedir Yayınevi, 1973, 28.

²⁷İbn Kesîr, **El Bidaye Ve'n-Nihaye**, C. III, 39-51.

²⁸Ömer Rıza Doğrul, **Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet**, Cilt V, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1978, 57.

²⁹İbn-i Hişam, **Hiz. Muhammed'in Hayatı**, İzzet Hasan, Neşet Çağatay (çev), C. I, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971, 156-157.

³⁰Fığlalı, **Ali**, 371-374.

etmesidir. Şöyle ki; İslamiyet Mekke’de Hz. Muhammed ve ilk iman edenler sayesinde hızla yayılmaya başlamıştır. Müslüman olanların sayısı artarken Mekkeli müşrikler bu durumdan rahatsız olmaya başlamışlardır. Bu durum ilerleyen zamanlarda Müslümanlara karşı sert muhalefeti de beraberinde getirmiştir.³¹ Mekkeli müşrikler siyasi ve sosyal hayatı olumsuz etkileyen tutumlarıyla yetinmeyip Hz. Muhammed’i öldürme planları yapmaya başlamışlardır.³² Bu zulümler karşısında Hz. Muhammed Medinelilerle yaptığı Akabe Biatları neticesinde Müslümanların Medine’ye hicret yolunu açmıştır.³³ Hz. Muhammed, gelen vahiyde bildirilen gecede yola çıkacaktır.³⁴ Yola çıktığı gece evinin etrafında pusuda bekleyen müşrikleri yanılmak için yatağında Hz. Ali’nin uyumasını istemiştir.³⁵ Hz. Muhammed, Hz. Ebubekir ile birlikte 1 Rebiülevvel 622’de Mekke’den Medine’ye hicret etmiştir. Bir müddet sonra Hz. Ali, Hz. Muhammedin kendisine emanet ettiği eşyaları sahiplerine verip ve emrettiği gibi kızı Hz. Fatma’yı, annesini ve diğer Müslümanlarla birlikte Mekke’den ayrılmıştır. Kuba’da Hz. Muhammed’e yetmişlerdir.³⁶

Hicretten sonra Mekkeli Müslümanlar “*muhacir*”, Medineli Müslümanlar ise “*ensar*” olarak adlandırılmıştır. Hicretin beşinci ayında Hz. Muhammed muhacir ile ensar arasında yakınlık kurmak için kardeşlik ilan etmiştir. Hz. Muhammed, Hz. Ali’yi kendisine kardeş olarak seçmiştir.³⁷ Hicretin ikinci yılının sonunda (Zilkade, M.624) Hz. Muhammed, kızı Hz. Fatma’yı Hz. Ali ile evlendirmiştir.³⁸ Hz. Ali ve Hz. Fatma’nın evliliğinden Hasan, Hüseyin ölü doğduğu veya küçük yaşta vefat ettiği rivayet edilen Muhsin adında üç erkek evlatları olmuştur. Ayrıca Zeynep ve Ümmü Gülsüm adında da iki kız evlatları olmuştur.³⁹ Hz. Ali, Hz. Fatma ile evli

³¹İbrahim Sarıçam, **Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, 5. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007,s.91.

³²İbnü’l Esir, **El Kamil Fi’t Tarih**, M. Beşir Eryarsoy (çev),C. II, İstanbul: Bahar Yayınları, 1991,68-77.

³³Corci Zeydan, **İslam Uygarlıkları Tarihi**, Nejdet Gök (çev),C. I, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004,79; Sabri Hizmetli, **İslam Tarihi**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1991, 135.

³⁴İbn-i Hişam, C. I, 205.

³⁵ Mehmet Ali Kaya, **Hız. Ali (K.A.V.) Hayatı-Davası-Mücadelesi**, 2. Baskı, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2015, 66.

³⁶Fığlalı, **Ali**, 371-374.

³⁷Ethem Ruhi Fığlalı, **İmam Ali**,12. Baskı, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2017, 7.

³⁸İbn Kesir, C. III, 534-540.

³⁹Fığlalı, **Ali**, 371-374.

olduğu süre zarfında başka biriyle evlenmemiştir. Ancak O'nun vefatından sonra çok sayıda evlilik yapmış ve bu evliliklerinden de çocukları olmuştur.⁴⁰

Hicretle birlikte Medine'de İslamiyet'in yayılışı hız kazanmış. Şehirde eğitimde, öğretimde ve ticaretle Müslümanlar ön plana çıkmaya başlamıştır.⁴¹ Müslümanların bu yöndeki gelişmelerine karşılık müşrikler de boş durmamışlardır. Müslüman için artık için cihat kaçınılmaz olmuştur. Hz. Muhammed döneminde Müslümanlar ile müşrikler arasında birçok mücadele yaşanmıştır. Hz. Muhammed'in her daim yanında yer alan Hz. Ali, Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere Tebük dışında bütün gazve⁴² ve Fedek, Fels, Yemen seriyelerine⁴³ katılmıştır.⁴⁴

Hz. Ali, Hz. Muhammed'e katiplik ve vahiy katipliğini de yapmıştır. Hudeybiye Antlaşması'nı da O yazmıştır. Hz. Muhammed Evs, Hazrec ve Tay kabilelerinin taptıkları putlarla Mekke'nin fethinden sonra Kabe'deki putları yıkma görevini Hz. Ali'ye vermiştir.⁴⁵ Hz. Muhammed, Putları yıkmadan önce asasıyla putlara dokunarak, " *De ki: 'Hak geldi, batıl yok oldu. Muhakkak ki batıl yok olup gidicidir'*" ayetini okuyarak hepsini devirmiştir.⁴⁶ Son kalan putu da Hz. Ali'nin omzuna çıkararak devirmiştir.⁴⁷

Hz. Muhammed'e, Hicret'in dokuzuncu senesinde (631) hac mevsimi yaklaştığı bir zamanda Hac ibadetinin farz olduğu bildirilmiştir. Hz. Ebubekir, hac emiri olarak görevlendirilmiş ve kfilesiyle birlikte yola çıkmıştır. Bu sırada Hz. Muhammed'e Tevbe Suresi gönderilmiştir. Bu sure müşriklere gönderilen bir ultiमतom

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mustafa Öz, Ali Evladı, C. II, İstanbul: **DİA** İslam Ansiklopedisi Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, 392-393.

⁴¹ İbrahim Sarıçam, **HZ. MUHAMMED VE EVRENSSEL MESAJI**, 5. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.139.

⁴² Gazve: Hz. Peygamberin bizzat katıldığı ve idare ettiği savaşlara denir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Hüseyin Algül, Gazve, C. XIII, İstanbul: **DİA**, İslam Ansiklopedisi Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, 488-489.

⁴³ Seriyeye: Hz. Peygamber'in bizzat katılmayıp görevlendirdiği kumandanlarla idare ettiği seferlerdir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Serdar Özdemir, Seriyeye, C.XXXVI, İstanbul: **DİA**, İslam Ansiklopedisi Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, 565-566.

⁴⁴ Mehmet Azimli, **Dört Halifeyi Farklı Okumak-4 Hz. Ali**, 3. Baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016, 23-25.

⁴⁵ Fıglalı, **Ali**, 371-374.

⁴⁶ Kur'an-ı Kerim, İsra Suresi 17/81: " *Ve kul câelhakku ve zehekal bâtil(bâtilu), innelbâtilekânezehûkâ(zehûkan)*"

⁴⁷ Gölpinarlı, **Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali**, 44.

mahiyetindeydi. Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye bu surenin müşriklere duyurulması görevi vermiştir. Hz. Ali, bu yıldan sonra müşriklerle Müslümanların bir arada hac edemeyeceğini ve çıplak halde Kabe'nin tavaf edilemeyeceğini tüm halka duyurmuştur. Hicretin onuncu senesinde ise Hz. Muhammed, Hz. Ali'yi Yemen'de bulunan Mezhic Kabilesini İslam'a davet etmesi için görevlendirmiştir. Hz. Ali 300 kişilik birlik kurarak Mezhic'e doğru yola çıkmış. Sonrasında ise Hz. Ali, Hz. Muhammed'in emir ve tavsiyelerine uyarak 1 yıl içinde Mezhic'de İslamiyet'in yayılmasını sağlamıştır.⁴⁸

1.3. Veda Hacı ve Gadir-i Hum Hadisesi

Hz. Muhammed, H. Zilhicce 10 (Ocak 632)'da hac için Medine'den yola çıkmıştır. Bu Hz. Muhammed'in ilk ve son hac ibadeti olduğu için buna "*Veda Hacı*" denmiştir.⁴⁹ Bu sırada Hz. Ali'de Yemen'den birliğindeki askerler ve ganimetlerle yola çıkmıştır. Hz. Ali, bu ganimetlerin tasarrufunu Hz. Muhammed'e bırakmak istiyordu fakat birlik komutanı her askere bir elbise dağıtmıştır. Birlik komutanı Hz. Ali'nin rızası olmadan ganimetlerden dağıttığı için birlik içinde huzursuzluk çıkmıştır. Hz. Ali ve birliği Hz. Muhammed ile buluştuklarında komutan Hz. Ali'yi şikayet etmiştir. Hz. Muhammed bu şikayeti uygun bulmayarak Hz. Ali için, "*Ali'yi bana şikayet etmeyiniz. Çünkü o, içinizde Allah'tan en çok korkanınızdır. O Allah yolunda suçlanamayacak kadar titizdir. Ben kimin velisi isem Ali de onun velisidir.*" buyurmuştur.⁵⁰ Hz. Muhammed bu sözleriyle birliktekileri susturmuş ve huzuru sağlamıştır.⁵¹

Hz. Muhammed'in hac yapacağını haber alan Müslümanlar hem hac için hem de O'nu görmek için Mekke'ye gelmişlerdir. Binlerce kişi Hz. Muhammed'in son hutbesini dinlemiştir. Daha sonra bu konuşmalar "*Veda Hutbesi*" adı altında toplatılmıştır. Hz. Muhammed bunun ilk ve son hac ibadeti olduğunu biliyordu ve Sahabîlerine son tavsiyelerinde bulunuyordu.⁵² Hz. Muhammed hac ibadetini

⁴⁸Hakkı Dursun Yıldız, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, Cilt I, İstanbul: Çağ Yayınları, 1986,35; Kaya,183.

⁴⁹Sabri Hizmetli, **İslam Tarihi**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1991, 183.

⁵⁰ Kaya, 189.

⁵¹Ebu'l-Hasen En-Nedvi, **Hz. Ali el-Murtazâ**, Yusuf Karaca (Tercüme), 2. Baskı, İstanbul: Risale Yayınları, 2015, 70.

⁵²Mustafa Yağmurlu, **Hz. Ali**,1. Baskı, İstanbul: Beyan Yayınları, 2012, 67.

yaptıktan sonra kurbanlık için ayırdığı yüz deveden, altmış üçünü bizzat kendisi, geri kalan otuz yedisini ise Hz. Ali'ye kestirmişdir. Kurbanların her birinin etinden birer parça almış ve gerisini ise dağıttırıştır.⁵³

Hız. Muhammed son tavafını yaptıktan sonra Medine'ye doğru yola çıkmıştır. Mekke ile Medine arasında Cuhfe'den dört kilo metre ileride “Gadir-i Hum” mevkiine gelmiştir. Burası Hz. Ali'nin imamet meselesi açısından Şii'ler için tarihi bir yerdir.⁵⁴ Bu mevkiide Hz. Muhammed, gelen vahiyleri (el- Mâide 5/67) tebliğ etmiştir. Sonrasında ise Hz. Ali'yi sağ tarafına almış elini tutup kaldırmış ve şunları söylemiştir: “ Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır. Allah'ım onu seveni sev, ona düşman olana düşman ol!”⁵⁵ Bu açıklamadan sonra orada bulunan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hassan b. Sabit ve bereberindekiler Hz. Ali'yi tebrik etmişlerdir. Bu açıklamadan yola çıkarak Şii alimler imamet meselesinde Hz. Ali'ye haksızlık yapıldığını savunmaktadırlar. Sünni alimlere göre ise bu hadisi nakleden kaynaklar ışığında “mevla”⁵⁶ kelimesinin “halife veya imam” manasına gelmediğini “dost, arkadaş” manalarına geldiğini açıklamışlardır.⁵⁷

1.4. Kırtas Vak'ası

Hız. Ali'nin imamet meselesini savunan Şiilerce önemli bir vak'a da Kırtas yani Vasiyetname hadisesidir. Bu konu hakkında bir çok rivayet mevcuttur. Hz. Muhammed hastalığının ilerleyen zamanlarında bir kağıt ve kalem istemiş ve söyleyeceklerinin yazılması talebinde bulunmuştur.⁵⁸ Ancak içlerinde Hz. Ömer ve bazı sahabilerin de bulunduğu bir grup bu talebi yerine getirmemişlerdir. Bu talep Hz. Muhammed karşısında bir çok ihtilafli görüşün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çünkü bir kısım Hz. Muhammed'in hastalık hali üzerine bu talebde bulunduğu,

⁵³ Kaya,190.

⁵⁴ Adnan Demircan, **Hız. Ali'nin Hilafet Hakkı Meselesi Gadir-i Hum Olayı**, 2. Baskı, İstanbul: Beyan Yayınları, 2014, 22.

⁵⁵ İbn Kesîr, Cilt III,540-544.

⁵⁶ Gölpinarlı, **Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali**,52.

⁵⁷ Nakledilen hadisler için bakınız:İbn Kesîr, **El Bidaye Ve'n-Nihaye**, Cilt V, 365-372; Ethem Ruhi Fığlalı, Gadir-i Hum, C. XIII, İstanbul: DİA, İslam Ansiklopedisi Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, 279-280.

⁵⁸ Neşet Çağatay, **İslam Tarihi**, 1. Baskı, Ankara: TTK, 1993,27.

sünneti ve Kur'an'ın yeterli olacağı konusunda ısrarcı olmuşlardır. Bu sebeple Şii kesimlerce Hz. Ömer aleyhinde bu konu hakkında görüşler ortaya çıkmıştır. ⁵⁹

1.5. Hz. Muhammed'in Vefatı ve Hz. Ebubekir'e Biat

Hz. Muhammed, Hicri 12 Rebiulevvel 11(8 haziran 632)'de vefat etmiştir.⁶⁰ Hz. Muhammed'in vasiyeti üzerine cenazesinin yıkanması ve defin hizmetlerini Hz. Ali, yakın akrabası Abbas oğulları Fazl, Kusem ile Useme b. Zeyd yerine getirmişlerdir.⁶¹

Hz. Muhammed'in vefatıyla birlikte halk arasında kimin idarecilik yapacağı hususunda ortaya çeşitli fikirler atılmıştır. Hz. Muhammed'in uyarılarına rağmen hilafet meselesi ensar ve muhacir arasında sorun olmaya başlamıştır. Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir ortalığı sakinleştirmeye çalışmışlardır.⁶² Hz. Muhammed'in cenazesi defn olmadan Hz. Ebubekir halife olarak gösterilmiştir.⁶³ Bazı taraflar özellikle Haşimiler Hz. Ali'nin halife olmasını istiyorlardı. Fakat Hz. Ali, Hz. Muhammed'in cenaze,techiz ve tekfin işleriyle ilgilenmiş⁶⁴, Haşimiler'in ileri gelenleri de taziyeleri kabul ettiği için halifelik konusunda isteklerini dile getirememişlerdir. Hz. Ebubekir ise bu görevi icra edemeyeceğini dile getirdiğinde halk onun halife olmasından memnun olacaklarını belirtmişler ve akabinde ona biat etmişlerdir.⁶⁵ Hz. Ebubekir'in halifeliğinden hoşnut olmayanlar ayrılık çıkarmak için Hz. Ali'yi yanlarına çekmeye çalışmışlardır.Hz. Ali'nin ayrılık çıkarmak isteyenlere cevabını şu şekilde vermiştir: *“Ebu Bekir'in asalet ve üstünlüğünü, hilafete layık ve ehil olduğunu bilir, kabul ederiz. Ancak hilafet konusunda bize danışılmamasına gücendik! Yoksa Peygamberimizin imamlık şerefini ona verdiğini de biliyoruz.”* Hz. Ali'nin Hz. Ebubekir' in yanına gelip biatını hemen kabul etmemesinin başka bir kaynaktaki görüş ise şu şekildedir: *“Şimdiye kadar gelmeyişim hilafetinizi kabul etmediğimden, şimdi gelmem de korkumdan değildir. Ben sözümü ciddi söylerim. Sözün nereye*

⁵⁹ Mustafa Fayda, Ömer, C. XXXIV, İstanbul: **DİA**, İslam Ansiklopedisi Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, 44 -51.

⁶⁰ Sabri Hizmetli, **İslam Tarihi**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1991, 186.

⁶¹ Fığlalı, **Ali**, 371-374; İbnü'l Esir, C. II, 307.

⁶² Abdülbaki Gölpınarlı, **Hazret-i Ali Nehc'ül- Belâga**, 1. Baskı, İstanbul: Derin Yayınları, 2012, 153.

⁶³ Gölpınarlı, **Hazret-i Ali Nehc'ül- Belâga**, 154-156.

⁶⁴ İbrahim Sarıçam, **H. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, 5. Baskı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, 397.

⁶⁵ İbnü'l Esir, **El Kamil Fi't Tarih**, C. II, 297-307; Mustafa Özkan, **Dört Halife Dönemi**,1. Baskı, Ankara: Fecr Yayınları, 2017, 22-32.

varacağını bilir, öyle konuşurum. Fakat bela üzerine gelen beladan Allah' sığınıp, atımın dizginini pek tuttum."⁶⁶ Hz. Ali'nin bu sözünde kastettiği belalardan birisi Hz. Muhammed'in vefatı, diğeri ise Haşimiler'in Hz. Ebubekir'in hilafetine karşı olup kendisini hilafete zorlamalarından korktuğu anlatmak istemiştir.⁶⁷ Dolayısıyla Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'in vefatıyla Müslümanlar arasında ayrılık hareketlerinin çıkmasından endişe duyduğu görülmektedir.

Hz. Ali'nin biat meselesi Şii ve Sünni kaynaklarında birbirinden farklı anlatılmaktadır. Şii kaynaklara göre Hz. Ali'nin hakkı gasp edilmiştir. *"Ben peygamberlerin efendisiyim, Ali de vasilerin efendisidir. Benden sonra 12 vasim vardır. İlki Ali, sonuncusu Mehdî'dir."*⁶⁸Şeklindeki hadislerden yola çıkarak Hz. Muhammed'in kendisinden sonra Hz. Ali'yi halife olarak işaret ettiğini savunmaktadırlar.

Hz. Ali hilafet meselesi ile ilgili sorulara şu şekilde cevaplamıştır: *"Allah Resulü bize bir şey vasiyet etmiş olsaydı şüphesiz ki onu yerine getirirdik. Yine bize bir şey emretmiş olsaydı ölünceye kadar onun mücadelesini verirdik."*⁶⁹Hz. Ali'nin bu cevabından yola çıkarak özellikle Şia kaynaklarında belirtildiği gibi Hz. Ali'nin hilafet hakkını Hz. Ebubekir ve diğer halifelerin vermediği iddialarını çürütmüştür.⁷⁰ Bu gibi görüşlerin yanında, Hz. Fatıma'nın, babası Hz. Muhammed'in cenazesi defn edilmeden hilafet meselesinin yaşanmasından dolayı Hz. Ebubekir'e biat etmemiştir. Hz. Fatıma, Hz. Muhammed'in ölümünden 6 ay sonra H. 11 Ramazan (22 Kasım 632) tarihinde 25 yaşındayken vefat etmiştir. Hz. Ali'nin de bu zamana kadar eşini kırmamak için Hz. Ebubekir'e biatı eşinin ölümünden sonra gerçekleştirdiği görüşleride vardır.⁷¹

Görülüyor ki hadis ve kaynak araştırmaları neticesinde, Hz. Ali ilk biat edenlerden olması veya olmaması Hz. Ebubekir'in yöneticiliğine karşı bir duruşunun olduğunu

⁶⁶Ahmet Cevdet Paşa, **Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefa**, Metin Muhsin Bozkurt(Sadeleştiren) Cilt I, İstanbul: Çile Yayınları, 1981, 240.

⁶⁷Kaya, 240.

⁶⁸Kaya, 222.

⁶⁹Taberi, **Tarih el- Ümem ve'l- Müluk** C. IV, 236, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr> (23.10.2018).

⁷⁰Mustafa Özkan, **Dört Halife Dönemi**,1. Baskı, Ankara: Fecr Yayınları, 2017, 22-32.

⁷¹Gölpınarlı, **Hazret-i Ali Nehc'ül- Belâga**, 58; Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I, 243.

göstermemektedir. Hz. Ali'nin Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer hakkındaki şu sözü de bu duruşunun bir delili niteliğindedir: *“Biliniz ki, peygamberden sonra bu ümmetin en iyileri Ebu Bekir ve Ömer'dir. Kim beni Ebu Bekir ve Ömer'den üstün görürse ve bunu iddia ederse ona iftira haddi uygulayım!”*⁷²Hz. Ali şahsiyetiyle, Hz. Muhammed'in aynası gibi görünmesi hasebiyle son derece hassas bir konuda toplumun fitneye düşmemesi için oldukça hassas davranmıştır.⁷³

⁷² Kaya, 241.

⁷³ Fırlalı, **Ali**, 371-374.

İKİNCİ BÖLÜM

İLK ÜÇ HALİFE DÖNEMİNDE HZ. ALİ

2.1. Hz. Ebu Bekir'in Hilafet Dönemi H. 11-13(632-634)

Hz. Ebu Bekir hilafeti boyunca Hz. Ali'ye danışmadan bir iş yapmamıştır. Gerek hilafetteki siyasi konular gerekse sosyal hayatı ilgilendiren birçok meselede Hz. Ali'nin önemli bir yeri olmuştur. Hz. Ali daha çok Kur'ân, fıkıh ve hadislerle meşgul olmuştur. Vaizlik, müftülük, dini danışmanlık ve en üst makam olan Şeyhü'l İslamlık görevini de yapmıştır.⁷⁴

Hz. Ebu Bekir, kısa hilafet dönemine rağmen Yemen, Umman, Sasani ve Bizanslılara karşı savaşmıştır. İslamiyet farklı coğrafyalara yayılmaya başlamıştır. Bu savaşlardan ele geçirilen ganimetlerden Hz. Ali'ye de pay verilmiştir. Yemame Savaşı'nda dinden dönen Umman ve Mahrek reisi Rebia b. Büceyr'in esir düşen kızını Hz. Ali'ye eş olarak verilmiştir. Hz. Ali'nin bu evlilikten Ömer ve Rukiye adlarında iki evladı olmuştur.⁷⁵

Hz. Ebubekir hilafetinin en önemli icraatı Kur'ân-ı Kerim'i, Mushaf haline getirmek olmuştur. Hz. Ebubekir başkanlığında Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Abdullah b. Mesut, Hz. Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Abbas, Ubey b. Kaab ve beraberindeki on kişilik heyetle altı aylık bir çalışma sonucunda Kur'ân-ı Kerim tek bir kitap halinde toplanmıştır.⁷⁶

Hz. Ebubekir hastalanmasıyla vefat edeceğini anlayınca hilafet meselesinin tekrardan toplumda gerginlik oluşturmaması için Sahabîleri etrafında toplamıştır. Hz. Ali, Hz.

⁷⁴Fığlalı, **İmam Ali**, 56.

⁷⁵İbnü'l Esir, Cilt III,405; Kaya, 245.

⁷⁶Ahmet Cevdet Paşa, 252.

Osman, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Zeyd, Talha b. Ubeydullah ve Esid b. Hazir ile görüşerek Hz. Ömer'in halifeliğini istişare etmişlerdir. Daha sonra vasiyetinde de belirttiği üzere Hz. Ömer'in halifeliğine kimse karşı çıkmamış ve Hz. Ebubekir'in vefatından H. 13 senesinden (22 Ağustos 634) sonra Hz. Ömer'e biat gerçekleşmiştir.⁷⁷

2.2. Hz. Ömer'in Hilafet Dönemi H. 13 - 23 (634-644)

Hz. Ömer'in halifeliğine sahabiler arasında ilk biat eden Hz. Ali olmuştur.⁷⁸ Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir döneminde olduğu gibi resmi işlerde görev almamıştır. Sadece gönüllü olarak din danışmanlığı, takvim konusunda resmi yazışmalara tarih koymada⁷⁹ ve Hz. Ömer Medine dışına çıktığı vakitte yerine vekalet etmiştir.⁸⁰ Hz. Ömer bazen aldığı kararlarda yanıldığını anlayınca Hz. Ali'ye tekrar danışır ve düzeltmeye çalışmıştır. Bazı rivayetlere göre, Hz. Ömer'in "*Levlâ Aliyyün le-heleke Ömer*" yani "*Ali olmasaydı Ömer helak olurdu!*"⁸¹ söylediği rivayet olunur. Bir başka rivayete göre ise Hz. Ali'nin meseleleri halletmedeki kabiliyetine istinaden "*Kadiyyetün ve la Eba Hasen Leha (Ortada karmaşık bir mesele var, ama onu çözecek Hasanın babası (Ali) yoktur*" şeklinde aktarılmıştır.⁸²

Hz. Ömer hilafeti süresince İslam devletinin siyasi ve askeri nüfuzunu geliştirmiş, ekonomik açıdan devleti güçlendirmiştir. Devlet teşkilat yapısının temelleri atılmıştır.⁸³ Hz. Ömer, H. 23. senesi 26 Zilhicce (644) tarihinde, Muğribe b. Şube'nin kölesi Mecusî Ebu Lü'lü Firuz tarafından hançerlenerek şehit edilmiştir. Vefat ettiği 63 yaşındaydı. Vefat etmeden önce halife tayin etmemiştir. Bu görevi sahabilerden oluşan şura üyeleri Hz. Ali, Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zübeyr b. Avvam ve Talha b. Ubeydullah'a bırakmıştır.⁸⁴

⁷⁷İbnü'l Esir, Cilt II, 389-391; Taberî, Tarihu'l- Ümemve'l-Mülük4:51; İbrahim Sarıçam, **Hz. Ömer**, 5. Baskı, Ankara: TDV Yayınları, 2013, 91.

⁷⁸Ahmet Cevdet Paşa, 270.

⁷⁹Ahmet Cevdet Paşa, 306.

⁸⁰İbnü'l Esir, Cilt II, 412; Ahmet Cevdet Paşa, 297.

⁸¹ Kaya, 254.

⁸²Ebu'l-Hasen En-Nedvi, **Hz. Ali el-Murtazâ**, Yusuf Karaca (Tercüme), 2. Baskı, İstanbul: Risale Yayınları, 2015, 138-139.

⁸³İbnü'l Esir, Cilt II, 391-398; İbrahim Sarıçam, **Hz. Ömer**, 116.

⁸⁴İbnü'l Esir, **el-Kâmil fi't- Tarih**, Ahmet Ağırakça(çev), Cilt III, İstanbul: Bahar Yayınları, 1991, 56; Ebu'l-Hasen En-Nedvi, 157; Abdülbaki Gölpınarlı, **Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali**, 1. Baskı, İstanbul: Derin Yayınları, 2004, 64.

2.3. Hz. Osman'ın Hilafet Dönemi H. 23- 35 (644-656)

Hz. Ömer H. 24 Muharrem'in ilk günü defin edildikten sonra, halife seçimi için şura üyeleri istişarelere başlamıştır. Üç günlük toplantıların neticesinde Hz. Ali veya Hz. Osman'ın halifeliği istenen bir durumdu. Abdurrahman b. Avf, önce Hz. Ali'nin yanına gelerek “*Sen bir halife seçecek olsaydın kimi layık görürdün?*” diye sormuştur. Hz. Ali hiç tereddüt etmeden “*Hz. Osman'ı layık görürdüm*” demiştir. Abdurrahman b. Avf Hz. Ali'nin yanından ayrıldı ve Hz. Osman'a da aynı soruyu sormuştur. Hz. Osman'ın cevabı da “*Hz. Ali'yi layık görürdüm*”⁸⁵ olmuştur.

Abdurrahman b. Avf istişareler neticesinde halkı da meclise çağırmıştır. Halk huzurunda ayrı ayrı Hz. Ali ve Hz. Osman'a şu soruyu sormuştur: “*Allah'ın kitabı, Resulullahın sünneti ve ondan sonraki halifelerin sünneti üzere hareket edeceğine söz verir misin?*”. Hz. Ali biraz durmuş ve “*İlimim ve gücüm yettiği kadar..*” diye cevaplamıştır. Hz. Osman hiç beklemeden “*Evet, aynen öyle amel ederim*” diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf Hz. Osman'ın tereddüt etmeden cevabına karşılık Hz. Osman'ı halkın huzurunda halife ilan etmiş ve O'na biat etmelerini istemiştir.⁸⁶

Hz. Osman'ın hilafeti süresince Hz. Ali daha önceki halifelerin döneminde olduğu gibi gönüllü olarak onların yanında her konuda danışmanlıklarını yapmıştır.⁸⁷ Hz. Osman dönemini farklı kılan nokta ise fitnenin yayılmış olmasıydı. Hz. Osman'ın ilk altı yıllık idareciliğinde hiçbir sorun çıkmamasına rağmen sonaltı yıllık dönemde fitne kargaşa ortaya çıkmıştır. Hz. Osman döneminde İslamiyet'in nüfuz alanı genişlemiş, haraç arazilerinin fazlalığından dolayı hazine artmış, bolluk ve refah bir ortam oluşmuştur.⁸⁸ Ancak bu durum beraberinde idareye karşı hoşnutsuzluğu da ortaya çıkarmıştır. Basra, Kufe, Mısır, Suriye ve Irak topraklarındaki valilerin görevini kötüye kullanması halkı rahatsız etmeye başlamıştır. Hz. Osman şikayetler

⁸⁵Ahmet Cevdet Paşa, **Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefa**, Metin Muhsin Bozkurt(Sadeleştiren) Cilt I, İstanbul: Çile Yayınları, 1981, 340-341; İbnü'l Esir, Cilt III, 73-74.

⁸⁶Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I, 341;İbnKesîr, **El Bidaye Ve'n-Nihaye**, Mehmet Keskin (çev) Cilt VII, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000, 238-247.

⁸⁷Ömer Rıza Doğrul, **Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet**, Cilt V, İstanbul: Ensar Neşriyat,1978, 73.

⁸⁸Sabri Hizmetli, **İslam Tarihi**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1991, s.210.

üzerine çeşitli bölgelerin valilerini değiştirse de bu hoşnutsuzluğun önüne geçememiştir. Hz. Aişe bu durumdan ötürü halifeye muhalefet etmiştir: *“Peygamber’in elbisesi eskimedi, ama şeriatını eskittiler.”* Hz. Osman, valilik görevlileri içerisinde Hz. Ömer zamanında Şam’a atanan Muaviye’nin görev yerini değiştirmemiştir. Bu durumda Muaviye’nin mal biriktirmesi lüks ve refah içinde yaşayıp halkın sıkıntılarını görmezden gelmesi orda öğretmenlik yapan Ebu Zer’in dikkatini çekmiştir. Ebu Zer, Muaviye’nin durumunu Hz. Osman’a bildirmesine rağmen Muaviye görevine devam etmiştir. Toplumda yaşanan bu gibi durumlar, Ebu Zer’in inzivaya çekilmesine sebep olmuştur. Çünkü Ebu Zer, Hz. Muhammed’in züht ve takvasını esas almasından dolayı değişen topluma ayak uyduramamıştır. Ancak bu durum halk arasında yanlış yorumlanmıştır. Hz. Osman’ın Ebu Zer’i sürgüne gönderdiği şeklinde propagandaya dönüşmüştür.⁸⁹ Hz. Osman’ın özellikle kendi akrabalarından memur ve vali tayin etmesi Emeviler’in kabile asabiyetini körüklemiş ve halk içerisinde onlara karşı bir cephe oluşmuştur.⁹⁰ Fitne ateşi sadece Müslüman halk arasından çıkmamıştır. İslamiyet’in yayılmasından rahatsız olan Hristiyan ve Yahudiler arasından da Hz. Ali’yi kalkan olarak kullanarak İslam toplumunu birbirine düşürmeye çalışmışlardır. Nasıl Hz. Musa’nın vasisi Yuşa b. Nun ise Hz. Muhammed’in vasisi olarak da Hz. Ali olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu şekilde Hz. Ali taraftarlarını ve Hz. Osman’ın yönetiminden hoşnut olmayanları düşmanlığını artırmaya çalışmışlardır.⁹¹

Hz. Osman’ın daha çok akrabalarını yönetime getirmesi yanlış anlaşılmıştır. İdarenin kolay olması ve güvenilir ellerde olması itaatin de iyi olması için gereklidir. Hz. Osman akrabasına yakınlığını şu şekilde açıklamıştır: *“Ömer Allah rızası için akrabasını devlet hizmetinden men etti. Ben ise Allah rızası için akraba ve yakınlarımı gözetiyorum”*. Ancak bu durum yine de O’nun aleyhine kullanılmıştır. Yönetimdeki kişilerin yaptıkları hataları Hz. Osman’ın onayladığı görülmemiştir. Hz. Osman bu durumun önüne geçmek için de şehirlere mektuplar göndermiş kimin ne şikayeti varsa hac mevsiminde hacca gelmeleri ve bu şikayetlerini dile getirmeleri

⁸⁹ Kaya, 268.

⁹⁰ Mustafa Özkan, **Dört Halife Dönemi**, 1. Baskı, Ankara: Fecr Yayınları, 2017, 84-85.

⁹¹ İsmail Yiğit, Osman, C. XXXIII, İstanbul: **DİA**: İslam Ansiklopedisi Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, 438-443.

için fırsat vermiştir. Hz. Osman'ın idaredeki yumuşaklığı ve samimiyeti bir müddet fitnenin yayılışını yavaşlatsa da önüne geçememiştir.⁹²

H. 35 senesinde Mısır, Kufe ve Basra'dan yola çıkan bir grup umre bahanesiyle Medine'de buluşup ortalığı karıştırmayı planlamışlardır. Bunun haberini alan Hz. Osman, bu grupla konuşması için Hz. Ali'ye yetki vermiştir.⁹³ Hz. Ali yanına Ensar ve Muhacir'den otuz sahabîyi alarak Cuhfe bölgesine gitmiştir. Gelen grubun şikayetlerini dinleyip onlara tavsiyelerde bulunmuş ve şikayet sebebi olan Mısır valisi Abdullah b. Sad'dı görevinden alarak yerine Muhammed b. Ebu Bekir'i atamıştır.⁹⁴ Hz. Ali görevini yerine getirmiş ve Hz. Osman'a malumat vermiştir. Hz. Ali, Hz. Osman'a tavsiyede bulunarak katibi Mervan'a karşı uyarıda bulunmuştur. Bu sırada Mervan, Hz. Ali'nin kendisinin fitne yanlısı olduğunu, Hz. Osman'a bildirmesinden rahatsız olmuş ve hilesini yapmakta gecikmemiştir. Hz. Osman yeni Mısır valisinin tayin kararını Mervan'a yazmasını söylemiştir. Mervan mektubu kendi hilesine göre değiştirerek Maide Suresi 33. Ayete uygun olarak "*Allah'a ve Resulüne isyan edenlerin ve memlekette fesat çıkarmaya çalışanların öldürülmeleri, elleri ve ayaklarının çapraz kesilmeleri veya sürgüne gönderilmelerini istemiştir*".

Hz. Osman'ın mührüyle mühürleyip Hz. Osman'ın isyancı gruba vermiş olduğu ceza gibi kaleme alarak kölelerden birine vererek göndermiştir.⁹⁵ Dönüş yolunda olan grup bu mektubu görünce tekrardan toplanıp geriye dönmüşlerdir.⁹⁶ Hiç kimse bu duruma anlam verememiş ve Hz. Ali, Mısırlıların neden geri döndüklerini mektubu görünce anlamıştır. Bu durumda Hz. Ali, mahcup olmuştu çünkü ona güvenerek uzlaşmışlardı. Fakat Hz. Ali ortada bir hile olduğunu Mısırlılara anlatmaya çalışsa da Hz. Osman'ın halifeliğini istemediklerini belirtmişlerdir.⁹⁷ Muhammed b. Ebi Bekr mektubu ve köleyi alarak Hz. Osman'ın karşısına yüzleşmek için çıkar. Yazı tetkik edilir ve Mervan'a ait olduğu anlaşılır. Mervan fitnesini ortaya atıp kaçmıştır. Bu durum üzerine Mısırlılar Hz. Osman'a "*Sen doğru da olabilirsin, bize yalan söylüyor da olabilirsin. Şayet yalan söylüyorsan görevinden azledilmen gerekir. Şayet doğru*

⁹²Sabri Hizmetli, **İslam Tarihi**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1991, 212-215.

⁹³Ömer Rıza Doğrul, **Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet**, C. V, Eser Neşriyat İstanbul, 1978, 73-75.

⁹⁴İbnü'l Esir, Cilt III, 164-165.

⁹⁵Yiğit, 438-443.

⁹⁶İhsan Süreyya Sırma, **İslâmi Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi**, 13. Baskı, İstanbul: Beyan Yayınları Ekim 2004, 162.

⁹⁷İbn Kesir, **El Bidaye Ve'n-Nihaye**, Mehmet Keskin (çev) Cilt VII, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000, 286-291.

söylüyorsan ve bu işlerden haberin yoksa gaflet içerisinde sin. Bu durumda yine azlin gerekir.” şeklinde Hz. Osman’ı istifaya zorlamışlar ve evini kuşatmışlardır.⁹⁸

Hz. Ali, halifeyi korumak için, oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve genç sahabîlerden bazılarını görevlendirmiştir. Hz. Osman’ın evinin etrafında onu koruyan sahabîler ve isyancıların bekleyişi sürmekteyken, bir taraftan da uzlaşma görüşmeleri devam etmiştir. Hz. Osman ise istifa ve geri çekilme taleplerine karşılık “*Ben Allah’ın bana giydirdiği hilafet gömleğini asla çıkartmam!*” demiştir. Çünkü bu duruma düşeceği Hz. Muhammed tarafından bir nevi bildirilmişti; “*Ya Osman! Eğer Allah sana bir gün hilafet gömleğini giydirir, münafıklarda bu gömleği soymaya kalkarlarsa sakın o gömleği onların sözüne uyararak çıkartma!*” Hz. Osman’da bu tavsiyeye uymakta kararlıydı.⁹⁹

H. 35 Zilhicce 18 Ramazanın Cuma sabahında, Hz. Osman yanında bulunanlara gördüğü rüyayı anlatmıştır: “*Bu gece rüyamda Hz. Resulullahı gördüm. Bana ‘Ya Osman! İftarı bizim yanımızda yaparsın’ buyurdular*”. Hz. Osman’ın rüyası gerçek olmuştur. Seher vakti Kur’an okurken isyancılar tarafından şehit edilmiştir. Öldürüldüğü sırada kanı okuduğu şu ayetlerin üzerine dökülmüştür: “*Feseyekfikehümüllah ve Hüve’s- Semû’l- Âlîm!*” yani “*Eğer onlar da sizin inandığınız şeylere sizin gibi iman ederlerse doğru yolu bulurlar. Yüz çevirirlerse ayrılığa düşmüş olurlar. Fakat Allah sana kâfidir. O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla bilendir*” buyuruyordu.¹⁰⁰

Hz. Osman’ın öldürülmesiyle, Abdullah b. Selam’dan nakledilen şu sözden anlaşılacağı üzere İslam aleminde bu olaydan sonra fitne ve karışıklıklar bitmemiş, fetihler durmuş, birlik ve beraberlik bozulmuştur. “*Osman’ın öldürülmesiyle öyle bir fitne kapısı açıldı ki, kıyamete kadar kapanmaz*”.¹⁰¹

⁹⁸İbn Kesîr, Cilt VII, 291-298; İbnü’l Esir, Cilt III, 176; Kaya, 278.

⁹⁹Ömer Rıza Doğrul, **Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet**, C. V, Eser Neşriyat İstanbul, 1978, 74-75

¹⁰⁰İbn Kesîr, Cilt VII, 298-301; İbnü’l Esir, Cilt III, 186.

¹⁰¹ Kaya, 283.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. ALİ DÖNEMİ

3.1. Hz. Ali'nin Halife Seçilmesi H. 35 (656)

İslam'ın üçüncü halifesi olan Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle Müslüman arasında iç savaşların başlaması ve Medine'nin işgaline ortam hazırlamıştır. Bir kısım Müslümanlar Hz. Osman'ın öldürülmesini Kur'an ve Sünnet çizgisinin dışına çıktığını iddia ettiklerinden meşru kabul etmişlerdir. Bir kısmı ise halifeye haksızlık yapıldığını ve katillerinin bir an önce cezalandırılması gerektiğini düşünmüşlerdir. Bir taraftan Ümeyyeoğulları halifenin şehit edilmesinin ardından, Medine'yi terk edince şehir işgalcilerin elinde kalmıştır. Başta Abdullah b. Sebe gibi Hz. Osman'ın ölümüne sebep olan kişiler yeni halifenin kendi istedikleri biri olmasını istemişlerdir.¹⁰²

Bu kişilerin yanında yeni halife olarak; Mısırlılar Hz. Ali'yi, Kufeliler Hz. Zübeyr'i ve Basralılar'da Hz. Talha'yı aday olarak düşünmüşlerdir. İsyancıların halka vermiş oldukları sıkıntı gün geçtikçe daha da artıyor ve bir an önce halifenin belirlenmesini istiyorlardı. Ancak böylesi karışık bir ortamda hiçbir sahabî halife olmak istememiştir. Çünkü yanlış seçimlerin yapılabileceği ve neticesinde haksızlıkların yaşanabileceği bir ortam oluşmuştu. Bu durumun geçmesi için yükselen isyan seslerinin sakinleşmesini beklemişlerdir. Fakat isyancılar ortalığın yatışmasını beklemeden bir an önce halife belirlenmesi için ilk önce şura üyelerinden Sa'd b. Ebi Vakkas'a, ardından da Abdullah b. Ömer'in yanına gitmişlerdir. Bu görüşmelerden bir netice çıkmayınca, tehdit yoluna başvurmuşlardır.¹⁰³ Eğer bir gün içerisinde

¹⁰²Hizmetli, 216-217.

¹⁰³Taberi, **Tarih-i Taberi**, Cilt III, M. Faruk Gürtunca(tercüme),İstanbul: Sağlam Yayınevi,2007, 569.

halife belirlenmez ise Hz. Ali, Talha ve Zübeyr'i öldürmekle tehdit etmişlerdir.¹⁰⁴ Bu durum üzerine Medine halkının korkusu daha da artmıştır. Sahabîler defalarca Hz. Ali'nin yanına giderek halife olmasını istemişlerdir. Fakat Hz. Ali onlara, "*Sakin böyle bir şeye tevessül etmeyiniz, benim vezir olmam emir olmamdan çok daha hayırlı olur.*" diyerek cevap vermiştir.¹⁰⁵ Ancak gün geçtikçe Müslüman aleminin içine düştüğü durum daha da karmaşık bir hal almaktaydı. Hz. Ali, sahabîlerin ısrarları karşısında halkı karşısında Talha ve Zübeyr'den icazet alarak halife olmayı kabul etmiştir.¹⁰⁶ Hz. Ali'ye ilk biat eden Cuma namazından önce Talha olmuştur.¹⁰⁷ Sonrasında Zübeyr ve sahabîlerde biat etmişlerdir. Hz. Ali, H. 24 Zilhicce 35 Cuma günü (31 Mayıs 656) halifeliğini ilan etmiştir.¹⁰⁸

Hz. Ali'ye biat konusunda kimse zorlanmamıştır. Ancak Hz. Aişe ve bazı sahabîler hac vazifesi için Mekke'de bulduklarından o gün için biat edememişlerdir. Döndüklerinde ise Hz. Ali halife olmuştu. Hz. Aişe ve beraberindeki sahabîler, Hz. Osman'ın ölümüne engel olamadığından Hz. Ali'ye sitemli olduğu için biat etmemişlerdir.¹⁰⁹ Sa'd b. Ebi Vakkas ise tarafsız kalmıştır. Abdullah b. Ömer, Usame b. Zeyd, Muğire b. Şube, Ka'b b.Ucr, Ka'b b. Malik, Numan b. Beşir, Hasan b. Sabit, Süheyb b. Sinan, Mugire b.Şu'be ve Fudale b. Ubeyd de Hz. Ali'ye biat etmemişlerdir.¹¹⁰ Muaviye'nin baskıcı ve fitneci tutumunun tesirinde kalan Suriye ve Şam halkı da biat etmeyen gruplar arasında olmuştur. Ancak şu bir gerçektir ki; Hz. Ali diğer halifeler gibi "sahabenin icmasıyla" değil "çoğunluğun rızasıyla" halife olmuştur.¹¹¹

Hz. Ali hilafet döneminin ilk işi olarak, Hz. Osman'ın katillerinin bulunup cezalandırılması için olayı tetkik etmiştir. Ancak kimse katili veya katilleri ele vermemiştir. Bu durumda Hz. Ali'nin üzerinde baskılar artmaktaydı. Medine şehri hala isyancıların elinde kargaşa içindeydi. Hz. Ali, bu işgalcilerin şehri terk etmesini

¹⁰⁴ Ömer Rıza Doğrul, **Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet**, C. V, Eser Neşriyat: İstanbul, 1978, 76.

¹⁰⁵İbnü'l Esir, Cilt III, 196.

¹⁰⁶ İbn Kesîr, Cilt VII, 360-365.

¹⁰⁷İbnü'l Esir, Cilt III, 195;İbnKesîr, Cilt VII, 365.

¹⁰⁸Ebu'l-Hasen En-Nedvi, 188.

¹⁰⁹Taberi, **Tarih-i Taberi**, Cilt IV, M. Faruk Görtunca (tercüme), İstanbul: Sağlam Yayınevi,2007, s.5-9.

¹¹⁰İbnü'l Esir, Cilt III, 196.

¹¹¹Kaya, 291.

istiyordu. Özellikle Abdullah b. Sebe'nin¹¹² kandırdığı Sebeiyye¹¹³ grubu Hz. Ali'ye karşı çıkmıştır. Bu durum üzerine Hz. Zübeyr Kufe'ye, Hz. Talha'da Basra'ya gidip askeri birlik toplamak için Hz. Ali'den müsaade istemişlerdir.¹¹⁴ Hz. Ali, onların Medine dışına çıktıkları takdirde fitneye düşebileceklerini sezdiği için müsaade etmemiştir. Hz. Ali, Hz. Osman'ın katillerinin bulunup kısas uygulamak istemiştir. Ancak büyük bir tepkiyle de karşılaşmıştır.¹¹⁵ Hz. Osman'ın katili veya katilleri bir kitle olduğu için bu işin içinden çıkılamıyordu. Bu durum Hz. Ali'ye karşı taraf olan bir kitleyi de beraberinde getirmiştir. Özellikle Hz. Osman döneminde yönetiminden halkın şikayetlerde bulunduğu Muaviye ve İbn-i Âmir Hz. Ali'ye karşı propaganda faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Hz. Ali sükuneti sağlamak için oldukça titiz davranmıştır. Emeviler Hz. Ali'nin yönetimdeki çalışmalarında çekinmişlerdir. Çünkü Hz. Ali, Hz. Osman'ın evinde bulunan silahlara, mallara ve zekat için toplanan sürülere el koymuştur. Ayrıca Hz. Osman'ın akrabasına vermiş olduğu toprakları devlet hazinesine ait olduğu için geri almıştır.¹¹⁶

Hz. Aişe'den bir rivayete göre: *“Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer zamanları Peygamberimizin zamanı gibi geçti. Hz. Osman'ın zamanında ise hükümdarlık ve saltanat kokusu duyulmaya başlandı.”* Hz. Ali'nin bu tutumunun sebebinin açık şekilde belirten bir sözdür. Ancak Hz. Ali ne kadar Kur'an ve sünnet ışığında yönetim sağlamaya çalışsa da toplumun içine fitne düşmüştü. Müslümanlar ilk zamanlardaki gibi dine bağlı değillerdi, saltanat ve iktidar gibi düşüncelere kapılmışlardır. Hz. Ali, Müslümanların bu durumdan kurtulmaları için şu şekilde nasihatler veriyordu:

“Sizin işlerinizin sağlam olması Allah'ın hükümlerinin uygulanmasına bağlıdır. Bu bakımdan ona dosdoğru içinizden gelerek itaat etmelisiniz. Vallahi eğer siz böyle davranmazsanız mutlaka İslâm'ın bugünkü hakimiyeti elinizden çıkar ve sonunda İslâm her taraftan çekilip tâ Medine'ye gelip sıkışınca kadar elinize bir daha

¹¹²İslam dünyasında ilk fitnenin ve Şiiliği ortaya çıkında önemli rol oynadığı öne sürülen kişidir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ethem Ruhi Fırlalı, Abdullah b. Sebe, C. I, İstanbul: **DİA**, İslam Ansiklopedisi Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, 133-134.

¹¹³Sebeiyye: Abdullah b. Sebe'ye nisbet edilen ve Hz. Ali'nin ilâhlığı, ölümsüzlüğü, Hz. Peygamber tarafından vasî tayin edildiği, ölmeyip geri döneceği gibi düşünceler ileri süren aşırı bir fırka.

¹¹⁴İbnü'l Esir, 201.

¹¹⁵Ebu'l-Hasen Nedvî, 192.

¹¹⁶Şehbenderzâde Ahmet Hilmi, **İslam Tarihi**, Cilt I, İstanbul: Doğan Güneş Yayınları, 1971, 336. Abdulhalık Bakır, **İdarî ve İktisâdî Yönden Hz. Ali Dönemi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1990, 15; Fırlalı, **İmam Ali**, 85.

dönmez. Sizin cemaatinizi dağıtmak isteyen bu adamlara kalkın gidin. Umulur ki Yüce Allah sizin elinizle İslâm dünyasının çeşitli yerlerinde meydana gelen bu kargaşayı islâh eder ve onu sizin elinizle giderir, böylece sizde görevinizi yerine getirmiş olursunuz.”¹¹⁷

Hz. Ali, H. 36 (M 656)'da Osman b. Huneyf'i Basra'ya, Umame b. Şihâb'ı Kufe'ye, Kays b. Sa'd'ı Mısır'a, Ubeydullah b. Abbas'ı Yemen'e, Sehl b. Huneyf'i Şam'a vali olarak atamıştır.¹¹⁸ Görev için yola çıkan bazı valilerin yolları kesilmiş, bazıları görevlerinde propagandaya uğramışlar, bazıları da sorunsuz bir şekilde görevlerini icra etmişlerdir. Hz. Ali çekişmeli bu ortamda, Şam'da bulunan Muaviye dışında diğer valilerin biatını tam olarak almıştır.¹¹⁹

Hz. Ali, Muaviye'nin kışkırtıcı tavrı bırakıp biat etmesi için ona üç ay boyunca mektuplar göndermiştir.¹²⁰ Fakat Muaviye'nin amacı Hz. Osman'ın katillerine kısas uygulanması dışında hilafet makamına sahip olmaktır. Muaviye, Suriye topraklarındaki etkili nüfuzuna güvenerek kendinin hilafet makamında başarılı işler yapacağını düşünmüştür. Hilafet makamını, saltanat ve siyaset yoluyla güçlendirmek istemiştir. Bu sebeple hilafet makamındaki mücadelesinin haklılığını, Hz. Osman'ın katillerinin bulunamayışına delil olarak göstermiştir.¹²¹ Muaviye haklı bir mücadelede olduğunu şu ayetleri de delil olarak göstermiştir: “*Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir. Ancak o da (kısas yoluyla) öldürülmede meşru ölçüleri aşmasın. Çünkü kendisine yardım edilmiştir.*¹²² Muaviye de kendisini Hz. Osman'ın velisi olarak görmüştür. Fakat ayeti farklı yorumlamıştır. Kısas veya kan diyeti kişinin mirasçılarının hakkıdır. Muaviye ise Hz. Osman'ın amcasının oğludur ve mirasçısı değildir. Anlaşıyor ki Muaviye haksız bir dava ile ortaya çıkmıştır.

¹¹⁷İbnü'l Esir, Cilt III, 208.

¹¹⁸ Hakkı Dursun Yıldız, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, Cilt II, 227; Gölpinarlı, **Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali**, 88-89.

¹¹⁹İbnü'l Esir, Cilt III, 205.

¹²⁰İbnü'l Esir, Cilt III, 205-207.

¹²¹Ömer Rıza Doğrul, **Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet**, Cilt V, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1978, 111.

¹²² Kur'an-ı Kerim, İsrâ suresi, 17/33: *Ve lâ taktulünnefselletiharramallâhu illâ bil hakkı, ve men kutilemazlûmen fe kadcealnâveliyihîsultânen fe lâ yusriffil katli, innehukânemensûrâ(mensûran).*

Hız. Ali, sükûnet ve biat için Muaviye ve beraberindekilere uzun süren çağrılar yapmasına rağmen savaş kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Hız. Ali, Mısır, Kufe ve Basra valiliklerine Şam'a sefer hazırlıklarına başlamaları emrini vermiştir. Hız. Ali birliklerini hazırlarken seçici davranmış, Hız. Osman'a isyan edenlerin hiç birisini ordusuna almamıştır.¹²³ Bu sırada Talha ve Zübeyr'de umre yapmak için izin istemişler ve Hız. Ali de onaylamıştır.¹²⁴ Ancak Talha ve Zübeyr'in amacı Mekke'de bulunan Abdullah b. Ömer'den çıkan fitneyi söndürmek için yardım istemektir. Abdullah b. Ömer ise bu isteklerini red etmiştir. Çünkü Hız. Ali'ye karşı bir fitne daha çıkarmak istememiştir. Hız. Aişe'de Hız. Ali'nin azlettiği memurlar ve biatını kabul etmeyenlerle beraber üç bin kişilik orduyla Basra'ya doğru yola çıkmıştır.¹²⁵ Görülüyor ki Müslümanların içindeki bu fitne dört farklı grubun meydana gelmesine sebep olmuştur. Hız. Ali'ye biat edenler Medine'de, Muaviye taraftarları Suriye ve çevresinde, Hız. Aişe, Talha ve Zübeyr taraftarları Mekke ve çevresinde, bir de hiç guruba katılmayan tarafsızlar da mevcuttu.

Hız. Aişe yolculuk sırasında Hız. Muhammed'in bir uyarısını hatırladı."Hav'ab'ın köpeklerinin hanginize uluyacağını bilseydim.. O yanlış bir işin içinde olacak!". Basra yakınlarında bir su birikintisinin yanında köpekler havlamaya başlamış. Hız. Aişe bu suyun isminin "Hav'ab" olduğunu öğrenince yanlış bir yolda olduğunu anlamıştır. Geriye dönmek için ordusuna dil döktüyse de onları vazgeçirememiş¹²⁶ ve Abdullah b. Zübeyr "Burası Hav'ab değildir" diyerek Hız. Aişe'yi yanlışlığa düşürmüşlerdir.¹²⁷ Bu olay tarihe "Şehâdetü'z- Zûr (yalancı şahitlik)" olarak geçmiştir. Bu hadisin sahih olmadığı şeklinde iddialar da mevcuttur.¹²⁸ Hız. Aişe, Talha ve Zübeyr Basra'ya ulaştılar ve burada karışıklıkların artmasına sebep olmuşlardır. Basra valisinin evini basıp onu hırpalayarak şehir dışına sürmüşler ve Basra'yı ele geçirmişlerdir.¹²⁹

¹²³Gölpınarlı, **Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali**, 94.

¹²⁴ Bakır, 17.

¹²⁵Hakkı Dursun Yıldız, Cilt II, 230; Kaya, 307.

¹²⁶ Sırma, 194.

¹²⁷İbnü'l Esir, Cilt III, 214.

¹²⁸ Kaya, 314.

¹²⁹ Yıldız, Cilt II, 231.

3.2. Cemel Savaşı H. Cemaziyelahir 36 (Aralık 656)

Basra valisi, Osman b. Huneyf Rebeze’de konakladığı sırada Hz. Ali’nin huzuruna çıkmıştır. Hz. Ali’ye ; “*Yâ Emîre’l Mü’minîn! Beni sakallı olarak gönderdin, tüysüz olarak huzuruna geldim!*” diyerek Basra’da olanları anlatmıştır. Hz. Ali, bu duydukları karşısında “*Allah’ım! Beni Talha ve Zübeyr’in başına gelenlerden uzak tut; onlara da yaptıklarının ne anlama geldiğini idrak ettir*” demiştir.¹³⁰ Yanında bulunanlarla istişare edip Basra’ya gitme kararı almıştır. Hz. Ali barış görüşmeleri için de Ka’ka’a b. Amr’ı görevlendirmiştir. Ka’ka’a b. Amr, Hz. Aişe, Talha ve Zübeyr ile görüşmeler yaparak onların Hz. Osman’ın katillerini öldürülmesi isteklerinin fitne ortamında haksız ölümlere sebebiyet vereceğini açıklayarak barış yapılması yönünde önerilerde bulunmuştur.¹³¹ Netice de Hz. Aişe taraftarları barışçıl bir yol izlemeye karar vermişlerdir.¹³² Bu görüşmeler neticesinde her iki tarafta barış yolunda mutabakat yapmışlardır. Ancak Hz. Ali ve Hz. Aişe tarafları arasındaki mutabakat Hz. Osman’ın öldürülmesi olayının başında gelenlerinden Hurkus b. Zühayr ve taraflarını rahatsız etmiştir. Barış ortamı için görüşmeler devam ederken Hurkus b. Zühayr, Abdullah b. Sebe ve tarafları da savaş yapılması için seslerini yükseltmişlerdir. Bir yandan da Hz. Aişe ve Hz. Ali grubunda da bazıları savaş kıvılcımları çıksın istemişlerdir. Üç dört günlük sükunet ortamı Abdullah b. Sebe’nin planıyla bozulmuştur. Her iki tarafa da saldırı yapmışlar ve Hz. Ali ile Hz. Aişe karşı karşıya gelmiştir.¹³³

Zübeyr’in, savaş meydanından ayrılmasını fırsat bilen “İbn Cürmüz” isimli bir fitneci Zübeyr’i şehit etmiştir.¹³⁴ Müslümanlar arasında kaçınılan o kanlı savaş başlamıştı artık, Talha’da Mervan b. Hakem’in attığı okla şehit düşmüştür.¹³⁵ Hz. Aişe tarafında yer alanlar arasında Talha ve Zübeyr’in şehit düşmesiyle çözümler başlamıştır. Hz. Aişe savaş ortasında devesinin üzerinde yalnız kalmıştır. O’nu korumak için çok sayıda kişi ölmüştür. Bu savaşın en kanlı çarpışmaları Hz. Aişe’nin devesinin etrafında olduğu için bu savaş tarihte adını *Cemel Savaşı* olarak almıştır. Hz. Aişe’nin korumasız kalmasıyla ele geçirilmesi daha kolay olmuştur. Hz. Ali, Hz.

¹³⁰İbnü’l Esir, Cilt III, 220-221.

¹³¹Taberi, **Tarih-i Taberi**, Cilt IV, 24.

¹³²İbnü’l Esir, Cilt III, 225; Yıldız, Cilt II, 234.

¹³³İbnü’l Esir, Cilt III, 226-228.

¹³⁴Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I, 416.

¹³⁵İbnü’l Esir, Cilt III, 251.

Aişe'nin zarar görmemesi için büyük ihtimam göstermiştir. Hz. Aişe'de esir düşünce ordusundaki kayıplar da artmış ve Hz. Ali'nin emriyle savaş son bulmuştur.¹³⁶

Savaş sonrasında Hz. Ali, Muhammed b. Ebî Bekr ile Hz. Aişe'yi ziyarete gitmiştir. Önce Muhammed b. Ebî Bekr ablası Hz. Aişe'yi sual etti, daha sonra Hz. Ali, Hz. Aişe böyle bir fitnenin içine düştüğü için son derece üzgün ve pişman olmuştur.¹³⁷

Cemel Savaşı on bin civarı Müslümanın öldüğü ve bir o kadar da yaralının olduğu bir iç savaş olarak tarihe geçmiştir. Hz. Ali, savaş meydanındaki tüm malları, eşyaları ve silahları Basra mescidi önünde toplattı. Burada toplananlardan kendisine ve akrabasına ait olanları halkın almasını emretti. Silahları ise devlet hazinesine aldırttı. Hz. Ali üç gün boyunca toplananları pay etmekle uğraşmıştır. Kendisine ganimet alma hususunda ısrar edenlere şiddetle karşı çıkmıştır. Hz. Ali savaşta ölenlerin cenaze namazlarını kılıp defnedilmesini emretmiştir.¹³⁸

Bu savaş sonucunda her iki taraftan verilen kayıplar kaynaklarda farklı sayılarda verilmiştir. Güvenilir kaynaklardan biri olan tarihçi Taberi'ye göre ise; Hz. Aişe tarafından 10 bin, Hz. Ali tarafından 5 bin kişi ölmüştür. Daha sonra Basralılar Hz. Ali'ye biat etmiş ve yeni vali olarak Abdullah b. Abbas tayin edilmiştir. Hz. Aişe'de bu savaştan sonra bir daha siyasete karışmamıştır.¹³⁹ Ayrıca Medine'de inzivaya çekilme isteğini dile getirmiştir. Hz. Ali, Hz. Aişe'nin bu isteğini yerine getirmiş, ona yolda ihtiyacı olacak eşyayı ve korumaları tahsis ettirmiştir.¹⁴⁰

Hz. Ali'ye biat eden Basralıların ardından İran, Irak, Horasan, Yemen, Hicaz ve Mısır bölgelerinden de biat haberleri gelmeye başlamıştır. Şam valisi Muaviye b. Ebu Süfyab ise biat etmemeyi sürdürmüştür.¹⁴¹

Hz. Ali, Basra'da yaklaşık on beş gün boyunca siyasi ve içtimai düzeni sağlamakla meşgul olmuştur. Daha sonra Hz. Ali, Basra'dan ayrılıp Kufe'ye yerleşmiştir. Böylece devletin başkenti H. 36 Recep ayında Kufe olmuştur.¹⁴²

¹³⁶İbnü'l Esir, Cilt III, 255-257.

¹³⁷İbnü'l Esir, Cilt III, 261; Yıldız, Cilt II, 236.

¹³⁸Taberi, **Tarih-i Taberi**, Cilt IV, 30; Kaya, 329-330.

¹³⁹İbn Kesîr, Cilt VII, 399; Bakır, 20.

¹⁴⁰İbnü'l Esir, Cilt III, 265-270.

¹⁴¹ Ömer Rıza Doğrul, **Büyük İslam Tarihi**, Cilt V, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1978, 92-93.

3.3. Siffin Savaşı ve Tahkim Olayı H. 36 (657)

Cemel Savaşı'nın ardından Hz. Ali merkezi otoriteyi sağlamak için, atadığı valileri sık sık teftiş ettirmiştir. Beytülmal'i ihtiyacı olanlara açmış ve gereksiz harcamaları yasaklamıştır. Orduyu geliştirmek için birçok askeri üs kurmuştur. Hz. Ali, İslam birliğini sağlamadan yeni fetihler yapmak istemediği için karışıklık çıkan bölgelere uyarıcı mektuplar, muallimler ve vaizler göndermiştir. Çünkü fitnenin ortadan kalkması ancak ilim ve irfanla olabilirdi. İlim kapısı olarak da adlandırılan Hz. Ali halkına bu konuda büyük ihtimam göstermiştir. Kılıç yoluyla değil akıl, züht ve takva yollarıyla sükuneti sağlamaya çalışmıştır.¹⁴³ İlim erbablarının da bu şekilde halka açık anlatımlar yapmasını istemiştir. Ayrıca Hz. Osman'ın katillerinin bulunması için komisyon kurdurtmuştur. Fakat fitneciler katillerin ortaya çıkmaması için insanları kışkırtmışlardır. Şüphelilerin hep bir ağızdan “*Biz hepimiz Osman'ın katilleriyiz*” söylemleri sebebiyle katiller bulunamamıştır. Hz. Ali Kufe'de kaldığı süre zarfında İslam aleminin birliğini Şam hariç sağlamıştır.¹⁴⁴

Muaviye'nin Şam'daki propagandası Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın katillerini gizlediği hatta katillere destek olduğu yönünde olmuştur. Şair ve hatiplerin etkisiyle insanlar Hz. Ali'ye karşı büyük bir kin beslemiştir.¹⁴⁵ Hz. Ali, Muaviye'ye gönderdiği elçisi Cerir b. Abdullah'tan olumsuz sonuç alınca savaş hazırlıklarına başlamıştır.¹⁴⁶ Ammar b. Yasir, Haşim b. Utbe, Kays b. Utbe ve Seyf b. Huneyf Hz. Ali'yi savaş konusunda destekleyen isimlerdir. Hanzala b. Rebî ve Abdullah b. Mut'im ise savaş konusunda temkinli olmasını isteyenlerdir. Ancak Abdullah b. Mut'in'in Muaviye ile gizli mektuplaştığı ortaya çıkınca Hz. Ali onu serbest bırakmıştır. Bunun neticesinde o da Muaviye'nin yanında yer almayı tercih etmiştir.¹⁴⁷

¹⁴²Doğrul, Cilt V, 90-91.

¹⁴³ Hz. Ali'nin Siffin Savaşı öncesi vermiş olduğu hutbeler için bakınız: Gölpınarlı, **Hazret-i Ali Nehc'ül- Belâga**, 216-224.

¹⁴⁴ Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I, 419-420.

¹⁴⁵ Mehmet Azimli, **Dört Halifeyi Farklı Okumak-4 Hz. Ali**, 3. Baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016, 106.

¹⁴⁶İbnü'l Esir, Cilt III, 286; Gölpınarlı, **Hazret-i Ali Nehc'ül- Belâga**,129.

¹⁴⁷Kaya, 348.

H. Ali'nin ordusunda Ensar ve Muhacirlerin dışında Kureyş, Yemen, Rebia, Temim, Huzaa, Becile, Benî Amr, Hazmiler ve Bedir Ashabı'dan yetmiş kişi katılmıştır. H. Ali'nin ordusunda yaklaşık yetmiş bin asker yer almıştır.¹⁴⁸

H. Ali, ilk olarak öncü bir birlik göndermiştir. Bunun üzerine Muaviye'yi savaş yapmadan biata davet etmiştir. El- Eşter'e; *“Onların emiri sensin. Sakın karşına çıkanlarla ilk savaşan siz olmayasınız. Onlar saldırırlarsa siz de karşılık verin. Onlara fazla yaklaşmadan biata davet edin”* şeklinde talimatlar vermiştir.¹⁴⁹

Diğer taraftan Muaviye de Amr b. As'ın da desteğiyle şam halkından bir ordu hazırlamıştır. Muaviye'nin ordusu ise seksen bin kişiden oluşmaktaydı. H. Ali'nin elçisi El- Eşter ve birlikleri saldırıya uğrayınca su kaynakları şamlıların eline geçmiştir. Üç gün sonra H. Ali ordusuyla birliğin bulunduğu yere gelince su kaynaklarının kaybedildiğini öğrenmiştir. H. Ali tekrardan barış ve biat niyetini belirtmek üzere elçi göndermiştir. Fakat Muaviye ve tarafları biat etmeyi yine kabul etmemiş ve su kaynaklarını da açmayacaklarını belirtmiştir.¹⁵⁰ Muaviye tarafı su kaynaklarını ele geçmesini fırsat bilerek *“Onlar H. Osman'a su vermediler, biz de onları susuz bırakalım!”* söylemleriyle savaşı kaçınılmaz hale getirmiştir.

H. Ali, savaş emrini vermek durumunda kalmış ve Ebu'l- A'ver'in kumandasındaki birlikler su kaynaklarını ele geçirmiştir.¹⁵¹ Amr b. As, Muaviye'ye dönerek *“İster misin şimdi Ali seni sudan mahrum etsin!”* deyince, Muaviye *“Ali asla benim yaptığımı yapmaz”* diye cevap vermiştir. Hakikaten de H. Ali, şamlıları susuz bırakmamıştır.¹⁵² Bu arada H. Ali yine biat ve barış çağrıları yapmıştır. Fakat Muaviye H. Osman'ın katillerini H. Ali'nin koruduğunu ve vermediğini iddia ederek davasında haklı olduğunu ileri sürmeye devam etmiştir.¹⁵³

H. Ali, H. 37 Safer (Temmuz 657)'de tüm barış çağrılarına cevap vermeyen Muaviye üzerine harekat başlatmıştır. Muaviye'de şam'dan Irak yönüne doğru yola

¹⁴⁸Kaya, 349.

¹⁴⁹İbn Kesîr, Cilt III, 414.

¹⁵⁰İbnü'l Esir, Cilt III, 288-289; Ahmet Cevdet Paşa, **Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefa**, Cilt I, 438.

¹⁵¹Doęrul, Cilt V, 97.

¹⁵²Bakır, 22.

¹⁵³İbnü'l Esir, Cilt III, 290.

çıkmıştır. Muaviye ve Hz. Ali Sıffin denilen bölgede karşı karşıya gelmişlerdir. Her iki orduda savaş düzenini aldı ve öncelikli olarak yıldırma amacıyla savaşmışlardır. Bu şekilde yedi gün süren çarpışmalar bundan sonraki günlerde taarruz ve hücum şeklinde devam etmiştir.¹⁵⁴

Savaş sırasında Irak ordusunun önemli komutanlarından Ammar b. Yâsir'in şehit edilmesiyle Hz. Muhammed'in "*Ammar'ı isyancı bir topluluk öldürecektir*" sözü hatırlanmıştır. Bu durumda Şamlılar da haksız bir mücadelenin içinde olduklarını düşünmeye başlamışlardır. Bu durumu Muaviye'ye anlatan Amr b. Âs "*Onu biz öldürmedik, onu bu savaşa itenler ve getirenler öldürmüştür!*" cevabını almıştır.¹⁵⁵ Birkaç gün içinde çarpışmanın şiddeti o kadar çok artmış ki ok sesleri geceyi inletmiş, askerler namazlarını ima ile kılmak mecburiyetinde kalmışlar ve bundan dolayı bu geceye "*Leyl-ü Herir*" denmiştir.¹⁵⁶ İki ordudan da büyük kayıplar verilmiştir. Şamlılardan kırk beş bin, Iraklılardan yirmi beş bin civarında kişinin öldüğü rivayet edilmiştir.¹⁵⁷

Hz. Ali, Muaviye askerlerine son darbeyi yapmaya hazırlanırken, Amr b. Âs'da Muaviye'ye "harp hiledir" diyerek bir fikir sunmuştur. Kur'an yapraklarını mızrak uçlarına takıp Hz. Ali taraflarının savaşmayı bırakacaklarını ve bir hakeme başvurarak bu yenilgiyi zafere dönüştürebileceklerini fikrini sunmuştur. Muaviye bu fikri hemen emretmiştir. Savaşmaktan yorulan askerler bu emri uygulamaya koymuşlardır. Askerler şu şekilde seslenmeye başlamışlardır: "*İşte, bu, Allah'ın kitabıdır. Bu kitap bizimle sizin aranızda hakem olsun!*"¹⁵⁸

Bu durum karşısında Hz. Ali'nin askerleri arasında beklenen ihtilaf ortaya çıktı. Bir kısmı "*Bu hiledir. Zafere yaklaşmışken durmak olmaz!*" dese de bir kısmı da "*Allah'ın kitabına uymamız gerekir*" diyerek hakemliği kabul etmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu görüşlerin ardından Hz. Ali, bu durumun hile olduğunu, askerlerin zafere yakınken durmamaları gerektiğini, onların gerçekten Kur'an hükmünü

¹⁵⁴Doğrul, Cilt V, 98.

¹⁵⁵İbnü'l Esir, Cilt III, 300-310.

¹⁵⁶Taberi, **Tarih el- Ümem ve'l- Müluk** C. V, 47, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr> (23.10.2018).

¹⁵⁷ Azimli,123.

¹⁵⁸ Neşet Çağatay, İbrahim Agâh Çubukcu, **İslam Mezhepleri Tarihi**,1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1985,13.

uygulamak için değil, kandırmak için sayfaları kullandıklarını anlatmaya çalışmıştır. Ancak tahkim yanlısı olan grup ileri gelenleri Mis'ar b. Fedek et- Temimî, Zeyd b. Husayn et-Tâî ve Eş'Âs b. Kays, Hz. Ali'nin tahkimi kabul etmez ise “*Ya Ali! Allah'ın kitabına icabet et. Eğer bunu yapmazsan Osman'ın başına gelen senin de başına gelir!*” diyerek tehdit etmişlerdir.

Hz. Ali bu durumda yeni bir fitnenin ortaya çıkacağını biliyordu. Kur'an'ın hakemliğini isteyenlere; Kur'an'ı okuyan kişinin kendi düşüncelerine göre yorum getirebileceğini ifade etmeye çalışsa da karşısındakileri ikna edememiştir.¹⁵⁹

Kumandanı el- Eşter'e haber göndererek yeni bir fitnenin ortaya çıktığını ve savaşı durdurmasını emretmiştir.¹⁶⁰ El- Eşter, bu fitneyi çıkaran gruba yani Hakem Olayından sonra Hariciler olarak anılacak gruba, bu işin hileli olduğunu açıklamaya çalışsa da başarılı olamamıştır. Sonuç olarak her iki taraf da kendi birliklerine dönmüşlerdir.¹⁶¹

Sıffin Savaşında Hz. Ali tarafından yaklaşık 25 bin, Muaviye tarafından 45 bin civarı askerinin öldüğü rivayet edilmektedir. Savaş sonunda karşılıklı olarak tüm esirler serbest bırakılmıştır.¹⁶² İki tarafta karşılıklı görüşmeler neticesinde hakem tayin edilmesini ve iki hakemin vereceği kararlara uyulmasını kabul etmişlerdir.

Şamlılar hakem olarak Amr b. Âs'ı seçmişlerdir. Hz. Ali tarafın da ise hakem seçme mevzusunda farklı görüşler vardır. Eş'âs b. Kays, Zeyd b. Husayn ve Mis'âr b. Fedekî, Ebu Musa el- Eş'ârî'nin hakem olmasını istemişlerdir. Hz. Ali ise Abdullah İbn Abbas ya da Malik B. Haris el- Eşter'in hakem olmasını istemiştir. Fakat Hz. Ali'nin görüşlerini dinlemeyip ısrarla Musa el- Eş'ârî'nin hakem olmasını isteyenler çoğunlukta geliyordu. Hz. Ali bu meselenin dini alimden çok siyaset odaklı düşünceyle çözebilecek bir kişi olması için uğraşırsa da başarılı olamamış ve hakem tayinini çoğunluğun isteğine bırakmıştır.¹⁶³

¹⁵⁹Gölpınarlı, **Hazret-i Ali Nehc'ül- Belâga**, 235-236.

¹⁶⁰ Çağatay, Çubukcu, 13.

¹⁶¹İbnü'l Esir, Cilt III, 321-325.

¹⁶²Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I, 452; Kaya, 363-365.

¹⁶³Taberi, , **Tarih el- Ümem ve'l- Müluk** C. V, 51, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr> (23.10.2018).

Ebu Musa el- Eş'ârî, Hz. Osman döneminin Kufe valisi idi. Hz. Ali, onu kendisine muhalefet ettiği için azletmiş ve o da inzivaya çekilmiştir.¹⁶⁴ Yani Ebu Musa el- Eş'ârî'nin olanlardan haberi ve bilgisi yoktu. Şamlıların hakemi Amr b. Âs ise siyasi ilişkilerden anlayan kendini dahi bir diplomat olarak tanımlayan bir kişilikti.¹⁶⁵

13 Safer 37 (3 Ağustos 657)'de iki hakem de Hz. Ali'nin huzurunda tahkimname yazmaya ve ortak şartları belirlemeye başlamışlardır. Bu metnin başına "Emîre'l- Mü'minîn ile Muaviye arasında bir karardır" ibaresine Amr b. As itiraz etmiştir. Çünkü Hz. Ali'yi halife kabul etmediklerinden bu şekilde yazılmasını istememişlerdir. Bu savaşı her ne kadar Hz. Ali kazanmış gibi görünse de hakem olayında Muaviye'nin Hz. Ali'ye karşı hezimetini kalmamış ve durumları eşitlenmiştir. Hz. Ali, Emîre'l- Mü'minîn ifadesini Hz. Muhammed'in Hudeybiye Barış Antlaşmasında katipliğini yaparken müşriklerin Allah'ın Resulü Muhammed yazmasını istemedikleri durumla kendini aynı görmüş ve Şamlıların istedikleri gibi yazdırmıştır.¹⁶⁶ Uzun süren müzakereler sonucunda anlaşma metni "Bu kararlar Ali b. Ebu Talib ile Muaviye b. Ebu Süfyan'ın kararlaştırdığı hususlardır" şeklinde yazılmıştır.(H.37 Safer 13/31 Temmuz 656)¹⁶⁷

"Bu kararlar Ali b. Ebî Tâlib'le Muâviye b. Ebi Süfyân'ın kararlaştırdığı hususlardır. Ali yanındakilerle birlikte Kûfelilerin temsilcisi, Muâviye de Şamlılar ve onlara tabi olanlarla birlikte Şamlıların temsilcisidir. Biz Allah'ın hükmü ve Allah'ın kitabına tabi olduk ve onun dışında başka hiçbir şeyin aramızı bulmayacağını ümit ederiz. Bizim aramızda Allah'ın kitabı ta başından sonuna kadar hükmedecek ve biz Allah'ın kitabında var olanları aynen var edecek ve yok olanları da yok edeceğiz. Bu iki hakem Allah'ın kitabında ne bulur ve ne söylerlerse biz de onlara uyacağız. Bu hakemler Ebû Mûsâ Abdullah b. Kays ile Amr b. el-Âs olacaklar. Eğer Allah'ın kitabında bir çözüm yolu bulmazlarsa Rasûlünün sünneti bu yolu çözmek için en âdil bir yoldur. Bu iki hakem Hz. Ali ile Muâviye'den ve onların askerlerinden söz ve emân alarak aile fertlerinin emânda olduklarına ve verecekleri hükme itiraz edecek kimseye karşı bütün ümmetin kendilerine yardımcı olacaklarına dair söz aldılar. Ebû

¹⁶⁴Gölpınarlı, **Hazret-i Ali Nehc'ül- Belâga**, 239.

¹⁶⁵ Azimli, 130-133.

¹⁶⁶İbn Kesîr, Cilt VII, 444-447; Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I, 450-451.

¹⁶⁷İbnü'l Esir, Cilt III, 325.

*Mûsâ ile Amr b. el-Âs'ın Allah'ın kitabıyla hükmedeceğini ve bu ümmetin bir daha harbe düşmemesi için Allah'ın kitabıyla ve en mükemmel şekilde hükmedeceklerine dair söz vermişlerdi. Bu iki hakem bu ümmet arasında meydana gelmiş olan savaşı Ramazan sonuna kadar ertelemişlerdir ve onlar isterlerse bu müddeti biraz daha uzatabilirler. Onların vereceği hükümler de Küfe ehli ile Şam ehli arasında adaletli bir hüküm olacaktır.”*¹⁶⁸

Hakemlerin vermiş olduğu kararların yazılışına şahitlik edenler: Hz. Ali tarafından; oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin, Abdullah b. Cafer b. Ebu Talib, Abdullah b. Abdullah, Eş'âs b. Kays, Said b. Kays el-Hemdâni, Vekâ' b. Sümeyyi'l-Becelî, Abdullah b. Muhill el-îclî, Hucr b. Adiyel-Kindi, Abdullah b. Tufeyl el-Âmirî, Ukbe b. Ziyâd el-Hadrâmî, Yezîd b. Huceyye et-Temîmî, ve Malik b. Ka'b el-Hemdâni. Muaviye tarafından; Ebu'l-A'var es-Sülemî, Habib b. Mesleme, Ziml b. Amr el-Üzrî, Humra b. Mâlik el-Hemdânî, Abdur-rahman b. Hâlid el-Mahzûmî, Sübey' b. Yezîd el-Ensârî, Utbe b. Ebi Süfyân ve Yezîd b. Hurr el-Absi.¹⁶⁹

Bu kararlar bu şahitler huzurunda imzalanmıştır. Eş'âs b. Kays herkesin huzurunda bu anlaşmayı okumaya başlayınca Urve b. Ubeyye ve Temin Oğullarından itiraz sesleri yükselmiştir.¹⁷⁰ Bu itirazın sebebi ise Allah'ın emrini ve hükümlerini farklı yorumlanmasıyla ona ortak koşulduğunu düşünmeleridir. Bu düşünce de haklılık payı vardır. Çünkü taraflar Kur'an ayetlerini birlikte inceleyip ortak bir tefsir çıkması ve kimin haklı olduğunun belirlenmesi gerekirken bunların aksi bir durum olmuştur. Hakem tayin edilen kişilerde Hz. Osman döneminde yaşananların ne kadarı doğru veyahut da yanlış yorumunu yapabilecek durumda değillerdi. Sonuç olarak bu itirazlar ilk Harici fikirlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.¹⁷¹

Tahkim belgesine göre Hz. Ali ve Muaviye H. 37 Ramazanında Irak ile Şam arasında Dûmetül'l Cende'in Ezruh mevki diye bilinen bir bölgede tekrar bir araya gelecekler ve hüküm o zaman verilecekti.¹⁷²

¹⁶⁸İbnü'l Esir, Cilt III, 326.

¹⁶⁹İbnü'l Esir, Cilt III, 326.

¹⁷⁰Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I,451.

¹⁷¹İbn Kesîr, Cilt VII, 447-449.

¹⁷²İbnü'l Esir, Cilt III, 327-328; Taberi, **Tarih-i Taberi**, Cilt IV, M. Faruk Gürtunca (tercüme), İstanbul: Sağlam Yayınevi,2007, 49.

Sıffin bölgesinde Hz. Ali ölenlerin defin işlemleri bitince ordusuna emir vererek ve Kufe'ye dönmüştür. Muaviye'de Şam'a geri dönmüştür.

3.4. Hakem Olayı

Ramazan 37 (Şubat 658)'de taraflar yanlarında 400 kişilik heyetle Dûmetü'l Cendel'de bir araya gelmişlerdir. Hz. Ali'nin tarafında meşhur kadısı Şüreyh, Abdullah b.Ömer, Abdurrahman b. Ebibekr ve Abdullah b. Zübeyr gibi meşhur sahabilerde bulunmuştur.¹⁷³

Yapılan görüşmeler neticesinde Amr b. As, Ebu Musa'yı Hz. Ali'yi halifelikten azletme konusunda ikna etmiştir. Fakat halifenin yerine kimin geçeceği konusu yine bir fitneye sebep olabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda Hz. Ali ve Muaviye'nin de halifelikten uzaklaştırılması gerektiği kanaatine varılmıştır. Yerlerine ise halkın seçebileceği birinin halife olması gerektiği kararına varılmıştır. İlk olarak Ebu Musa, aldıkları bu kararı halka açıklamıştır. Sonrasında Amr b. As'a söz sırası gelmiş ve Hz. Ali'yi azlettiğini ve Muaviye'yi halife tayin ettiğini açıklamıştır.¹⁷⁴Açıklanan kararlar neticesinde Amr b. As'ın hilesi ortaya çıkmıştır. Ebu Musa, Amr b. As'ın bu yaptığının hile ve yalancılık olduğunu açıklasa da durum yeni bir fitneyi doğurmuştur.¹⁷⁵

Hakemlerin kararlarından sonra durum Hz. Ali'ye açıklanmıştır. Hz. Ali, bu kararları Kur'an ve sünnete uymadığı için kabul etmediğini ifade etmiştir. Amr b. As ve Şam halkı ise Muavi-ye biat etmişlerdir.

Hakem olayı neticesinde savaşı kazanan Hz. Ali yenik duruma düşmüştür. Bundan dolayı Hz. Ali halifelikten azledilmiştir. Muaviye ise savaş öncesinde belli bir kesimin komutanı ve halifelikte hak iddia eden biri iken neticede halife ilan edilmiştir.¹⁷⁶

¹⁷³İbn Kesîr, Cilt VII, 453-457.

¹⁷⁴ Çağatay, 20.

¹⁷⁵İbnü'l Esir, Cilt III, 337-339.

¹⁷⁶Yıldız, Cilt II, 253.

Müslümanlar arasına yeni bir fitne daha girerek sorunlar daha da karmaşık bir hal almıştır.¹⁷⁷ Ebu Musa, bu oyuna gelmesinden dolayı Hz. Ali'ye karşı mahcubiyetinden Mekke'ye giderek hiç Hz. Ali ile görüşmemiş ve vefatına kadar orada yaşamıştır.

Hz. Ali bu durumu ne kadar kabullenmek istemese de gün geçtikçe Muaviye tarafı güçlenmiş halifelik tamamen siyasi mücadeleye dönüşmüştür.¹⁷⁸

Hakem olayının önemli neticelerinde biri de İslam aleminde mevcut gruplar içerisinde daha cahil, kararsız ve savaş yanlısı bir grubun yani Haricilerin¹⁷⁹ ortaya çıkmasında büyük etkisi olmuştur. Hz. Muhammed, Sahabilerine gelecek fitnelere bahsederken Haricilerden de haber vermiştir. *“Bir zaman gelecek, öyle kimseler çıkacak ki, sizler onların namazı yanında namazlarınızı, oruçları yanında orucunuzu hor görürsünüz. Ama onların imanları dillerinden kalbine geçmez”* İslam bilginleri de bu hadiste bahsedilen grubun Hariciler olduğu kanaatine varmışlardır.¹⁸⁰

Haricilerin ilk imamları ve lideri Abdullah b. Vehb er-Râsibî'dir.¹⁸¹ Hz. Ali'ye halife tayini konusunda ilk önce fikri baskı yapıp daha sonra da Allah'ın hükmüne karşı gelmekle suçlamışlardır.¹⁸² Hz. Ali'yi meclis konuşmalarında protesto etmişler ve de Hz. Ali'ye karşı kinci bir politika gütmüşlerdir. Kendileri gibi düşünmeyen Müslümanları Allah rızası için öldürdüklerine inanan İslam'ı yaralayan taassuba kapılmış bir kitle olmuşlardır.¹⁸³

¹⁷⁷Ülkü, 369.

¹⁷⁸ Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I, 457.

¹⁷⁹ Murtaza Mutahhari, **Bilinmeyen Simasıyla Hz. Ali (a.s)**, İsmail Bendiderya(Mütercim), 4. Baskı, İstanbul: Kevser Yayınları, 2014, 140-146; Çağatay, Çubukcu, 405.

¹⁸⁰Hariciler hakkında nakledilen hadisleri ayrıntılı görmek için bakınız:İbnKesîr, Cilt VII, 466-481; Kaya, 391.

¹⁸¹Ülkü,370.

¹⁸²Şehristânî, **el- Milel ve'n- Nihal**, 1. Baskı, Mustafa Öz(çev), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2015,146.

¹⁸³Ahmet Cevdet Paşa, 454; Çağatay, Çubukcu, 21-23.

3.5. Haricilerle Yapılan Savaşlar

3.5.1. Nehrevan Savaşı H. 38 9 Safer (Temmuz 658)

Haricilerin, Hakem olayı neticesinde Hz. Ali'nin bu karara uymaması için baskıları artmış ve gün geçtikçe öldürdükleri Müslüman sayısı da artmaktaydı. Hz. Ali'nin ordusundan yaklaşık 12 bin kişilik grup ayrılarak Harura'ya gitmiştir.¹⁸⁴ Hz. Ali, Haruraya giden bu grubu Kufe'ye dönmeyi ikna etmişti. Fakat bu grup yine isyan ederek Nehrevan'a gitmişlerdir.¹⁸⁵

Hz. Ali, hakemlerin kararlarının Kur'ana ve Sünnete uymadığını şahsi arzularına göre karar verdiklerini bu sebeple alınan kararlara itiraz ettiğini açıklamış ve Şam seferi emrini vermiştir.¹⁸⁶

Hz. Ali, Haricilere mektup göndererek sefer hazırlığı içinde olduğunu ve ona destek olmalarını istemiştir. Fakat Hariciler hataları için tövbe ettiklerini, Hz. Ali'nin de Allah yolunda savaşmadığını O'nun da tövbe etmesi gerektiği ve savaşa katılmayacakları cevabını vermişlerdir. Bir başka rivayete göre ise Hariciler Hz. Ali'yi kendi reislerine biata davet etmişlerdir.¹⁸⁷

Hz. Ali, Hariciler'den olumlu cevap alamamasına rağmen Basra, Kufe ve Medain gibi şehirlerden asker isteyerek hazırlıklarını tamamlamıştır. Ancak Haricilerin giderek artan saldırıları Hz. Ali'nin sefer yönünü değiştirmesine sebep olmuş ve yönünü Nahrevan'a çevirmiştir. Nahrevan'a yakın bir mevkiye gelindiğinde Hz. Ali barış yoluyla uzlaşmak için elçiler göndermiştir.¹⁸⁸ Hz. Ali'nin isteği haksız yere ölen Müslümanların katillerinin teslim edilmesi olmuştur. Ancak Hariciler onları hep birlikte öldürdüklerini söyleyerek uzlaşmaya olumsuz cevap vermişlerdir. Ayrıca Hz. Osman ve Hz. Ali'nin kafir olduklarını ve onun tarafını tutanların kanlarının helal olduğu propagandasını yapmışlardır. Bu şekilde uzlaşmanın mümkün olamayacağını anlayan Hz. Ali, birliklerini savaş için konumlandırmıştır. Son kez Ebû Eyyûb el-Ensari'yi bir sancakla Haricilerin birliğine göndermiş ve savaştan vazgeçenlerin

¹⁸⁴ Azimli, 149.

¹⁸⁵İbn Kesîr, *El Bidaye Ve'n-Nihaye*, Cilt VII, 462-465.

¹⁸⁶ Bakır, 36-37.

¹⁸⁷İbnü'l Esir, Cilt III, 346-347; Taberi, *Tarih-i Taberi*, Cilt IV, 54.

¹⁸⁸ Azimli, 153.

sancak altına sığınmalarını emretmiştir.¹⁸⁹ Yaklaşık bin kişilik grup bu emre uyup savaştan geri çekilmiştir. Yaklaşık 500 atlı gurup ise Ferve b.Nevfel el- Eşcaî ile birlikte Bendeniceyn ve ed- Deskere bölgelerine gitmişlerdir.¹⁹⁰

Hz. Ali, Harici tarafından bir şey gelmedikçe savaş emrini vermemiştir. Hariciler ilk hareketi başlatan grup olunca savaşın başlaması kaçınılmaz olmuştur. Rivayetlere göre Hz. Ali'nin grubundan sadece 7 kişinin ölümüyle bu savaş kazanılmıştır. Hariciler tarafından ise ağır kayıplar verilmiştir. İçlerinde Hz. Muhammed'in ashabından Yezid b. Nüveyre el-Ensârî'nin de öldüğü kaynaklarda belirtilmektedir.¹⁹¹Haricilerin vermiş olduğu bu kayıplar onları büyük üzüntü ve nefrete sevk etmiştir. Harici yazar ve şairler Hz. Ali'ye karşı kin ve intikam dolu şiirler yazıp halkı bu duygularla beslemişlerdir. Hz. Ali'nin de bu kayıplara çok üzüldüğü ve hatta kendisi öldükten sonra bile Haricilerle savaşılmasını yasaklayan bir vasiyeti olduğu söylenmektedir.¹⁹²

İbnü'l Esîr'e göre; Hz. Ali'nin bu zaferle Haricilerden kurtulduğunu ve Muaviye ile savaş hazırlıklarına tekrardan başlanılmasını emretmiştir.

3.5.2. Nuheyla Savaşı H.38 (658)

Hz. Ali Nahrevan'dan sonra asıl seferi olan Muaviye'ye karşı tekrardan hazırlıkların başlamasını emretmiştir. Ancak askerleri savaşmaktan yorgun düşmüş ve mühimmatlarında büyük oranda eksiklikler olduğu için Eş'as b. Kays'ın öncülüğünde, ilk olarak Kufe'ye gidip bir müddet dinlenme isteklerini söylemişlerdir.¹⁹³

Hz. Ali askerlerin bu isteklerine rağmen Nuheyla bölgesine gidip karagah kurmalarını emretmiştir. Hz. Ali bir an evvel Muaviye'nin siyasi nüfuzunu kırmak istemiştir. Ancak askerler bir müddet sonra karargahı terk etmeye başlamışlardır.¹⁹⁴

¹⁸⁹Çağatay, Çubukcu, 29; Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I,460.

¹⁹⁰İbnü'l Esir, Cilt III, 354-355.

¹⁹¹İbnü'l Esir, Cilt III, 357.

¹⁹² Azimli, 154.

¹⁹³İbnü'l Esir, Cilt III, 357-358.

¹⁹⁴ Bakır, 38.

Bu sebeple Hz. Ali birliklerinde düzen ve dirliği oluşturamadığı için Muaviye üzerine yeni bir sefer gerçekleştirememiştir.¹⁹⁵

Daha sonra Nehrevan'da savaş öncesi Eyüp el- Ensarinin sancağına sığınan bir grup Harici ölen arkadaşlarının intikamını almak için Nuheylaya gelmiştir. Burdaki çarpışmada bir çok Harici öldürölmüştür. Kurtulanlar arasından liderleri Müstevrid b. Ullufe et- Temimi, Muâz B. Cüveyn et-Tâî ve Ferve b. Nevfel el- Eşcâî bulunmaktaydı.¹⁹⁶

Hariciler bu hezimetlerinin ardından 6 defa daha Hz. Ali'ye karşı isyan girişimlerinde bulunmuşlardır. Her defasında da halifenin kuvvetleri tarafından bastırılmışlardır. Haricilerin her yenilgi sonrasında Hz. Ali'ye karşı duydukları öfkeleri bir kat daha artmıştır.¹⁹⁷

Nuheyle Savaşından sonra Mekke'ye giden Haricilerin bir kısmı hac ibadetlerini yerine getirmişlerdir. Bu sırada Hz. Ali ile Muaviye arasında geçen hac emirliği meselesine şahit olmuşlardır. Bu meseleden sonra İslam aleminin içinde bulunduğu durumu istifare etmişler Hz. Ali'ye duydukları öfkenin yanında Muaviye ve Amr b. As'a da aynı şiddetle öfkelenmişlerdir. Bu karışık durumun özöme kavuşması için de Muaviye, Amr b. As ve özellikle Hz. Ali'den Nahrevan'da ölen arkadaşlarının intikamını almak için ölmeleri kanatine varmışlardır.¹⁹⁸ Bu suikastleri gerçekleştirmek için Abdurrahman b. Mülcem el-Muradî Hz. Ali'yi, Burek b. Abdullah Muaviye'yi, Amr b. Bekr'de Amr b. As'ı öldürmek için görevlendirilmiflerdir. Suikastiler bu eylemleri için H.40 Ramazan 17(24 Ocak 661) tarihini belirlemişlerdir.¹⁹⁹

Rivayetlere göre Hz. Ali, Haricilerin suikast planlarını daha önceden haber almış ve bunun için de tedbirler aldırımıştı. Bir başka rivayete göre ise; Hz. Ali İbn Mülcem'i çağırtmış ve duyularını sorgulamıştı. İbn Mülcem'de düşmanları için kılıcını

¹⁹⁵ Adem Apak, **Ana Hatlarıyla İslam Tarihi**, Cilt II, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017, 367.

¹⁹⁶İbnü'l Esir, Cilt III, 372-373.

¹⁹⁷Gölpınarlı, **Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali**, 269.

¹⁹⁸ Mustafa Yağmurlu, **Hz. Ali**, 1. Baskı, İstanbul: Beyan Yayınları, 2012, 92.

¹⁹⁹İbnü'l Esir, Cilt III, 398; ağatay, ubukcu, 31.

zehirlediğini söyleyerek serbest bırakılmıştır.²⁰⁰Daha sonra suikastçıların belirlemiş olduğu gün gelince İbn Mülcem zehirli kılıcı ve yanına Şebib ve Merdan isimli yardımcılarını da alarak Hz. Ali'nin namaz kıldığı mescit önünde beklemeye başlamışlardır. Hz. Ali mescide gelince ilk hamleyi Şebib yapmış. Ancak kılıç kapıya doğru fırlayınca Hz. Ali ilk saldırıdan kurtulmuş oldu. Daha sonraki hamleyi İbn Mülcem yapmış ve Hz. Ali'yi başından yaralamıştır.²⁰¹

İbn Mülcem kaçarken Hz. Ali onun yakalanması emrini vermiştir. Hz. Ali'nin sesini duyanlar İbn Mülcem'i yakalamışlardır. Verdani ise evine kaçıp gizlenmiş. Fakat durumu akrabası anlayınca onu evinde öldürmüştür. Şebib ise kaçarak yakalanmaktan kurtulmuştur.²⁰²

Hz. Ali yaralandığı için sabah namazını kıldıramamış ve yerine Ca'de b. Hubeyre'yi imam vekili olarak bırakmıştır. Hz. Ali, daha sonra İbn Mülcem'i huzuruna çağırarak neden böyle bir şey yaptığını sorgulamıştır. İbn Mülcem “*Kırk gün boyunca, Müslümanların içinde bulunduğu kargaşaya sebep olan kişinin öldürülmesini Allah'tan dilediğini*” söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Ali, eğer yaşarsa İbn Mülcem'in akıbetine kendisinin karar vereceğini, vefat eder ise de ona kısas yapılmasını emretmiştir.²⁰³

Hz. Ali, oğlu Hz. Hasan'a eğer bu yaradan dolayı ölürse katilinin aynı şekilde öldürülmesini, ona müslu yapmamalarını ve bu yasağın Hz. Muhammed'in emri olduğunu hatırlatmıştır. Cündeb b. Abdullah, Hz. Ali'nin yanına gelerek vefat ederse halife olarak Hz. Hasan'a biat edip etmeme konusunu danışmıştır. Hz. Ali bu konuda bir şey söylemeyeceğini, halkının en doğru kararı vereceğini ifade etmiştir. Daha sonra Hz. Ali, oğulları Hasan, Hüseyin ve Muhammed b. Hanefiyye'ye nasihatlerde bulduktan sonra ölene kadar kelime-i tevhidden başka bir kelimemmiştir.²⁰⁴

²⁰⁰İbn Kesîr, **El Bidaye Ve'n-Nihaye**, Mehmet Keskin (çev) Cilt VII, 508-519.

²⁰¹Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I, 470.; Çağatay, Çubukcu, 32.

²⁰²İbnü'l Esir, Cilt III, 400.

²⁰³Taberi, **Tarih-i Taberi**, Cilt IV, 70.

²⁰⁴İbnü'l Esir, Cilt III, 401-402; Ahmet Cevdet Paşa, Cilt I, 470-471; Gölpınarlı, **Hazret-i Ali Nehc'ül- Belâga**, 280-283.

Yaralandıktan 2 gün sonra Hz. Ali, H. 40 Ramazan 19(26 Ocak 661) vefat etmiştir. Hz. Ali'yi Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Abdullah b. Ca'fer yıkamışlardır ve cenaze namazını Hz.Hasan yedi tekbirle kıldırmıştır. Hz. Ali'nin defin işlemleri bittikten sonra Hz. Hasan, İbn Mülcem'i öldürmüştür.²⁰⁵

Berk b. Abdullah ise Hz. Ali'nin suikaste uğradığı gece Muaviye'yi öldürmeye çalışmıştır. Fakat başarılı olamamış ve kendisi öldürülmüştür. Muaviye bu saldırıdan aldığı kılıç yarasının tedavisi için es-Saidi isminde bir tabib getirtir. Tabib yaranın tedavisi için şunları söyler: *“Bir demiri kızdırıp bu yarayı dağlamam veya neslinin kesilmesine sebep olacak bir ilacı alman gerekir, çünkü sana indirilen bu darbe zehirli bir kılıç darbesidir.”* Muaviye'nin bir karar vermesi gerekiyordu, *“Ateşle dağlama gerçekten çok zor bir iştir. Neslimin kesilmesi meselesine gelince, benim Yezid ve Abdullah'im vardır. Bunlarla benim gözüm aydın olur, yeter.”* Muaviye'nin bu kararı üzerine tabib ilacı verir ve Muaviye iyileşir²⁰⁶.

Diğer suikastçı Amr b. Bekr ise Amr b. As zannettiği Harice b. Ebi Habibe'yi öldürmüştür. Sonrasında ise Amr b. El-As'ın emriyle öldürülmüştür.²⁰⁷

Hz. Ali'nin öldüğündeki yaşıyla ilgili farklı rivayetler mevcuttur. Ancak Hz. Ali'nin 5 yıl 3 ay hilafet dönemi olduğu ve 63 yaşında vefat ettiği görüşü sahih olanıdır. Kabri ise günümüzde de ziyaret edilen Irak'ın Necef şehrinde dir.²⁰⁸

Hz. Ali'nin vefatını müteakiben aynı yıl içinde yani H. 40 (660-661)'da Hz. Hasan b. Ali'ye biat edilmiştir.²⁰⁹

²⁰⁵İbnü'l Esir, Cilt III, 402.

²⁰⁶İbnü'l Esir, Cilt III, 403. Taberi, **Tarih-i Taberi**, Cilt IV, 67-68.

²⁰⁷ Yıldız, Cilt II, 262.

²⁰⁸İbnü'l Esir, Cilt III, 404; Azimli, 172.

²⁰⁹İbnü'l Esir, Cilt III, 409; İbn Kesîr, Cilt VIII, 29-32; Ülkü, 374.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN TRANSKRİBİ

(vr. 1b)

Vağf-1 Kütübhâne

Hāza Kitāb-1 Ğazavāt-1 İmām-1 ‘Alî kerremellāhü vecheh

Bismillāhirrahmānirrahîm

Bu kitab-1 şerîf ve laţîf Ğazreti emîru’l-mü’minîn ve imāmü’l-müttekîn esedüllāhi’l-ğālib ‘Alî ibni ebî Tālib kerremellāhü vechehû ahzar zemîne varub Havran vilāyetini feth idüb ve yedi pāşahlık yerleri ve iklimleri imāna getirüb ve Kūbbe-i miğnatısı yıkub ve killur ve billur-u azîm dağına çıkup ve mağaraya girüb ve deñizleri görüb bahr-i muhîti geçüb ve başına dürlü dürlü işler gelüb yol (vr.2a) beş bölük olub çerisin piş bahş idüb her birisini çerisiyle bir yola gidüb başlarına dürlü dürlü haller gelüb hem çok acāibler ve ğarāyibler görüb Ğazreti ‘Alî nice velāyetler ve kerāmetler gösterdiği beyānında in şāellāhü teālā her biri gelüb yerlerinde beyān oluna: Bir gün ol Şadri bedri ‘ālem Şallallāhü aleyhi ve sellem seyyid-i veled-i Ādem mefharu’l-mevcūdāt ve şefi’u ümmet maşşer-i ‘araşāt ya’ni ol Şadri muşaffe-i şafā Kūbbe-i Aħmed maħmūd Ebu’l-Qāsım Muħammedi’l-Muštāfā Şallallāhü ‘aleyhi’s-selām muhibbe mescid de otururken eshablardan yana nazar etdi. Ey yārenler bir nice gündür ki Sa’d ibni Vakkāş görünmez didi. Eşhablardan biri etdi: Belî Yā Rasûlallah bir niçe gündür ki Sa’d ibni Vakkāş kızı Dilfruz ile Kavmi kabilesine köye gitmişdir. Amma yā Rasûlallah (vr. 2b) dün köyden bir adam gelüb eytdi ki: Sa’d gelmedi didi. Meğerkim medineden gitdiği gün öyle zamānında bir çeşme kenārında bir gölgesinde bir miğdār āram idelim deyüb kondular. meğerkim ol zamanda ol diyarda bir yavuz mel’un kâfir pehlivan var idi ki iki biñ eriyle yol nümāzin iderdi. Sa’d yaturken ol pehlivān iki biñ eriyle üzerine geldiler Sa’de Havāle oldular. Sa’d daħi

kız ile onlara muḳābil oldular ḫayle cenk etdiler. Âhir kafir gālib olub kemendler atub ikisini daḫî dutub bende çeküb vilayetlerine gitdiler. Ez in cānib Ebu'l-Muḫsin ki 'Alî'nin oḡludur ūḫār arzusuyla ata binüb sahrāya gitmişidi. Bir ūḫār eline girmediḡi ecilden bî huzûr olub temām üç gün üç gece sahrāda gezdi dördüncü gündeol daḡı görür ki bir memlekete eriūmiş, karşısında bir yüce daḡ gördü ki yukarısı (vr.3a) āsumāna dönmüş ol daḡuñ eṫrāfında çayır ve çimen baḡ ve baḡçe ferāvān olub akar, nāgehān bir mahbub-ü revāne çeūmenüñ üzerine eriūdi. Atından inüb abdest alub namazın edā idüb bir mikdar huzûra varub yatdı. Ez in cānib Ḥazreti serveri enbiyā sa'd vaḳḳāū için bir ḫayle bir fikre vardı. Nice oldu deyüb dururken dürre-i Ḥazreti 'Alî gelüb eytdi: Yā Rasûlellah Ebu'l-Muhcin daḫî bir nice gündür ki evine gelmedi bir mikdar yine fikre vardı Ḥazreti 'Alî evine gelüb Ḳanbere eytdi: Yā Ḳanber Düldülü ve 'Uḳḳāb atını var bir mikdar sahrāda çayır yedirsin Ḳanber Düldülü ve 'Uḳāb atı Medine ūahrāsına alub gitdi. Ez in cānib meḡer kim ol zamanda Ḥavran pādīūāhı Yemen sultānına uğrar Fi'l-ḫāl Ḳanberüñ üzerine geldiler. Elçi göndermiş idi. Yemenden dönüb gelirken yolları Medine ūahrāsına uğrar Fi'l-ḫāl Ḳanberin üzerine geldiler. Kanberi ve 'Ukkabı tutdular.(vr. 3b) Düldül kaçar kurtulur. Evine gelür kapunun önünde kiūnedi. Ḥazreti Fāṫıma taūra çıkub Düldülü bu ḫalde göricek ta'accüb idüb içri girdi. Ḥazreti 'Alî ye aḫvāli deyüb 'Alî daḫî bu ḫayra alāmet deḡildir deyüb Fi'l-ḫāl kapudan bir 'arab içerü girdi eytdi: Yā 'Alî Ḳanberi ve 'Ukkabı kāfirler tutub aldılar gitdiler dedi. Ḥazreti Emir bu ḫaberi iūiticek gāyetle ḫātırı periūān olub hemen saat Zü'l-fiḳārı kuūanub daḫî Düldüle süvār oldu. Ḳanber ile 'Uḳḳāb ardında revāne oldu getdi. Bir iki gün bunuñ üzerine geçdi. Bir gün Ḥazreti Muḫammed Muūtafā mescidde otururken nazār idüb gördü ki Ḥazreti 'Alî görünmez eūḫāblardan sordular idi ki yā eūḫāb 'Alî görünmez nice oldu? Ya Rasûlallah bilmeziz dediler. Derḫal Ḥazreti Rasûl 'Alî'nüñ evine geldi Fāṫımadan suāl etdi Fāṫıma etdi: Ya Ata 'Alî bir nice gündür ki Zü'l-fiḳārı kuūanub Düldüle binüb gitdi, ayrık bilmezem nice oldu. Ḥazreti (vr. 4a) Rasûl eytdi: ūayed ki Sa'd ve Ebu'l-Muhcin añmış ola Ḥazreti Rasûl yine mescide gelüb mübārek ellerini kaldırub Ḥaḳ sübhānhû ve ta'ālā dergāhına niyāz eyledi. Fi'l-ḫāl ebrāil-i emîn gelüb eytdi: Yā Muḫammed tañrı tebārek saña selām idüb eydür ki : Ḥabibi gam yemesün 'Alî ūimdi Ahzār zemine gitmişdir, anda Sa'di Ebu'l-muhsini bulub Ḳanberi ve 'Ukkāb atı daḫî bulub kurtaracaktır. Ve vilāyeti ahzārda nice dürlü 'acāib ve garāib ḫikmetler görecekdir ve nice devî ve berrîleri helāk edecektir. Ez in cānib ol zamān ki 'Alî gitdi

pes elli günden sonra görür ki bir yüce dağın dibinde tozlar belirdi Hâzreti şâh Fi'l-hâl Döldülü ol tarafa sürdü meğer ki ahzar zeminden bir ulu kervan gelirken Sa'dı tutan pehlivân ol iki biñ kâfir ile zikrolunan kervânı urdular mallarını yağmaladılar heman dem Hâzreti Şâh üzerlerine erişdi bir kez na'ra urub Zü'l-fiķârı çeküb (vr.4b)kâfir çerisine hamle eyledi şol kadar cenk etdiler ki iki bin kâfirden yalnız Siyafşahkalur. Hâzreti 'Alî'ye hamle eyledi cenge başladı, meğerkim Sa'd bunu gözedirmiş, Sa'd çağırub eytdi: Ya 'Alî şol pehlivânı öldürme çok eyilik etmişdir dedi. Hâzreti 'Alî avazı işidicek ta'accüb itdi. Pes Siyafşah Hâzreti 'Alî ye Hamle eyledi. Geldiğim gece Hâzreti 'Alî uzandı kuşağından tutub Siyafşahı yere vurdu. Fi'l-hâl elini bağlayub kemende çeküb daği ilerü varub gördü ki Sa'd Vaķķâş ve Dîfirûz'u bende çekmişler. Hâzreti Şah Fi'l-hâl bunlaruñ bendini giderüb Sa'd hâzreti 'Alî'nüñ ayağına düşüb kademine yüz sürüb Allah ta'âlâHâzretlerine şükürler eyledi. Hâzreti Şâh şâdi-i hâtır idüp eytdi: Gerekdir ki bu yedi yüz yük ğanimet malını alasuñ Medine-i Münevvereye iletesuñ ve bizden selâmlar idesin. Qanber ile 'Ukkâb ardınca gitdi. (vr. 5a)Sa'd eytdi: Yâ emire'l Mü'minîn murad budur beni dîzârından ayırma ve her nire ki azm idersin cân-ü bâşı yoluna teb ar iderüm. Pes Hâzreti Şâh aldıkları maldan yüke yeyni va ağır bahalu yâdigarlardan alup azm-i Ahzar-ı zemin'e geldiler. Günlerde bir gün bir ulu şehre irişdilerkim ol diyâr Havran diyarı imiş pes Hâzreti Ali bir kenarda kondu, şehrin halkı bunu göricek varıb Havran pâdişâhına haber verdiler. Pâdişâhim fülân yerden bir bâzirğân gelüb kondu. Ammâ gâyet heybetlü ve şecâ'atlü pehlivâna beñzer bir 'aceb ata binmiş her kız öyle at görmedik. Padişâh emr idüb ol bâzirğân gelsün dedi. Gelüb Hâzreti 'Alî'yi çağırub Hâzreti Şâh saray kapusuna irüb Döldülden inüb kapuda duran kimesnelere ısmarladı,zinhar bu atın yanına varmayasız didi. Hâzreti Şâh Fi'l-hâl içeri girdi. Bir azîm saray ki (vr. 5b)dört sofa-i Süleymâni üzere tertib etmişler ve çevre yerinde sa'l yâkutdan ve zebercetden ve pirozdan murassa' bir taht-ı muşanna' yazılmış ki her kız vaşfa kâbil değildir dürlü dürlü söz yürür zinet ile Havran taht üzerine geçüb oturur dört yanında altun ve gümüş kürsiler ile zeyn eylemişler ve ol kürsileruñ üzerinde beğler vezirler ve pehlivanlar geçüb otururlar. Pes Hâzreti emiru'l-mü'minîn ilerü yürüyüb selam verdi vezirleruñ birisi selamını aldı. Bir kürsi kodular Şâh-ı Merdan geçüp kürsi üzerinde karar eyledi. Padişâh Havran 'Alî'nüñ heybetini göricek gövdesine korku düşdü.Ve eytdi. Bu er her kız bâzirğâna beñzemez pes Havran etdi ey yiğit ne kişisüñ? Ve gelişüñ ne yerdendir dedi. Hâzreti Şâh eytdi:

Bāzīrgānım, ‘Arab diyarından gelirim. Hāvrān eytdi: Ne dürlü kumaşñ vardır? Hāzreti Şāh eytdi: Ne dürlü kumaş isterseñ var dedi.(vr. 6a) Hāzreti Şāh eyeytdi: Bende bulunur. Hāvrān eytdi: Bāzīrgānların kumaşından bac alırım. Hāzreti Şāh eytdi: Bac almak şol vilāyetde olur ki iqlim hāramilerden emin ola hāl bu ki el’an bāzīrgānlar geçmezler hāramilerden kuş uçmaz şimdi fūlan yerde çok bāzīrgānları kırılmışlar ve mallarını almışlar Hāvrān eytdi: Ğam yeme ben onlara çeri gönderirin cümlesin tütub getireler bunlar bu sözde iken saray kapusundan birisi gelüb feryād idüb eytdi: Bu bāzīrgānlaruñ bir atı vardır her kim öñünden ve ardına geçerse Fi’l-hāl öldürür, helak eder. Hāvrān eytdi: Ey yiğit ol at nçün böyle eder? Bilür olmuşdur? Hāzreti Şāh eytdi: Ol at yavuzdur mağribde çok kese altuna almışım ol şöyle atdır ki on günlük yolu bir günde alır. Her kiz yorulmaz ve on günde su içmez ve nesne yemezher kiz kayırmaz. Hāvrān eytdi: Ey yiğit gel ol atı baña sat Hāzreti Şāh eytdi: Ne verirsüñ? (vr. 6b)Hāvrān eytdi: Ne vereyin dedi. Hāzreti Şāh iki kese altun ver fe ammā şol şartla ki eyerin alma dahî pişmān olursun verdiğın bahayı almayasun. Didi. Hāvrān eytdi: Nola didi pes Hāzreti Şāh Düldülü verib eyerini aldı Hāvrān eytdi: niçün eyerini alursuñ ? didi. Hāzreti Şāh eytdi ki ‘Arablar arasında ‘ādetdir ki eyer vermezler ammā Şāh Merdan Düldül’ün eyerini alurken kulağına didi kim teslim olma pes Hāzret Düldül’ün akçesini ve eyerini alub sa’d geldi, Sa’d eytdi: Yā ‘Alī Düldül kani? Hāzreti Şāh eytdi: Satdım. Ez in cānib Hāvrān adamlarına buyurdu ki varın atı eyerleñ getirüñ didi, vardıklarında el verdiler ki eyer salalar Düldül Fi’l-hāl dokuz adamı helāk eyledi gelüb Hāvrāna haber verdiler ki ol at dokuz adam helāk eyledi yüz adam emr idüb tiz varuñ ol ata eyer virüb getirüñ deyü hışm eyledi benim etmeğim size harām olsun bir atı zābt idüb eyer vuramazsız Fi’l-hāl (vr.7a) süngülü adamlarından birisi atın eyerini eline alub o yanın kuşağına sokub Düldüle yakın vardı ki o yanın ura kuvvet eyledi teninden başını ayırdı Hāvrān Düldül’den bu heybeti göricek, bu nice atdır ki kimse yanına varmaz varanı dahî öldürür, arpa yemez,su içmez bu neye yarar dedi.Pes cümle Şehrüñ halkına ğavğa düşdü. Düldül’ün yanına üşdüler Düldül dahî hücum etdi Fi’l-hāl elli adam öldürdü Hāvrān eytdi: Varuñ ol bāzīrgānı çağırüñ dedi gelüb Hāzreti Şāhı çağırıldılar geldikde Hāvrān eytdi: Ey yiğit atñ adamlarımdan tamam elli adam öldürdü, ne eyerleniyor ve ne yanına varılıyor, bu nice atdır ki neye yarar? Hāzreti Şāh eytdi: ... idem ki bu at yavuz atdır dedi Düldül Hāzreti ‘Alīyi göricek Fi’l-hāl ... rām oldu. Hāvrān eytdi Ey yiğit yine saña verdim şehrimden ... bac getir didi. Hāzreti Şāh Düldülü alub

mekânına götürdü. Pes Havran yüz adam ile bir yiğit gönderdi varuñ ol bāzırgāna bac isteñ (vr 7b) dedi. Hāzreti Şāha geldiler bac istediler. Hāzreti Şāh çüz'î bi bahaya mal almış idi ol maldan bir mikdar yādigār gönderdi. Havran görüb zihî it ki baña bunun gibi yādigār gönderdi. Ez in cānib Hāzreti cebrāil nāzil olub server-i kāinātdan selam getirdi ve 'Alî Ahzar zemine gitmiş bu haberi vermiş idi ol vakit Cebrail demiş idi ki Ya Muḥamed gerekdir ki 'Alî'nin ardınca 'asker gönderesüñ hemen saat Hāzreti Muḥammed Muştafā aleyhi's-selām eşḥablardan baña teveccüh edüb eytdi ki: Ey yār-i vefādārlarım kim bilür ki şimdi 'ammim oğlu Ahzar zemine gitmişdir içüñüzde kim vardır ol diyārı görmüş ola didi Mālik ezder Fi'l-hāl ayağı üzere kalkub eytdi : Belî ya Rasûlellah Hamza zamānında ol vilayete varub görmüşüm anda bir pādşāh vardır ki yüz biñ adama ol diyārı eyice bilirim Hāzreti Rasûl buyurdu ki ol ol Māliki Ejdere tesellüm eyleyüb Mālik Ejderi baş eyledi. Fi'l-ḥāl Aḥzar²¹⁰(vr. 8a)ve melûl olma eğer Havran'ın biñ kere biñ er cem' ide ki her biri Rüstem ibni Zülel gibi bahādır ola Allāh'uß 'ināyetiyle ve Hāzreti Muḥammedini'l-Muştafā'nun mu'cizātı berekātıyla anlardan zerre kadar korkum yokdur. Ol Kerimdir ve Raḥimdir dedi. Ez in cānib ol zamanda Ebu'l-Muḥcin dağ dibinde erişüb çeşme kenarında konub otururken nāgehān bie zengî seyyāh kāmetsi mināreye beñzer gelüb ebu'l-Muḥcini görüb çağırdı Hey ādemi zādesi kimsin ki bura geldüñ Ebu'l-Muḥcin eytdi: Bir ğaribim yoldan geçüb gideyurun Zengî ider tiz atıñı ve yerāğñı baña ver dedi daḥî ne yere giderseñ git dedi. Ebu'l-Muḥcin eytdi: Yā la'în ibni 'avret döğülmeğe saña yerāğımı verem eğer er iseñ gel kılıcñal dedi. Helal olsun dedi zengî kaktı Ebu'l-Muḥcin Fi'l-ḥāl atına binüb Zengî'ye muḳābil oldu. Hemen dem Zengî ye ḥamle idüb bir biriyle cenk itmeğe başladı aralarından çok ā ḥamle geçdi. Âhiru'l-emr ebu'l-Muḥcin kaktı na'ra urub kılıç ile zengî yi öyle çaldı ki kalkanın zed ile kendüyi iki pare (vr. 8b)eyledi canını cehenneme ısmarladı Ebu'l-Muḥcin geri ol çeşmeye gelüb atından inüb Allah ta'ālā Hāzretine şükr idüb otururken nāgāh gördüğü toz belürdi. Yakın gelicek meğer ki ol öldürdüğü zengîñün çerisi imiş Ebu'l-Muḥcin tiz ata bindi çeriye karşı geldi tırdu anlardan on atlu ileri gelüb Ebu'l-Muḥcin yakın geldiler gördüler ki beğlerinün başı bedeninden ayrı yatur hemen dem Ebu'l-Muḥcin üzerine ḥamle etdiler bizim beğimizi sen mi öldürdüñ deyüb kılıç uruşdular Ebu'l-Muḥcin eytdi ey mel'unlar gelüñ beri sizi daḥî beğünñuze ulaşdu dedi ortalarından biri idi çünkü bu beğümüzü öldürdü biz bunuñla cenk

²¹⁰Yazmandan bu kısım kopmuş olup bu kısım kayıptır.

idemezüz. Fi'l-hâl anlardan and içenler Ebu'l-Muhcin önünde baş kodılar. Ebu'l-Muhcin eytdi ne tãifedensiz? Bunlar eytdiler şol öldürdüğüñ zengî bizim beğimiz idi fûlan yerde kal'amız vardır. Ānda oluruz çünkü beğimizi helāk eyledik bir pehlivānı cihānsiñ gel kal'aya varalım bize beğ ol biz saña muṭî' olalım didiler. Ebu'l-Muhcin anlar ile kal'aya geldiler gördüğüm bir hoş mekândır. **(vr. 9a)**Bunlara eytdiler ki eğer benim dediğimi diyecek olursanız size yar-i muvāfık olayın eğer dimezseniz cümleñizi helal ederim eytdiler ki: ne diyelüm? Didi ki: Lā ilāhe İllallah Muḥammedün Rasûlüllāh bunlar birbirine bakışdılar ve eytdiler ki: Bu ne demektir? Ebu'l-Muhcin eytdi: Tañrı birdir ve Muḥammed anıñ rasûlüdür. Bunlar gülüşdüler ki Bizim üçyüz altmış tañrımız vardır cümlesi müte'ayyin ve āşikāredir senüñ tanrıñ birdir ol daḥî görünmez didiler. Ebu'l-Muhcin bunlara çok naşîhat eyledi cümlesi imana gelüb müslümanlardan oldular ve eytdiler ki her zaman ki bundan kāfir kervanı geçer ve varāyın mallarını yağma edüp sizegötüreyin pes cümlesi teslim muṭî' oldular. Ebu'l-Muḥsin bir nice zaman kal'a-i Kişveristanda beğ oldu. Ez in cânib : Ḥazreti Şāh Kānber gıssasın yirdi ki aceb nice kurtarın derdi. Bu ḥalde iki nagāh üç yāri ulu adam çıkageldiler. Vāh feryād ki bizi ḥarāmî kırdı cümle malımız ve rızkımız aldılar Ḥavran eytdi ki: kim aldı? Eytdiler: kal'a-i Kişveristan da **(vr.9b)** bir Zengî vardır ki biñ eri vardır ol bizi kayır Ḥavran gazaba gelüb bir pehlivānı var kim adına Behzad dirlerdi aña on biñ er virdi ve eytdi: Tiz var kal'a-i Kişveristānı ḥarāb eyle ve Şād Zengîyi bağlayub getür didi. Heman saat pehlivānı Behzad on biñ eriyle kal'a-i Kişveristāna revāne oldu. Ez in cânib: Sa'd Ḥazreti Şāha eytdi ki bu gece ben kal'aya kasd ederimola ki Kānber bulam deyü şehirden yaña yürüdü kal'a dibine gelicek nice cehdeydiyol bulmadı nāgāh bir incecik yol bulub Ḥisar burcuna çıkdı gecenüñ yarısında basbanlığıñ üzerine gelüb bir bir boğazlarını sıkub burcdan aşağı bırakdı andan kal'a kapusuna gördü ki bekciler uyumuş yatur kılıç ile girdi şabah gördüler bekciler kırılmış yatur Fi'l-ḥāl varub Ḥavrana ḥaber itdiler ḤavranḤavran haylı ta'accübeytdibu işi kim etdi ola. Pes Ḥavran bir adam gönderdi. Var ol bāzırgān gelsün çağır dedi ol adam çadıra gelüb bāzırgān ḫani pādişāh çağırır didi.**(vr. 10a)** Sa'd eytdi: Atlarını görmeğe gitdi şimdi gelür eğlen didi. Ol adam çadır içine bakdı kız gördü ve bir adam demire urmuşlar otururur derḥal gelüb Ḥavrana ḥaber verdi pādişāh tekrar adam gönderdi varuñ bāzırgānuñ yoldaşını çağıruñ dedi. Sa'de gelüb gel seni pādişāh ister daḥî silahın kuşanub Fi'l-ḥāl Ḥavrana gelüb selam verdi Ḥavran eytdi: Ey yiğit ol bāzırgānuñ ḫaravuşu var imiş baña satsun

ve ol er ki demirde dir ne kişidir? Sa‘deydiḥaramîdir bizimle cenk eyledi on oğlanımızı öldürdü tutub bende çekdik ve ol kız karavuş değıldir ol benim kızımıdır. Ḥavran eytdi: Beher hal ol kızı baña vermeñ gerek dedi. Sa‘d eytdi: senden zerre kadar korkum yokdur, sözümü doğru derim. Ḥavran ğazaba gelüb eytdi: Bāzırgān ‘Alīm ve beğler benim korkumdan düşünde bañlar sen ne kişisin? Benden korkmazsın bāzırgān ne kişi oldukim adam bağlar? Sa‘d eytdi: Padişāhim tizlik eyleme beni ğarib gördüñse (vr. 10b)erliğimi görmedüñ, ben erim ki cenk gününde deñiz yüzünde toz koparırım. Ḥavran eytdi: Ey bāzırgān kendü kati öğme hüneruñ var ise göster dedi. Sa‘di bir yayın öñüne kodu. Ḥavran gelüb yayını yedinde getirüb kuvvet etdi çekmedi. Sa‘d heman saat bir ok çıkarub Ḥavran öñünde yayını alub on kez kübāde yerine getürdi. Ḥavran āferin pehlivān dedi. Ammā işaret eyledi yüz adam gönderib ol bāzırgānuñ elini bağlañ kızı ve ol demirde olan eri getürüñ dedi. Fi‘l-hāl yüz adam gitdi ki ‘Ālinin çadırı yağma ideler kız bunları görüb dümura ğark olub silāhın giydi Sipafşāh eytdi: Ey Dilfruz bu gelen tāife yavuz çavme beñzer, şimdi gelüb seni ve beni tutub Ḥavrana iletirler eğer benim bendim açarsañ sana yardım iderim Dilfruz Lāt-ü ‘Uzzāya and verdi. Pes kız bendin giydirdi ikisi bir yeraklandılar ol yüz adama karşı çıkdılar derhal cenge başladılar. Sipafşāh çağırdı ki Ey la‘inler kande gelürsüz bu kız bir kızdır ki sizüñ pādişāhuñuz gibi biğ kolu vardır. Siyafşāh böyle deyüb ol dahî yüz ere hamle eyledi heman saat kırk kāfiri helāk eylediler, kalanı kaçub Ḥavrana geldiler. Ez in cānib Ḥavran yüz ere demişdi ki Sa‘d gördü taşra çıkdıkda yolun bağılılar tutub katına getireler Sa‘d taşra çıkdı hemen ol yüz adam pusudan çıkub Sa‘d’üñ üzerine ḥaml idüb Sa‘d bî ḥaber iken kemend atub Fi‘l-hāl tutub bağladılar,Ḥavran öñüne getirdiler. Ez in cānib Ḥavran kızın ve Siyāfşāhuñ ḥabrin işidicek ğazaba gelüb Fi‘l-hāl yüz adam gönderdi vardıkda çok adam savaş idüb ve haylı kāfir kırılıub āḥir kāfir ğālib olub kemendler atub ikisini dahî tutub bağladılar her ne ki varsa yağma eylediler, Ḥavran katına götürdüler. Amma Düldül Zü‘l-fiķārı ağızına alub dahî şahrāya gitdi çünkin sipafşāh ve Dilfruzu Ḥavran katına götürdüler Ḥavran kızı göricek derḥal ‘aşık oldu veeytdiki: Bunuñ bendin giderüñ kāfirüñ bir eytdi: Padişāhim (vr.11b)bu kız yavuz kızdır bir sa‘atde bizden yüz adam öldürdü Ḥavran emr idüb tiz bendin giydirüb dahî ‘avretler sarayına gönderdi soñra emr idüb Sa‘di ve Sipafşāhı zindana iletirler. Bu esnada bir kişi gelüb eytdi: Bir ‘acīb nesne gördüm ki her kız olmaz. Ḥavraneytdine gördüñ? Ol eytdi: bir at gördüm ağızında bir kılıç dutar gezer yere kor oklarını alur gider. Ḥavraneytdiol at

Bāzīrgānuñdır her kande isterse gezer, ammā buyurdu ki biñ adam vara ol atı tutub getüreler Fi'l-hāl varub gördüler at inler ve kılıcı bir ağaç dibine komuş biri eytdi: Kılıcı alalım deyüb ilerü varub ne kadar cehd eyledilerse herkez yerinden ıramadılar. Düldül hemen anı görüb Fi'l-hāl yıldırım gibi erişdi ol kāfirüñ başını kopardı,dañi Zü'l-fikārı alub şahraya revān oldu.Çeri yine gelüb Havrana haber verdiler.Ez in cānib : Hāzreti şāh şehirde pinhān olub yine aḥşama erişdi pusudan taşra çıkdı kāfirlerdenher kişi bulduysa öldürdü ol gece üç yüz adam öldürdü Hāzreti Şāh(**vr. 12a**) eytdi: bununlaolmaz hemen bir kez na'ra urdu yer gök yıkıldı kim sandılar, kāfirler serāsime olub bir birine girdiler tā Şabāḥa deġin nāgāḥ bir 'avāz geldi ki yā 'Alī ardımca gel ki Qanberi bulasın Hāzreti şāh ol avāzıñ ardınca gitdi bir maḳāma irişdi bir kez yā Qanber didi çağırđı avaz geldi ki yā 'Alī ben kuyu içindeyim Hāzrei Şāh kuyu dibine inüb Qanber'in bendini giydirüb kuyudan taşra çıkdı ḥalāş eyledi nāgāḥ gördü ki bir siyah zengî gelüb Hāzreti Şāha selam verdi ayaġına düşdü Hāzreti Şāh eytdi: ne kişisüñ? İtdi ki: Süleyman Peyġamberüñ nazarında müslüman olmuşum yā 'Alī saña kati müştākım elḥamdü lillāḥ ki dizāruñı gördüm 'Alī iden Qanberi ol zengîye ışmarladı gitdi. Şehirden taşra çıkdı geldi gördü ne çadır var ve ne Sa'd var ve Qanber var ne sipafşāḥ var ve ne zü'l-fikār ile Düldül var fikirde iken bir adama rast geldi haber sordu ol dañi nice olduysa bir bir haber verdi. Ez in cānib: Havrana bir adam gelüb padişāḥım (**vr. 12b**)ol bāzīrgānı ben fūlan yerde gördüm dedi. Fi'l-hāl emr idüb yüz adam gönderdi. Varuñ bāzīrgānı tutub baña getürüñ didi. Derḥal yüz kişi 'Alī'nüñ katına geldiler.ve nice nā ma'ḳül sözler söylediler dañi 'Alī ye ḥamle eylediler. Hāzreti Şāh ġazaba gelüb elinde yerāġı yok idi Fi'l-hāl kāfirin birisini başından tutub ol adam ile bir sa'at yetmiş kāfir depeledi mā bāḳîsi bu heybeti göricek kaçup Havran katına geldiler ve eytdiler: Ol bāzīrgān deġil can alıcı ancak didiler. ḥavraneytdinice etdiler adamuñ başından yapışub bir sa'atde bizden yetmiş kişiyi harlāk eyledi. Havran kakdı tiz biñ adam gönderdi hemen ki 'Alī ye irişdiler haylı cenge başladılar Hāzreti Şāh dañi na'ra urup bunlara ḥamle eyledi bir drmdede bunlardan yüz kāfir depeledi mā bāḳîsi kaçub havrana geldiler vāḥ-ü feryād idüb eytdiler: Pādişāḥım bu bāzīrgān deġil yedi başlu ejderhā ancak dediler. Ta'accübe varub (**vr. 13a**) vezirlerine eytdi: Bu ne ḥaldir ve ḥikmetdir? Didi vezir eytdi: Pādişāhdan icāzet olursa bunuñ aşlını diyeyin eytdi: İcazettir söyle dedi. Vezireytdiben kitābımda gördüm ki bu vilāyeti bāzīrgān şeklinde bu kişi gele feth ide ve kimse aña mukābil olmaya dedi. 'Acebdir ki ol bāzīrgān deġil ise dedi. Havran

kani ol kitābı getir dedi fi'l-hāl ol kitabı getürdi eline verdi mütāla'a eyledi yazılmış ki: Bir pehlivan ola ve sâhib-i çeri ola bunuñ huz çerisi yokdur. Ve bunda tabl-i 'ālem yokdur yalıñuz bir kişi ne etse gerekdir didi. Vezir eytdi: Yetmezmi ki? Bir adamı başından tutub nice kimseyi helāk eyledi. Havran vezire kakdı vezir dahî kelimātından vaz geldi. Ez in cānib: Yine aḥşam olıcak Ḥazreti Şāh Ḳal'aya vardı Ḳanber eytdi: Bir yerde Sa'd'ūñ ve Siyāfşah ve Dilfirūz ḥaberin (vr. 13b) söylerler. Pes Fi'l-hāl ikisi 'avretler sarayına geldiler. Ev kapusun açub içeru girdiler. Andan Şehrūñ kapusunda na'ra urub zemîn-ü āsumān zelzeleye düşdü Havran vezirine eytdi: Bu ne zelzeledir? Vezir eytdi: Bu ol bāzırgānuñ avāzıdır. Havran eytdi: Var anuñ yanına söyle ki ne murādı var? Vezir Fi'l-hāl atına binüb Ḥazreti Şāh katına gelübeytdi Havran eydür, ol er bizden ne ister? Dedi. Vezir eytdi: Ebabiler şāhı Ḥazreti Muhammed'ūñ emmisi oğlu 'Alî ibni ebî Ṭālib değılsün Ḥazreti Şāh eytdi: Neden didūñ? Vezir eytdi: bende bir kitab vardır anda gördüm Fi'l-hāl kitabı koynundan çıkarub Ḥazreti Şāha verdi. Ḥazreti Şāh mütāla'a kıldı ve eytdi: Elḥamdü lillāh. Vezir eytdi: Yā 'Alî ben peygamberi düşümde gördümbaña İmān telkîn eyledi ben müslümanım dedi. Ve koynundan Muşhaf-ı Kerimi çıkarub 'Alî'nüñ eline verdi Ḥazreti (vr. 14a) Şāh kelām-ı kadîmi öpüp başında kodu ve eytdi: Benin yārenlerim nice oldu? Vezir eytdi: Ḥazreti Şāh eytdi: Var imdi Havrana söyle ki İmāna gelsün yok derse bu cihānı başına tenk iderim. Amma doğru söyle ğam yeme. Vezir yine Havran katına gelüb ve her ne ki 'Ālî Ḥazretleri ne dediyse bir bir taqrîr eyledi. Havran bir zaman başını aşağı saldı fikre dalub eytdi: Lāt-ı 'Uzzā hakkı için bu 'Alî ol yediyüz er ki mağribden gelirlerdi bu kırdı ve ol oğlan Ḳanberdir ve ol at ki Düldül dür ve kılıç ki Zü'l-fiķārdır bu 'Alî'nüñdür Vezir eytdi: İşte bu kez bildüñ didi. Pes Havran tiz emr idüb hāzır olan çeriye anlatub şehirden taşra çıkdılar. Otuz biñ er suda ğarķ oldusaf çektiler durdular Ḥazreti Şāh gördü bir mikdar fikre varub eytdi: Birliğüñ hakķı için ve Muhammedi'lMuşafā ḥurmeti için baña meded eyle saña sığındım tenhāyım Düldül (vr.14b) Ve Zü'l-fiķār yanımda yokdur dedi. Haķ Te'ālā dergāhına münācāt eder. Ez in cānib: Meğerki vezirin bir eyi atı var idi. Ve bir kılıcı var idi. Bir hizmetkārıyla tenhāca Ḥazreti Şāha gönderdi. Ğāfil olmayasın ki bu deñlü çeri cem' oldu vaktüñe hāzır oldedi, zaber gönderdi. Ḥazreti Şāh hemen sa'at kılıcı beline bağlayub ol ata süvār oldu. Otuz biñ kāfir çerisine karşı durdu. Kāfir çerisinden birisi çağırub eytdi: Ya 'Alî bāzırgān resminde nur gibi hayle buldum ki kelesin deyüb bir kezden ḥamle itdiler. Şerr-i hāzātevekkül 'alellāh deyüb kendüyi

şol aç arslan gibi kâfir çerisine urdu. Ol kadar cenk oldu ki yeryüzü adam leşine döndü ve kandan seller revân olub akdı. Ol gün aḥşam oluncaya cenk etdiler aḥşam olıcek tabl-ü asāyış çalındı ve çeri döndü bir yere kondular Ḥavran askeri (vr 15a) yoklandı. O günde altı biñ nākış oldu. Kâfirden canı cehenneme rāḥ Ḥavran vezire yine ider buña ne tedbir idelim vezir eytdi: Ben pehlivān degülüm ki anuñla cenk idem her ne ki gönlüñden ne geçerse anı eyle dedi. Ḥavran eytdi: Şimdi benim iklimimde yüz biñ adam vardır adam salalım bir yere cem´ olsunlar tā ki bunuñ hakkında geline ve HavranFi'l-ḥāl nāmılar perākende edüb çerisini cem´ idüb bir yere geldiler.Ez in cānib: Vezir Ḥazreti Şāha adam gönderüb veeytdiki Ḥavran durmayub çeri cem´ itmekdedir gāfil olmayub vaktüñe ḥazır olasın didi. Ez in cānib: Ḥavran Behzād ile on biñ er gönderüb varuñ kal´a-i Kişveristanı ḥarāb edüñ va Şatı-yi Zengî yi tutub baña getürüñ demişdi. Kâfir çerisi varub vüşül buldukda kal5a gözcüleri görüb Ebu'l-Muhcine ḥaber virdiler kâfir çeri (vr. 15b) geldi didiler. Ebu'l-Muhcin cephe silāhın giyüb ata süvār olub kal´adan taşra çıkdı, ol on biñ kâfire karşı gelüb dördü kâfir çerisinden bir kâfir karşı gelüb çığırdı ki yā şāfi pehlivān Ḥavran üzerüñe Behzād o pehlivānı on biñ er ile gönderdi ki yollar kesüb ādemiler kırub nalın yağma idermiş sen fūlan yerde beşyüz adam öldürdüñ ve mallarını alduñ ol malı getir seni Ḥavrana ilet eyin ve günāhın dileyeyin suçunu bağışlaya eğer yok derseñ başını kesüb Ḥavrana iletirüm didi. Ebu'-Muhcin eytdi: Ey nā bükādî bî ´aql egerim māl aldım isem kılıcım ile almışım aña ne müte´allık sözler söyledi Ḥavran ne ne etdir sen ne tañuzsun bunuñ gibi herzeler söylersin eğer senüñ başını kesmezsem cihanda adım ad olsun didi. Pes ol kâfir yine pehlivān Behzād'a gelüb bir bir takrîr eyledi. (vr.16a) Behzād ğazaba gelüb tiz emr idüb çeri bendîmeydāna gelüb saf çeküb alayı bağladılar Ebu'l-Muhcin kendü çerisine eytdi: Siz duruñ temāşā eyleñ er anadan nice doğar heman dem meydāna at bırakdı. İkisine cebler giyüb şöyle ki bakmağa gözler kamaşur ve bir yüce ata süvār olub dürlü dürlü cevalānlar gösterüb meydāna girüb ve na´ra urub bir kâfir gelüb meydāna girdi, süngü ile hamle eyledi. Ebu'l-Muhcin hamlesini red eyled. Gelüb geçerken dişine bir yumruk vurdu ki başı ve beyni dağıldı canı cehenneme getdi. Biri de gelib anı dahî kuşağından kaptı. Ebu Cehil karpuzu gibi yere urdu. Ravîler şöyle rivāyet ederler kim ol günde kâfirden hyetmiş kâfiri helāk eyledi. Kâfir çerisi aña ta´accüb eyledi artık meydāna kimse girmede Pehlivān Behzād bunu görüb kakdı meydāna at bırakdı ve eytdi: (vr.16b) Beni bilmez misin ki ben pehlivan Behzādım Ebu'l-Muhcin bilirüm hayli

tuñuzsun didi. Behzād bir nice nā tāz sözler söyledi. Ebu'l-Muḥcin eytdi: Ey melun çok laf urma er iseñ hünerüñü göster dedi. Pehlivān Behzād ğadaba gelüb ebu'lMuḥcine ḥamle eyledi aralarında çok ḥatā geçdi daḥî Ebu'l-Muḥcin bir na'ra urub karşudan şöyle çekdi kim kalkanını ve tãlkasını ve başını göbeğine deĝin iki şık eyledi atından yıkılıb canı cehenneme gitdi. Kāfir çerisi bunu görüb beriden Ebu'l-Muḥcin üzerine ḥamle etdiler. Ez in cānib Ebu'l-Muḥcin çerisi daḥî kafire ḥamle itdi. Birbirini kırub bir 'azîm cenk eylediler ki gözler görmüş deĝil bunlar cenkde iken nāĝāḥ ĝarḳ şimālden toz buludu kaçan ki toz yarıldı yeşil 'ālemler peydā oldu. Ebu'l-Muḥcin gördü ki islam çerisidirve bu çeriye baş olan(**vr. 17a**) Mālik Ejder'dir. Mālik Ejder sandı ki bu 'Alî çerisidir. Kāfir ile cenk eder Ebu'l-Muḥcin Mālik Ejderi göricek cenkden ferāĝat eyledi. Mālik Ejder ile buluşdular şād oldular. Tekrar leşkeri kāfir çerisine ḥamle idüb kılıç koydular ol gün yedi biñ kāfir yere düşdü mā bākîsi çekirge gibi perākende oldular Mü'minler çerisi bir yere kondu şād oldular bir nice zaman anda oldular andan Mālik Ejder Ebu'l-Muḥcin ile anlaşub Ḥazreti 'Alî'den yaña revāne oldular. Ez in cānib Ḥavran yüz biñ er cem' idüb saflar ve alaylar bağladılar, derdiler, Ḥazreti Şāḥ daḥî eğlenüb kāfir çerisine karşı meydāna girüb kāfir çerisinden bir pehlivān var idi,yavuz,mel'un idi atını sürüb meydāna gelüb Ḥazreti Şāḥa muḳābil olub eytdi: Ersin Ademi dādesin yoḥsa devānesin biñ çeriye yalıñuz (**vr. 17b**) bir er tırub neylesin gel Ḥavrana seni iledeyin ve senüñ günāhuñı andan dileyeyin didi Ḥazreti Şāḥ eytdi: Ey mel'uncuk sözü ko hünerüñ varsa göster dedi. Ol mel'un Fi'l-ḥāl Ḥazreti Şāḥ'a ḥamle eyledi gelüb geçerken iki ayaĝından tıtub şol eski bez gibi ortadan iki pāre idüb Ḥavran çerisine karşıeytdikāfir çerisi bu heybeti göricek taaccüb eyledi bir pehlivān meydāna at bıraktı süngü ile Ḥazreti Şāḥa ḥamle eyledi. Ḥazreti Şāḥ süngüsün red idüb depesine bir yumruk urdu ki başı ve beyni perākende oldu. Bu nev' üzere bir sa'at çeriden on pehlivānı helāk eyledi bu def'a on kāfir bir yerden ḥamle eyledi Fi'l-ḥāl anları daḥî kırub vezir Ḥazreti Şāḥdan bu erliĝi görüb hezān taḥsin ve āferîn dedi bu kere kāfir bir yerden (**vr. 18a**)ḥamle eylediler. Ḥazreti Şāḥ anlardan daḥî yetmiş kāfiri depeledi mā bākîsi perākende olub kaçdı. Bu kerre biñ kāfir bir yerden Ḥazreti Şāḥa ḥamle eyledi Ḥazreti Şāḥ na'ra urub bunları bir demde tār-u mār eyledi. Ol Ḥaydar-ı Kerrār meydān ortasında tırub çağırdı ki: Ey mel'unlar onar yüzer gelmeñ biñ biñ gelüñ tā kim işbu gözü tezcek bitiriverin. Kāfir çerisi bu 'avāzı işidüb ta'accüb idüb ḥayrān kaldılar Ḥavran buyurdu ki on bin er bir kezden ḥamle etsünler Ḥazreti Şāḥ tevekkeltü 'Alehhah

deyüb akını tekrar edüp kâfir çerisine girdi. Cenk iderken nâgehân gördü ki mağrib tarafından toz peydâ oldu, ol toz yarıldı Hâzreti Şah nazar idüp gördü ki yeşil kırmızı alemler “Naşrun minellâh” ayetini yazmışlar ve ‘alem dibinde bu er varana kadar kad-ü kâmeti ‘alemlerle beraberdir. Yakın gelicek gördüki mâlik Ejderdi İslam çerisine gelür amma Hâzreti Şâh kah kah urub kâfir ile cenk iderdi. (vr. 18b)Mâlik Ejder ‘Alî’nin na‘rasın işidicek ol dahî na‘ra urub on biñ İslam çerisiyle kâfir çerisine girdi bir sa‘atde on biñ kâfiri yerde bıraktılar Hâvrangördü ki otuz tabl as‘ayış çalındı, iki çeri birbirinden ayrılıb kondular Mâlik Ejder gelüb Hâzreti Şâhuñ ayağına yüz sürüb ve Hâzreti Muhammed’üñ selâmını ve ve Hüseyn ile Hasanın selâmını getürdi kal‘a-i kişveristândan Ebu’l-Muhcin selâmını getürdi pes iki hasretler gibi bir mikdar ağlaşdılar. Ez in cânib: Hâvran veziri eytdi: Hiç gördüğünüz varmıdır yalñız bir er otuz biñ eri tağıtdı kimini öldürdü ve kimini mecruh ide bizden aña hiçbir yerde zahm idemediler sağ ve selâmet vara gide vezir eytdi: Padişahım ben kitabda bulmuş idim ki, bu ‘Alî’dir gelen Mâlik Ejder’dır ki onuñ ‘askeri bilmişdim Hâvran eytdi: şimdi ne etmek gerekir bunları kapadın göre, Vezireytdiemir pâdişâhuñdır. Pâdişâh (vr. 19a)pek yalvar didi. Hâvraneytdivezire ki yine sen elçiliğe var ol âlayile söyleş diki sen Mekke’den bunda ne işe geldüñ bize haber ver ve eğer mâl isterse virelüm eğer gayri nesne dirse cümle murâdını verelim eğer çerisine dayanursa anuñ on biñ eri vardır benim iki yüz biñ erim vardır didi vezir Fi’l-hâl Hâzreti emîrüñ katına gelüb Mâlik Ejderüñ ayağına yüz sürüb ziyaret eyledi ve Hâzreti Şâhaeytdiyâ ‘Alî Hâvran beni saña elçi gönderdi ve her neki dediyse pâdişâh, bir bir takrîr eyledi. Hâzreti ‘Aliyyü’l-murtażâ eytdi: Var Hâvrana söyle ki: Senüñ çeriñ çok ise benim bir tañrım vardır Allâh’uñ avn-i ‘inâyetiyle çeriñden zerre kadar korkum yokdur. İn şâallahü ta‘âlâ aña işler iderim ki tâ kıyâmete değın istân ola meğır kim müslünân ola boynuna harac alub yoksa benim elimden kurtulmak yokdur. Deyesin. Pes vezir yine Hâvran katına gelüb Hâzreti Şâhın nutkunu bir bir takrîr eyledi Hâvran eytdi: (vr. 19b)Ben niçün müslümân olam? Lât-i ‘Uzzâdan şikâyetim mi vardı? Ya ol kimdir ki aña haraç verem didi pes Mâlik Ejder eytdi: yâ emîr düstur ver bu gice varayın şebinhun edeyim Hâzreti Şah icâzet verdi. Ol gece Mâlik Ejder kâfir çerisine na‘ra urub kâfirleri birbirine katdı. Bir azîm cenk oldu ki oğul atayı ve ata oğulu öldürdü her taraftan ğavga ve feryâd kopdu tâ şabâha değın cenk-i cidâl etdiler. Şabah oldu birbirinden ayrıldılar mü’min çerisinden altı kişi şehâid olduMalik Ejder hâzreti Şah katına geldi. Hâzreti Şâh aña

tahsîn ve âferîn okudu râvîler şöyle rivâyet iderler kim ol gice otuz biñ kâfir helak oldu. Can cehenneme ısmarladı Hâvran gördü ki dört yakadan kanlar revân olub akar bir mikdar çeri ye karşı parmağın dişleyüb eytdi: Rûsvaylığı âlemde kimseler görmüş varmıdır? Kim benim vilâyetimde oldu. Ben dahî Mâlik Ejdere bir iş etmeyecek (vr. 20a)olursam adım Hâvran olmasun didi. Bu fikirde iken nâgâh gördü toz bulutu içinden bir nice atlu bir alay mecruh olmuş kişiler çıkageldiler. Hâvran önünde vâh vâh kurabâd diyüb çağırdılar Hâvraneytdiki size ne oldu? Bunlar eytdiler: Bizi on biñ eriyle arayla kal'a-i kişveristâna gönderdüñ idi anda vardıkda bir pehlivân evi Ebu'l-Muhcin Ali yoldaşlarından Şâtî zengiye helâk idüb ve çerisini Müslüman idüb kal'-i Kişveristan beği olmuş anı gördük kal'adan inüb bizimle cenk itdi birbirinüñ arduca bir günde yetmiş pehlivânı öldürdü her birini bir nev'le andan pehlivân Behzad meydâna girdi bir hamleden aman verneyüb anı dahî helak eyledi ve'l-hâşıl bize gâlib olub sıydı didiler. Hâvran eytdi: görüñ tali'ün nuhaslığını ki belâ belâ üstünde gelir ammâ Lât-ı 'uzzâ bize ne aceb meded itmeyüb tiz emr eyledi ana(vr. 20b)Bilsünler didi. Ez in cānib : Hâzreti Şâh Malik Ejder çerisiyle süvâr oldular meydâna saf bağladılar durdular ez in cānib: Düldül sahrâya gidüb Zü'l-fiķârı ağzına alub gitmiş idi meğerki şahrānuñ bir yüce ķal'ası vardı ve aña beğ olanuñ adına Zinharhāvır dirlendi on biñ eri var idi Hâvranuñ karındaşı oğlu idi tahta otururkenbir kişi gelüb eytdi: Fülān yerde bir a'cīb hikmet gördüm didi Zinharhāvireytdine gördüñ oleytdisahrāda bir at otlar ağzında da bir kılıç tutar beni göricek sahrāya kaçtı gitdi Zinhārḥāvır bu hikmete ta'accübeytdiFi'l-hāl adamlar atlanub sahrāya girdiler gördüler ki Düldül sahrāda otlar pes varub Düldül üzerine aldılar her yerden kemend atub Düldülüñ Zü'l-fiķârı ağzından düşürüb kendüsü sahrāya kaçtı Zinhār ḥāvır Zü'l-fiķârı alub ķal'asına götürdü(vr. 21a) tahta geçüb emr eyledi. Zü'l-fiķârı alub kımından çıkardılar,çāre olmadı Zü'l-fiķârı yerinden ıramadılar. Ez in cānib: Hâvran emr idüb çeri bendi meydâna gelüb durdular Hâzreti Şâh dahî mü'min çerisiyle meydâna gelüb saf bağladılar karşı durdular kâfir çerisinden bir pehlivân meydâna girüb bir ḥayli nâ sâz sözler söyledi, İslam çerisinden bir mü'min çıkub cenk itdiler aralarında çok ḥaā geçdi bir kezden yâ Allah deyüb hurûşa gelüb kâfire bir kılıç urdu ki teninden cüdâ oldu. Bir kâfir dahî geldi anı dahî helâk eyledi ve'l-hâşıl ol günde ol mü'min on altı kâfir depeledi. Hâvran çerisine çağırub hay ne olduñuz? Deyüb bir pehlivāna işâret eyledi meydâna girüb na'ra urub çağırdı ki ķani ol 'Ali kim ben anuñıla cenk edeyin Hâzreti Şâh meydâna girüb na'ra urdu ki yâ Mel'un gel beri

canuñi cehenneme göndereyin kâfir hamle idüb (vr. 21b)Hâzreti ‘Alî ye muqâbil oldu. Hâzreti Şâh bir kez na‘ra urub ol pehlivânuñ aklı başından gidüb serasime oldu şöyleşildi. Hâzreti Şâh buña bir kılıç urub iki pâre eyledi Hâvran eytdi: Buña bir urmak ile durmaz buyurdu ki yüzer yüzer hamle ideler. Hâzreti Şâh bir na‘ra urub bu demde bunları per‘akende eyledi.Hâvran bunu görüp buyurdu ki biñ bir kezden hamle itdiler. Hâzreti Şâh “Tevekkeltü ‘alellâh” deyüb bir kezden şöyle na‘ra urdu ki evvelki safda duran kâfirler cümlesi yere düşdüler ‘akıllar cāk oldu Hâzreti Şâh bunlaruñ kendi aralarına düşüb bir saatde beş yüz adamı yere bıraktı. Kalanı kaçup perakende oldu Hâvran bu def‘a emr idüb on biñ kâfir bir kezden hamle eylediler. Hâzreti Şâh pîyân oldu zirâ ol an aña vefâdarlık idemedi. Ve elindeki kılıç iki pâre oldu Zü‘l-fikâr ve Düldül dahî yanında yok idi Fi‘l-hâl na‘ra urub bir adamuñ (vr. 22a)başından tutub kâfirler çerisine hamle eyledi. Ez in cânib: Mâlik Ejder cengi harbi çıldırdı on biñ mü‘min arayla kâfir çerisine girdiler şabahdan aḥşama ki bir ulu cenk oldu ki vasfa kâbil değıldir. Pes ṭabl-ı âsâyiş çalındı iki leşker bir birinden ayrılıb kondular Hâzreti Şâh ol meydân ortasında tenhâ dururken Hâvran kendi çerisine la‘net idüb eytdi: Ey la‘netler yalıñız yayan ere güçüñüz yetmedi ki tutub getiresin benim etmeğim size ḥarâm olsun ancak etmeğim yiiüb laf urmakdan ırak hüneriñüz yokdur şmdi varıyıñ ben anuñla mütâbeıyyât edeyin cümleñizi yumruğıyla kırsun dedi ve benim ḥakkımı sizden alıversin hele vezir ortaya düşüb Hâvran bir mikdar ez sâkin oldu amma buyurdu ki tiz meydâna dar ağacını diküñ ve ol üç bağılı eri getirüñ dara çeküñ Fi‘l-hâl meydâna dar ağacını diküb(vr.22b)emr etdi. Sa‘di ve Siyafşâhı ve Kanberi meydâna getürüñ. Getürdiler vezir bakub gördü ki Hâvrân gâyet azımnâk olmuş bu üç pehlivâni helâk ediyor. İtdi: Pâdişâhım imdi sen bunları helâk idersen ‘Alibeğlerinden birini komaz helak eder bir mikdar sabr it ola ki ‘Alî yi dahî ele getüresin bir yerden öldüresin. Vezirin sözü pâdişâha hoş geldi bir saat başını aşağı salub fikre daldı yine gazaba h-gelib tiz ol dutsakları asiñ benim ‘Aliden ne korkum vardı ez in cânib vezir Hâzreti Şâha adam gönderdi Hâvran Şa‘îdi Siyafşâh ve Kanberi dara çekiyor ne ṭurursuñ Hâzreti Şâh emîru‘l-mü‘minîn ‘Alî kerremellâhü vecheh Ḥaḳ sübhânehû ve ta‘âlâ dergâhına yüz tutub eytdi: ilâhî ‘ızzüñ ve celâlüñ ḥakkı için dahî Hâzreti Muhammedini‘l-Mustafâ’nuñ mu‘cizâtı ḥürmeti için yârenlerimi ḥalâs eyle ve Düldülü ve Zü‘l-fikârı baña gönder,bu kâfirlerden intikâm alam dedi du‘âlar eyledi. (vr. 23a) Heman sa‘at kendüsü yaban kâfir çerisine urdu sağ elini sol böğrüne koyb şöyle bir ‘adüvvârî na‘ra urdu ki anuñ heybetinden

Ṭağlar harekete geldiler. Ḥavran ‘Alî’nün na‘rasından tahtı üzerinde bîhûdâ oldu kaldı ve nice kâfir yere düşüb serâsime oldu. Râvîler şöyle rivâyet iderler kim ol vakit ‘Alî’nün na‘rasını dört fersah yerden Düldül işitdi seğirdüb ol ḳal‘anuñ ḳapusuna gelüb ḳati ḳati kişnedi ve ayağını yere urdu. Zinhâr Ḥāvır bunu ta‘accüb idüb Ḥayrân kaldı nâgâh hava yüzünden bir avaz işitdi ki Ey la‘în tiz ol kılıcı ata vir yoḥsa seni helâk ederin Zinhâri ḥavır bu avazdan korkdu Zü’l-fiḳârî Düldüle verüb bu kez katı katı kişnedi daḥî şahrâya revâne oldu gitdi. Ez in cānib Ḥazreti Şâh bayâ bi na‘ra urub cenk iderdi bu kâfirler Şa‘idi ve Siyafşâhı ve kızı bırakub el çekdiler ez in cānib Düldül ‘Alî’nün (vr. 23b)üçüncü na‘rasından ‘Alî nazarına irişdi. Ḥazreti Şâh Ḥaḳ dergâhına secde-i şükr eyledi. Düldülüñ gözlerini öpüp Zü’l-fiḳârî beline bağladı ve Düldüle süvâr olub Zü’l-fiḳâriyle kâfiri kırmağa başladı. Ve çağırub eytdi: Ey Ḥavran er iseñ meydâna gel didi. Ḥavran emr eyledi ki ‘Alî’nün yârenlerini dâra çekeler Fi’l-ḥâl Ḥazreti Şâh na‘ra urdu ki kâfirler şöyle hazan bayrağı gibi ditremeğe başladı zü’l-fiḳârüñ heybetinden ‘akılları serâsime olub kaldılar. Ḥazreti Şâh Şa‘di ve Siyafşâhı ve kızı çeriden taşra çıkardı mü’min çerisine ulaşırdı. kendi dönüb kâfirlere ḥamle eyledi kâfir çerisi Ḥazreti Şâhuñ heybetine durmayub perâkende oldular. Ḥazreti Şâh ol günde yalıñuz cenk eyledi aḥşam oluncaya değın on biñ kâfiri yere bıraktı andan çerisine gelüb Şa‘di ve Siyafşâhı ve kızı beğ tutub bağına basdı ve şâz oldular. Siyafşâh(vr. 24a) Ḥazreti ‘Alî’nin erliğine cānü dilden ‘aşık oldu Fi’l-ḥâl parmak kaldırub ‘Alî nazarında Müslüman oldu. Ḥazreti Şâh daḥî gâyet ḥoş görüb ‘alem ve nekkare ve Ḥayme virüb kendine yâr edindi. Ez in cānib : Ḥavran vezirlerini ve beğlerini cem‘ idüb eytdi: ey vezirler ve beğler bu ‘âlemde kimse kimseye etdüğü varmıdır? ‘Alî bañaeytdiüç kez na‘ra urmağla biñ ikiyüz erüñ ödü yarıldı ve yârenlerini kurtardı ve kendi bunca çeri içinden sağ ve selâmet çıkdı bir kimse önüne gelmedi şimdi ne edelim vezireytdipâdişâhım ben saña Didim ki ‘Alî bu vilâyeti feth itse gerekdir ve billûr-u a‘zam tağına hüküm etse gerekdir meğer ‘Alî’nün dinine giresin kurtulasın yoḥsa andan gayri çâre yokdur. Ḥavraneytdiey nâ bekâr bu gavğaları ve fitneleri ortaya sen bırakduñ vezir eytdi: Anuñ için vezirim ki her ne görem ve bilem pâdişâha deyem olki toğru yoldur pâdişâha gösterem eğer tutarsa (vr. 24b)ḥoş eğer tutmazsañ yine bildüğüñ senüñle didi ez in cānib Zinhârḥavır Zü’l-fiḳârî Düldüle virüb döndü. Saraya geldi. Bir putu vâlâ yedi kızıl altundan putuñ önüne varub baş açdı ağladı hemân dem putdan bir ‘avâz geldi ki ey la‘în benden ne istersin ol tañrıya tab ki yeri ve göğü bütün var eyledi birdir mişli ve menendi yokdur

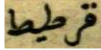
ve Muhammed anuñ rasûlûdür ikrâr getür tâ ki tamu odundan âzâd olasin eğer yok dersen helâklığın sendendir ve saña benden meded yokdur. Didi. Dağı put pâre pâre oldu putdan ol puta dağı varub kalkub önünde baş açdı putdan dağı 'avâz geldi ki cehennemden kurtulayın dersen ol gördüğün at ve kılıç 'Ali'nüñdir tiz var 'Ali ye ikrâr getür ve aña yoldaş ol şimdi Havran ile cenk ideydi deyü iklimi Hazret feth etse gerekdir ve diyârları Müslüman olsa gerekdir ve Billur-u A'zam dağına hüküm etse gerekdir ve bu diyârları hep Müslüman(vr. 25a) olsa gerekdir çok devler ve periler ve pehlivânlar helâk etse gerekdir. Sen dahi tiz iriş çok acâyibler ve dürlü garâyibler görsen gerekdir. Böyle deyüb bundan dağı haber gelüb pâre pâre oldu Zinharhavr putlardan bu hikmeti göricek bir kez na'ra urub aklı başından gidüb yere düşdü beğler bu avazı işitdi geldiler gördüler ki Zinharhavr beyhudâ olub yatur bir zamandan soñra 'aklı başına gelüb gördü ki biñler cem' olmuşlareytdiey beğlerüm bu hikmeti görüñ ki putlarımız pâre pâre olub bunuñ gibi haber verdiler siz dağı bilmiş oluñ ki ben Süleyman olurum cümle beğler ve pehlivanlar eytdiler: Emir pâdişahuñdır biz saña teslim olduk dediler. Bu cânibden Havran melul iken derhal gavğa koydu ne deyüb eytdiler: biñ eri kal'a-i medâriye gönderdük idi 'Alî çerisi anları kırub helâk eylemişler Havran eline elini(vr.25b)Eline urub âh idübeytdiki âh benim başıma gelen sitem kimüñ başına gelmişdir andan yüzüm yokdur ki ben karındaşım katına varam vezireytdieğer gidersen ammâ tiz bu vilâyeti tamam ider andan yine ol diyâra ardınca varır Havran eytdi: Çok söyleme 'Ali ne kişidirki karındaşımıñ iklimine varabile yollarda nice devler ve periler vardır ve anda her kız su bulunmaz giden çeri susuzlukdan helâk olur didi karındaşımıñ şol kadar çerisi vardır ki sağışımı kimse bilmez didi vezireytdiben kitâbda görüb dururun 'Ali her ne iklimi kâsd itse varub alsa gerekdir amma bari bir kez dağı 'Âliye mukâbil ol ola ki zafer senüñ ola didi. Ol vezir 'Alî'nüñ katına varubeytdiyâ 'Alî Havran vilâyetini koyub karındaşı diyârına kaçub gidiyor. Hazreti Şâheytdikarındaşı kimdir ne vilâyetde olur? Vezireytdikarındaşına şehinşâh (vr. 26a)dirler gâyet ulu pâdişâhdır şöyle biñ kere biñ kere ere kâdirdir. Amma bundan evvel diyara irakdır her kız su bulunmaz ve bundan çeri gitse susuzlukdan helâk olur ve yolda ağulu devler ve periler çokdur ammâ senden gayri kimse o yola gidemez ben kitabda bulmuşumki cümle iklimleri alsañ gerekdir ve vilâyeti Havri yi ve Billûr-u A'zamı sen feth idesin ve anda devleri ki cenk edeceksin ve cümlesi saña muçi' ve münkâd olacaktıdır femmâ yollaruñ darlığından endişe idüñ. Hazreti ŞâheytdiAllah kerîm ve rahîmdir

pes H zreti Ő h vezireeytdioğlan benim idi ki Medine Ő hr sında tutub götürdüler bir at anu la bile var idi y  ‘Al  ol at karındaşı Ő hinŐ ha armağan için gönderdi H zreti Ő h eytdi: imdi ol diy ra gitmek farz oldu. Vezireytdinola Allah’ın ‘in yetiyle ve Mu ammed MuŐtaf nu  mu‘ciz tı (vr. 26b)sen nle olsun didi. H vrana vardı. Sabah olıcağ H vrana eytdi:  eri atlanub meydana geldiler saf çeküb alaylar bağladılar ez in c nib H zreti Ő h dağı H zreti Ő h dağı mü‘min çerisiyle s v r olub meyd na girüb k fir çerisine ber ber olub t rdular H vrana  erisine emr idüb bir yerden  amle itdiler. Ez in c nib M lik Ejer mü‘min ‘askeriyle k fir çerisine h c m idüb iki ‘asker birbirine kırıŐdı bir ağım cenk oldu ki mydan yeri adam leŐinden t ldu ve kanlar sel gibi akdı rev n oldu el-h Őıl k fir  erisi Ő nub ka mağa yüz t tdu H vrana bunu göricek hemen yüz d ne pehliv n ile ‘askerini koyub kaçdı bir yolu tutub gitdikde H zreti Ő h H vrana n ka dığını işidicek M lik Ejdereeytdivarub yolunu t t Ez in c nib k fir çerisi gördü ki H vrana kaçdı Fi’l-h l (vr. 27a)cenkden el  ek b ‘Aliden em n diledibir yere cem‘ olub H zreti Ő h H vrana n sarayına gir beytdih f ki H vrana bunu n gibi sarayı koyub kaçdı Müslüman olmadı H zreti Ő h Fi’l-h l tahta geçüb oturdu derhal H vrana n ‘avreti gelüb H zreti Ő h tahs nlereytdive  ferinler okudu Fi’l-h l ‘Al  nazarında parmak getirdi Müslüman oldu iki oğlu var idi anları dağı Müslüman eyledi H zreti Ő h bunlara  il‘atlar ve in‘amlar ve ihsanlar eyledi. R viy n-ı ahb r ve n k l n-ı  s r Şöyle riv yet ederler kim ol zamanda otuz bi  k firi im na getürdiler, pes bunlara Şart-ı im nı ve isl mı oğ tledi,kiliselerini mescid idüb Çeri‘at erk nı telk n eylediler andan so ra H vrana n ölünce oğluna H vrana n tahtını bildirdiler pes kız babasının tahtına ge dı. P diŐ h oldu ve cümle  alk anı (vr. 27b)kabul idüb teslim oldular. Andan so ra H zreti Ő h  eri cem‘ idüb elli bi  eri SiyafŐ ha virüb var sen ilerü git H vrana n ardınca iriŐe g r ol gice H zreti Ő h yatdı ‘ lemi b t nında gördü ki H zreti Mu ammedini’l-MuŐtaf  aleyhi’s-sel m eydür: Y  ‘Al   az  m b rek olsun amma  er n  H vrana n yana gönder var sen  al‘a-i kiŐverist na var ki anda dağı kat  m Őt k bir y r n var ki yarı vef d r ndır didi. H zreti Ő h  nc den uyanub M lik Ejdere d Ő n  bey n eyledi veeytdiy r  var sen  eri ile bile git amma bullarda zulm etme ve kimseyi incitme imana ve dine da‘vet eyle pes H zreti Ő h z ‘l-fi  r  kuşanub D ld le s v r olub SiyafŐ ha altı bi  er koşdu ardınca Kays on bi  er koşdu gönderdi anu  ardınca M lik (vr. 28a)Ejderi Őah zin erile gönderdi andan Sa‘d ibni Va  aŐı on bi  erile gönderdi andan cümlesi birbiriyle vad laŐub gitdiler.Ez in c nib H vrana ka ub doğru Şehri Őigenfiye vardı.

Mâlik Ejder dahî Çeriyle ardınca Şehri Şikenfiye irişdi. Havran Mâlik Ejderün geldiğini bilüb fi kal'anuñ içinden çıkub andan şehri seyyara gitdi Mâlik Ejder Şikenfiye şehrinün kâfirlerini imana getirüb ve kiliselerini yıkub yerine mescidler yaptırdı idi. Havran ardınca şehri Seyyara geldi bunları dahî imana getirüb Müslüman eylediler imana getirdiler. Ez in cānib Hāzreti Şāh vezirleriyle ol gün anda olub yārendāsı kal'a-i Kışveristāna oldular üç gün üç gece durdular nāgehān bir mikdar bir yere irişdiler kondular Hāzreti Şāh yukarı kal'aya doğru yürüdü aḥşam olıcak bir pehlivāna (vr. 28b) rast geldi. Birbirine hamle eylediler. Amma Hāzreti Şāh eyledi ki Ebu'l-Muhcin dir hiç doğuyu ve kıssaitmedi. Ancak erliğin görmek istedi ve'l-hāşıl çok cenk itdiler. Ol bu anı çağırđı. Ahir birbirinden cüdā oldular ebu'l-Muhcin yine kal'aya vardı ve Hāzret Çeriye geldi. Yārendaşı Şāhmerdan Düldüle süvār olub meydāna girdi ve bir kez na'ra urub çağırđı ki katı bu gece benümle cenk iden pehlivān meydāna gelsin kal'a halkı bir na'rayı işidecek Fi'l-hāl Ebu'l-Muhcin yanına gelüb eytdiler ki: Ey pehlivān bu avaz kimün avazıdır. Ebu'l-Muhcin bildi ki babası Murtazā- 'Alıdır. Bunlara eytdiol benim babamdır bu na'ra anuñ avazıdır. Eytdiler: Ol senden yavuz mudur? Ebu'l-Muhcin yüz bincileyin yevm ve ğaylu helāk eder dedi Fi'l-hāl cümlesi kal'adan çıkđı Şāhmerdānuñ nazarına irişüb hāki pāyına yüzler sürdüler Hāzreti (vr. 29a) Emiri'l-mü'minîn dahî ebu'l-Muhcin'ün iki gözünü öpüp bağına basdı pes Hāzreti Şāhı kal'aya iledüb nice gün tahta geçüb şāzlıklar eylediler andan göçüb Havran ardınca revāne oldular gitmekde rivāyet itdiler Mâlik Ejder kal'a-i seyyare irişdi nice gün anda olub andan Havran ardınca gitdiler bu sahrāya irişdiler temām üç gün gitdiler idi su bulmadılar dördüncü gün bir yere irişdiler ki bir havuz derilmiş ol havuzun içinde bir Arslanuñ dişlerinden karta karta su damlar amma taşdan iki adam elin düzmüşler her bir eli arslanın kulağını tutmuşdur Mâlik Ejder bu ki hayli taaccüb idüb tırdu ve'l-hāşıl ol gece ol havuzun üzerine konub kimine su yetdi kimine yetmedi yārendāşı bir yere irişiler ki nāgehān gördüler biñ erin başı kesik bunları yatur başları (vr. 29b) Yok. Mâlik Ejder bunlara taaccüb idüb ve başlardan taylasan kanı izledi bir yere irişdiler ki gördü bir kuyu ol başlarını ol kuyuya bırakmışlar Malik Ejder Sa'de eytdi: Bu me haldir? Sa'deytdimeğer harāmiler itmişler ola belki bu yakında su vardır bir mikdar gezdiler bir mağaraya irişdiler Mâlik Ejder eytdiyā Sa'd sen bunda çeriyle durun varub mağaraya girin ola ki bulam Sa'deytdinola Mâlik Ejderin Çukalı var idi anı Amman ikliminden almış idi iki âyinesi var idi biri göğsünde ve biri arkasında şu'le virirdi

karañu yere, şöyle ki hiç pâdişâhlarda Ancileyin Çukal yoğidi es kılıcın eline alup ol mağaraya girdi karañu mağarada ol inler şu'le verirdi iki çerâğ gibi yanardı bir zaman yürüdü ki bir heybetlü Zengî bir sığıra binmiş iki eliyle sığırın ağzını tutmuş Malik Ejder çağırdı (vr. 30a)ki: Ey nâ bekâr sığırın ağzunu niçün tatarsın zengî bir kez soruldu ki: Mâlik Ejderin 'aklı başından gide yazdı. Mâlik Ejder kendüyi düşürdü ol zengî üzerine hamle eyledi kılıç ile çalub iki pâre eyledi şağır şöyle çağırdı ki avazı yeri göğü tutdu Mâlik Ejder dahî ilerü gitdi gördü ki bir uzun boylu 'avret oturur bir tas önünde komuş kesik bir kız başınun kanıyor Mâlik Ejder ibtidâ ey mel'un bu ne başdır ki yürümeyen 'avret sorduğudan murad nedir ve senün bunda ne işün var bu maķâm devler maķâmıdır sen devler çırağı değılsün bunda yavuz devler vardır ki seni bir lokma iderler ve avazın işidenin 'aklı çāk olur var gir ve sağlığıla ataña ve anaña git Mâlik Ejdereydiçok sözü ko senün neslün kimdir? 'avreteydiaşım emir cinleri ve neslim devdir ve kazâki (vr. 30b)Süleyman peygamber bunda geldi ol zamandan beri üç biñ yıldır ki bundayın yâ yiğit korkmazmısın meğer ki ol taşra dağı havzı görmedün mi? Arslanın ağzından su damlar. Mâlik Ejder eytdi: Bu gice çeriyle anda oldum çerimden biñ erün başın kesüb almışlar şimdi geldim ki anların dâduñ devlerinden alam. 'Avret eytdi: Her kim ol sudan içerse öldürürler didi. Anlar ol sudan içmişler imiş anuñ için öldürmüşler zira ki bu mağarada bir ulu dev var ki adına Şibâ' dirler Süleymana 'Asî olmuş idi ol vakit Süleyman anı tutub bağladı ol vakıtdan beru beni yüz biñ devün üzerine müvekkil kodu. Mâlik Ejder dedi ne dindensin? 'Avret eytdi: Dînim İslam dînidir. Mâlik eytdi: beni bilürmisin? 'avret eytdi: Bilürüm aduñ Mâlik Ejderdir. Havrana gidersin'Alî(vr. 31a) dahî ardınca geliyor anda varub çok devler ve acâyibler ve ğarâyibler göreceksin. Mâlik Ejder bu önündeki baş kimün başdır? 'avret eytdi: İki oğlum var idi biri Mısır pâdişâhıbuñ kızına aşık oldu Mısır pâdişâhı oğlumu öldürdü. Ben dahî gece oğlumu gönderdim vardı ol kızı öldürdü bu baş ol kızıñ başdır. Mâlik Ejder eytdi: Çerim ğâyet susuzlukdan zebündür. Hiç su bilmez misin? 'avret eytdi: ol havz gördüğün Süleyman zamânında devler düzmüşlerdir bu makamda ğâyet çok devler vardır. Süleyman su yolunu bağladı ol su ki Arslanın ağzından damlar gelür bu devler anı içer. Mâlik Ejder eytdi: şimdi bir adam gönderdeyin ki göre kimdir. Meğer ki zinhâr Havr imiş Fi'l-hâl Hâzreti Şâha gelüb eline ayağına düşüb parmak getürdi Müslüman oldu Havr on biñ(vr. 31b)adamıyla imâna geldi. Hâzreti Şâh Havran'ın kaçtığını Mâlik Ejderi ardınca

gönderdiğini ve kendü dahî arduca varacağını Zinhârḥavr'a takrir eyledi. Zinhârḥavr eytdi: Ey erenler Şâhı Ḥazreti Muḥammedi'l-Muştafâ ḥurmeti için beni dîzâruñdan ve ḳademüñden ayırma her ḳande gidersüñ bile gideyin Ḥazreti Şah ve Ebu'l-Muhcin Zinhârḥavr'ı gâyet hoş gördüler ol gün anda oldular yarıntası Ḥazreti Şâh eytdi: Ey benim yârenlerim bu gece seyrimde Mâlik Ejderi gâyet müşkil yerde gördüm eytdi: Gerekdir ki derdine irişevaz deyüb süvâr oldular yola azm eylediler. Ez in cânib: Çeri ḥavzuñ kan akdığından korkdular Şa'd Vaḳḳâşeytdi: Ben mağaraya gireyin Mâlik Ejder nice olduğunu göreyin pes Allah ta'âlâ adını şefi' getirüb mağaraya girüb gitdi ol bağırان suğra geldi ondan öte geçüb ol 'avrete yetişdi. **(vr. 32a)** 'Avret eytdi: Ey Şa'd Mâlike yardım itmeğe mi gidersin? Tiz iriş ki anı devler ortaya almışlardır gâyet zebûn olmuşdur didi. Sa'd dahî ilerü yürüdü gördü ki deñiz kenârında Mâlik Ejder devler arasında kılıç ile cenk ider meğer ki bir yavuz dev var idi Sa'd'uñ geldiğini görüb şöyle na'ra urdu ki Sa'd'uñ 'aklı başından gitdi yere düşdü dev geldi Sa'di bağladı ve Mâlik Ejdere çağırub eytdi: işte Sa'di tutdum sen niceye dek cenk idersin? Gel teslim ol didi Mâlik Ejder gâyet melûl oldu ammâ durmayub devler ile cenk iderdi. Ez in cânib Mü'minler ḥavz kenârında Ḥaḳ ta'âlâ ḥazretine ve Muḥammed Muştafâ ḥazretine niyâz ve ḥacât idüb ṫururken nâgâh nazâr idüb gördüler toz buludunu yakın gelicek gördüler erenler Şâhı Murtaẓâ 'Alîdir ve Ebu'l-Muhcin ve Zinhârḥavr nice biñ mü'min çerisiyle geldiler mü'minler feryâd **(vr. 32b)** İdüb karşı vardılar başlarına gelen ḥikâyeti ve Mâlik Ejder ve Sa'd Vaḳḳâş aḥvâlini Şâha tekrîr eylediler. Ḥazreti Şâh Düldülü ḥavz kenârına sürdü gördü gördü ki dolu kan olmuş eytdi: Mü'minler korkmañ bu adam kanı değıldir hemânder Düldül'den inüb Zü'l-fiḳârı ele alub ve beline bağlayub andan Bisnillâhirrahmânirrahîm deyüb mağaraya girdi. Varub ol sığıra yetişdi andan öñe geçdi. 'Avrete irişdi. 'Avret hemândem ayağı üzere durub yâ erenler Murtaẓâ 'Alî safâ geldüñ tiz Mâlik Ejdere irişdevler elinden zebûn olmuşdur, Ḥazreti Şâh dahî ilerü yürüdü bir şu'le göründü bildi ki Çukal Mâlik Ejder Fi'l-ḥâl sağ elini sol böğrüne koyub bir kez şöyle na'ra urdu ki deryâ cûşe geldi hemândem zü'l-fiḳâr ile devlere ḥamle eyledi kırmağa başladı Mâlik Ejder Şâh Merdânuñ na'rasını işidüb şâd oldu. Allah ta'âlâ Ḥazretlerine şükr eylediheman Şâh Merdân **(vr. 33a)** peyâpey na'ra urub cenk iderdi nâgâh ol deve irişdi kılıç ile file ḥavâle eyledi hemân saat bir kez Allah deyüb devi şöyle çaldı ki ortasından ikiye böldü. Yere düşüb fil harekete gelüb pâre pâre oldu Şah Merdân ol tılsımı bozdu Devüñ birisi çağırđı ki devler

karādis devi öldürdüler yine çaluşursuz deyüb hemāndem devler dağılıb perākende oldular Hāzreti Şāh ve Mālik Ejder sudan içtiler Hāḳ ta‘ālā Hāzretlerine şükr eylediler Mālik Ejder eytdi: Sa‘d Vaḳḳāş nice oldu? Mālik Ejder eytdi: Bişmezem ancak bunda gelmiş idi bir avāz geldi ki yā Mālik ne durursun Sa‘di tutdum bağladım artık bilmezem nice oldu Şāh Merdān şubāğ deve yakın geldi gördü ki suya yakın zincir asılmış başı aşıya dudakları susuzluktan kapkara olmuş Şubāğ dev itdiyā ‘Alî beni kurtar ‘Alî eytdi: bendin nedir yā Sa‘d kandedir dev(**vr. 33b**)itdi yā ‘Alî benim bendim şol ‘avret elindedir ki yol üzerinde gördüñ Sa‘d’ün haberini dahî ol bilür. ‘Alî ve Mālik Ejder ol ‘avrete geldiler Hāzreti Şāh eytdi: ol devüñ bendi sizdemidir? ‘avreteydibelî bizdedir ‘avreteytdiey erenler Şāhı ol dev yavuz mel‘undu, anı Süleyman Peyğamber bend etmişdir ol zamandan berü üç biñ yıldır yā ‘Alî Süleyman Peyğamber vasiyet etti idi ki ol devi benden ḥalāş etmesün didi ‘AlîeytdiSa‘d Vaḳḳas kandedir ‘avreteytdiyā ‘Alî Hāvraḡa gidersen yoluñ üzerinde bir ḳal‘a vardır anda bir kuyu içindedir siz anda varub devleri kırub anı ḥalāş ideceksin ammā yā ‘Alî kaçan ki Medine ye erişesin Muḥammed Muştafānuñ mübārek dîzārını göresin selām idesin h ve beni şefā‘atden unutmasun diyesin Hāzreti Şāh Mālik Ejder ile kuyudan taşra çıkdı. Rāvîler şöyle rivāyet iderler ki Hāzreti Şāh Mālik Ejder ile kuyudan taşra çıkdı. Rāvîler rivāyet iderler ki Hāzreti Şāh devi helāk (**vr. 34a**) etdiği bu yañadan taşra suhte döküldü açdı revān oldu. Ol gün ol gice inhah oldular yarındaşı göçüp gitdiler bir susuz yere irişdiler Hāzreti Şāh eytdi: Siz bunda duruñ ben varıyn ola ki su bulam Hāzreti Şāh bir mikdar gitdi bir kuyuya erişdi, kuyuya kulak verdi dikildi kuyu içinde cenk ve def ve rubāb avazı geliyor bir saatden soñra yine kulak urdu işitdi ki kuyu içinde āh-u feryād avāzı ve zārılık ağlamak avāzı gelür Hāzreti Şāh bir mikdār idüb eytdi: ne ‘aceb Fi‘l-ḥāl kuyunuñ kapağını getirüb kuyu içine bir katı avāz geldi ki Ey âdemî zād meğer ki kanuña susamışsın ol Hāzreti Şāh kemendüñ ucunu Mālik Ejder eline verdi derhal kuyu içine indi Hāzreti Şāh gördü ki kuyu dibi korkuluk bir mikdār gözlerini öğerdüb yine açdı gördü ki bir taht kurulmuş ve arslan suretlü bir heybetlü dev tahtuñ üzerine oturur. (**vr. 34b**)Öñünde bir dev dahî gürzin hyem tutar ol arslan suretlü dev başını kaldırub ammā ki devüñ başı vār idi öküz misālinde idi ve kuyruğu Ejderhā kuyruğu gibi pençesi arslan pençesi gibi ve ayağı fil ayağı gibi idi bir heybetlü dev ki her kız olmuş değildi baş kaldırub ‘Alî yi göricek bekledi eytdi: Ey âdemî zād bunda yine geldüñ ömrüñe toyduñ öylemi dev yine eytdi: sen er kişiye benzersin söyle sen

kimsün vāruñ nedir ve kande gidersin murādın nedir dedi. Hāzreti Şāh eytdi: Adım ‘Alî dir devleri öldürücü ve pehlivānları helāk edicisi derler gezerim dev bunu iştidi kakup yerinden sıçradı gürzünü eline alub bir ‘aceb heybetle çağırdı ki Hāzreti Şāhuñ ‘aklı gide yazdı. Memandem ‘Alî’nüñ üzerine yürüdü Hāzreti Şāh yerinden sıçradı gürzüne tokundu kuyu dopdolu od oldu mü’minler yukarudan Allah Allah (vr. 35a) deyüb çağrıdılar. Hāzreti Şāh od içinde kaldı Fi’l-hāl ismi a‘zam du‘āsına meşgul oldu ol od sâkin oldu Hāzreti Şāh ilerü yürüdü zü’l-fikāryla devi çaldı. Ravîler şöyle rivāyet iderler kim zü’l-fikār bir kılını kesmedi Hāzreti Şāh bu sırta taaccüb idüb gördü ki bakırdan bir mil düzmüşler ve tunçdan bir arslan düzmüşler. Pençeleri ol milüñ üzerine atmışlardı nāgāh dev çağırdı ki kandesiz gelüñ bunu pāre pāre eyleñ Fi’l-hāl dört taraftan yollara üşüb Hāzreti Şāh üzerine üşüb ortaya aldılar. Hāzreti dahî na‘ra urub devler cümlesi perākende oldular ve eydiler: Biz buña mukābil olmazız ol pehlivāndır ki filan mağarada bizden üç biñ diivi helāk eyledi āhir kaçub kurtulduk Fi’l-hāl evvelki heybetlü dev ileru gelüb Hāzreti Şāhı kuşağından tutub kuvvet idüb yerinden depretmedi Hāzreti (vr. 35b) Emîri’l-mü’minîn ‘Alî kerremellāhü veche bir kez yā Allāh dyüb dahî kuvvet idüb devi kaldırdı başı üzerine çevirüb urdu göğsü üzerine oturdu dev gözünü açup Hāzreti Şāhı gördü Şāh eytdi: yā mel‘ûn kanı benim yārim Sa‘d didi senden anı isterim ve elli biñ ere yetecek su isterim Dev eytdi: imdi kuyu var dedi Şāh Merdān devi salıverdi eytdi: Gel imdi benim ardımca didi Şāh Merdān ardınca gitdi bir yere irişdi bir hücrede bir sandık asılmış dev eytdi: Sa‘d işte bundadır Hāzreti Şāh sanduğı açdı sandık içinden od çıkıdı hücre içi od ile dolu oldu Hāzreti Şāh yite taşra sıçradı devi gördü eytdi: Ey la‘în bu ne mekr’dır ki idersin? Dev eytdi: Bu mekr’dır ki sen gayrûlara idersin cihānı yakduñ bu fef‘a sen dahî vaktiña hāzır ol didi Hāzreti Şāh gördü (vr. 36a) ki nāgāh snduk içinden bir ejderhā çıkub ağzından od saçar Hāzreti Şāh üzerine odlar ve tütünler sıçradı Hāzret ismi a‘zam du‘āsını okuyub Allāh’uñ ‘ināyetiyle ve Muḥammed Muştafānuñ mu‘cizāti berekātiyla ol od zerre kadar kār etmedi. Fi’l-hāl ejderhāya zü’l-fikār ile çaldı iki pāre eyledi nāgāh bir katî avāz geldi ki Hāzreti Şāh sağına ve soluna nazar idüb kimesne görmedi ammā kulağına feryād ve zārîlik avāzı geldi Hāzreti Şāh hemandem avāz geldiği yere yürüdü gide gide bir yere irişdi gördü ki bir büyük ev ammā kaposu yok avāz ol ev içinden gelür meğerkim kapuuyu çekdi gördü tılsım eylemişlerdi her kim ayağın içeri koya ol tılsım üzerine basub kapu yukarudan boşanub inermiş demir iksiriyle helāk idermiş. Hāzreti Şāh na‘ra idüb

içerüde gördü Sa'di vaḳḳāş mu'allak top gibi bağlamışlardır Sa'd hemāndem (vr. 36b) Şāhı görüb eytdi: Yā 'Alî zinhār ki kapunuñ iç yüzüne basmayasuñ Hāzreti Şāh bu cümleyi tuyub bir kez yā Allāh deyüb bāğırđı ki devi evüñ ortasında gördü Sa'd'üñ bendini giderüb ḥalāş eyledi Sa'd dahî şükr idüb Şāhuñ ayağına düşdü pes Hāzreti Şāh ol tılsımı bozdu taşra çıkdılar gördüler ki ol devler nābedîd olmuş Hāzreti Şāh Ḥaḳ sübhānehû ve ta'ālā dergāhına münacāt idüb eytdi: İlāhî 'izzetüñ için elli biñ adam şimdi susuzlukdan zebûn olmuşdur sen anlara bir hidāyet kapusunu aç nāgāh kulağına bir avāz geldi ki yā 'Alî ol mil ve arslan sureti görünür ol tılsımdır cehd idüb anı boz tākim su zāhir ola Hāzreti Şāh kuyu dibine gelüb bir kez Mālik dedi ol dahî lebbeyk didi kendi anlardı Hāzreti Şāh Sa'di taşra gönderdi yine ol mil katına gelüb eliyle mile yapışub kuvvet idüb yerinden depre (vr. 37a) demedi Hāzreti Şāh bir mikdār ta'accübe vardı tā kim aña 'ālemi ğayb den bir avaz geldi kim yā 'Alî üç kez Süleyman peygamberüñ adını dile getir andan yapış dedi. Hāzreti Şāh üç kez yā Süleymān nebiyyellāh didi dahî iki eliyle mili tutub kuvvet eyledi mili yerinden kopudu hemāndem su taşdı revān oldu Hāzreti Şāh gördü ki kuyu su ile toldu bir kez yā Mālik dedi çağırđı Mālik Ejder ḥāzır bulunub kemendi indirdi Hāzreti Şāh yukarı çekdi hadda rabbü'l-'ālemîn ve ḥabîbi seyyidi'l-murselîne bî ḥad şükr eyledi. Rāvîler şöyle rivāyet iderler kim su Hāzreti Şāhuñ kademiyle bile çıkdı taşra şahrāya tağılditemām ol diyār suya ğanî oldu iki gün anda qarār itdiler andan üç biñ deve yükü getürdiler Hāvrān ardınca revāne oldular. Dört günden soñra bir yere irişdiler gördüler ki yüz adam mikdārı kırılmış yarusı yatur her birinüñ yarusu yok. (vr. 37b) Şāh Merdān bir mikdar ta'accübe vardı vezir eytdi: Yā 'Alî bunlar Hāvrān ile giden çerilerdendir bunlar susuzlukdan kırılmışlardır didi. Bir mikdār dahî ilerü gitdiler bir yere irişdiler yol beş bölük oldu yoluñ ortasında tunçdan bir yüce mil üzerinde tarih yazılmış bu yoluñ dördü ğāyet susuzdur ve çok devler vardır ammā beşinci yol bir mikdār eyüdü. Hāzreti Şāh vezîre sordu eytdi: Bu yoluñ kangısı eyi ola v ezir eytdi: Ey erenler Şāhı bu diyārı ben görmemişdim bilmezem Hāzreti Şāh bātınında Muḥammed Muştafā ve Ḥasan ile Ḥüseyni gördü Hāzreti serveri kâināt eytdi: Yā 'alî ğam yeme, irte çerini beş baḥş eyle her birini bir yola gönder didi irte oldu Hāzreti Şāh 'askerini beş bölük eyledi, beş pehlivāna onar biñ er koşdu on biñ Siyaşāha er verdi ve bir yola gönderdi anın (vr. 38a) elinden çok işler gelse gerekdir ikinci Ḳays on biñ er verdi bu yola gönderdi üçüncü Ebu'l-Muḥcin on biñ er verdi bu yola gönderdi başına acāyib felāketler gelse gerekdir ve

Sa'di Vaḳḳāsa on biñ er verdi bu yola gönderdi ve beş pehlivānuñ başlarına 'acāyibler ve ġarāyibler ve kudret ḥikmetler gelse gerekdir inşaallah yerlü yerinde takrîr ve beyān oluna. Ammā Ḥazreti Şāh Kys ile bir yola gittiler bir nice günden soñra bir yere irişdiler bir yüce daġa yetişdiler ve ol daġuñ yolu ġāyet ince dar yol idi ki yalıñuz bir kişi ancak sıġardı Ḥazreti Şāh ileru yürüdü yukarudan bir avaz geldi ki, Ey kavm kanuñuz boynuñuza eġer bunda gelürseñüz Ḥazreti Şāh nazareytdidaġ üzerinde bir adam gördü daḥî (vr. 38b) İlerü yürüdü gördü ki bir kara dev kulakları fil kulaġı gibi ve kıyruġu Ejderhā kuyruġu gibi yarısı yılān suretinde yarısı adam suretinde bir heybetli dev ki olmaz Ḥazreti Şāh yakın varıcak dev eytdi: Ey âdemî zād bu çeriyle kande gidersin Ḥazreti Şāheytdi Havra giderim dev eytdi: tiz gerü dön yoḥsa cümleñüzü helāk ederim bu deve beñzer nice devler daḥî cîfe geldi Şāh Merdāneytditiz baña yol gösterüñ ve bu yerde su kandedir baña söyleyüñ yoḥsa cümleñüzü kırarım Şāh Merdān böyle deyicek hemāndem bunlar birden Ḥazreti Şāha ḥamle eylediler Ḥazret daḥî zü'l-fiḳarı çeküb kırmaġa başladı bir avāz geldi ki suyu getüren develeri yağmaladılar ve suyu düketdiler. Ḥazreti Şāh gerü dönüb yine çeri geldi gördü ki devler durmayub er ile cenk iderler hücum (vr. 39a) idüb bir nicesini helāk eyledi mā bākîsi perākende oldular mü'minler bir yere kondular ammā Şah Merdan su alunduġu sebebden ġazabnāk oldu Düldülü yine ol daġa sürdü bir yere erişdi gördü ki bir ulu şehir yapılmış ve lākin ḳal'ası yok Ḥazreti Şāh ol şehre girdi gördü ki bir yerde ateş göründü andan yaña revāne gitdi gördü ki Fil kulaklı devler od yakmışlar ve ol aldıkları devleri pişirirler Ḥazreti Şāh mukayyed olmadı ammā Ḥaḳ dergāhına münācāt idüb eytdi: ilāhî kerîmü ḥaymlıġı ızhār eyle Mü'min çerisine 'avn-i ġāyet eyle dediġi gibi kulaġına su avāzı geldi Ḥazreti Şāh daḥî ileru yürüdü gördü ki āb-ı zülāle beñzer ġüzel çeşme akar etrāfında güller ve benefşeler açılmış bülbüller öter Şāh Merdan düldülden inüb abdest alub iki rek'at namazın kıldı çerine gelüb ḥaber eyledi ve eytdi: Gelüñ ey ümmeti Muḥammed ki Ḥaḳ ta'ālā bize ihsān (vr 39b) eyledi andan geçüb varub ol çeşme üzerine kondular. Suya ġanî oldular Ḥazreti Şāh eytdi: siz bunda ḳarār eyleñ ben yine gelince, pes geri ol yere vardı ki devler od da develerini pişirirlerdi varıcak bir mikdar durub gördü ki bir deve pişirib önlerine komuşlar ki yerler hemāndem Ḥazreti Zü'l-fiḳarı n çıkarub na'ra urub devler serāsime olub beġleri taḥtdan aşıġı düşdü yine sıçradı dört yanından Ḥazreti Şāha ḥamle eylediler Ḥazreti Şāh devlerüñ beġlerini bir zü'l-fiḳar ile urub ortasından iki pāre eyledi ol gece tā erte oluncaya devler ile cenk eyledi

sabah oldukda mü'min çerisi cümle bir yerden devlere hücum eylediler devler fil misâlinde mü'minler kılıç urduklarında kulakları karşı dutarlardı kılıç anları kesmezdi dişiyile cenk iderlerdi. (vr. 40a) Dişleri hindi kılıç gibi keserlerdi çık mü'minler şehîd oldu temâm üç gün üç gece bu nev'ile cenk itdiler el-âhiru'l-emr Hakkuñ 'inâyetiyle mü'min çeri gâlib olub devleri helâk eylediler ol çeşmeue gelüb karâr itdiler. Ez in cânib yol beş bölük olmuşdu birine on biñ eriyle Mâlik Ejder gitmişdiol yol dañî gâyet susuz idi on gün yürüdüler su yüzün görmediler onuncu gün zebûn oldular Mâlik bir depe üzerine çıkdı aşağı nazâr etdi gördü ki bir azîm şehir durur Fi'l-hâl çeriye haber idüb göçüb ol şehre yakın yerde kondular güzel âb silar ganî oldular Mâlij Ejder atına binüb Şehrûñ kapusuna gelüb gördü ki Şehrûñ binâsı ak süt gibi bir 'azîm şehir Mâlik Ejder atını ilerü sürdü gördü ki Şehrûñ orta yerinde bir ulu meydân ortasında (vr. 40b) bir taht kurulmuş bir kişi üzerinde geçüb oturur solunda ve sağında kürsîler kurulmuş ve pehlivânlar oturur ve nice ayak üzerinde dururlar ammâ hiç hareket etmezler ve söz söylemez Mâlik Ejdereytdine 'aceb kavm olur ne hareket ederler ve söz söylerler dañî yakın gelicek gördü ki cümlesi taşdan düzölmüş taht üzerinde bir levh asılmış turur yazılı Mâlik Ejder eytdi: Ey mü'minler içeriñüzde bu levhayı okur göz yokmu? Didi birisi ilerü gelüb levhayı okudu yazılmış ki: Ey bunda gelen kişi bu suret ki taht üzerinde görürsün Süleyman peygamber suretidir çünkü gördün dünya fânîdir bkî değildir suretimi levhaya nakş etdim 'âlemde benim gibi pâdişâh cihana gelmese gerektir nice yıllar pâdişâhlık sürdürüm âhiru'l-emr ecel irişdi baña bu dünyadan hiç fâide olmadı ins-ü cin, devlere ve kuşlara ve karıncalara hükm (vr. 41a) eyledim çünkü dünyadan vefât eyledim benden derviş ve benden za'if dañî kimse görmedim imdi benden saña vasiyyet olsun ki zinhâr gönlünü dünyaya verme ki vefası yokdur deyü yazılmış Malik Ejder celi ta'accübe vardı pes ol gece anda oldular andan vâfir su getirüb yola azm etdiler bir sahrâya giderken nâgâh bulut gibi bir nur peydâ oldu yakın gelicek gördüler toz içinden nice biñ gergedân çıkdı geldi hemen çeriye erişdiler çeriye hamle etdiler mü'minler ne kadar kılıç ile çalarlardı herkez kılıç anları kesmezdi üç gün üç gece cenk etdiler âhiru'l-emr on biñ erden yalnız Mâlik Ejder kaldı mâ bākîsi helâk oldu Mâlik Ejder çok gergedân öldürdü âhir atını ordular ve kendüyi sekiz yerde ılı etdiler Mâlik Ejder yayan kaldı hep burâğın yabana atdı hemen elinde gürzü (vr. 41b)aldı gide gide bir mağaraya erişdi hasta mecruh yayan kaldı ağlaya girdi yatdı ve eytdi: Eğer ölürsem bari bu mağarada öleyin zirâki gâyet zebûn olmuş

idiki vefâtı çok añmıŝdı içeru girüb gürzünü başı altına kodu kendüyi hüdâya ısmarladı ve eytdi: İlâhî ‘izzetün için ve Hâzreti Muḥammed’ün mu‘cizâtı ḥurmeti için baña bir kez Hâzreti ‘Alî’nün dîzârını göster didi. Yatdı ‘âlemi bâtınında iki cihân faḥri Muḥammedi’l-Muştafâ aleyhis-selâm gelüb eytdi: Yâ Mâlik Ejder ğam yeme ve melûl olma ve ğazab çekme ki yine nâĝâh baña eriŝürsün ve ‘Alî’nün dîzârını göreceksin pes mübârek aĝzını yârenden zahmetlerine sürdü cismi yine evvelki gibi hoş oldu Mâlik Ejder uyḥudan uyandı saĝ ve selâmet görüb Allah ta‘âlâ Hâzretine ŝükürlereytdiyola azm eyledi temâm on gün gitdi âhiru’l-emr bir köye irişdi bu köyün (vr. 42a) halkı Mâlik Ejderi göricek karŝu gelüb ta‘zîm-ü ikrâm eylediler ve bir hoş maḳâma kondurdular bu köy halkı Mâlik Ejderün büyüklüĝüne ta‘accüb itdiler ve eytdiler ki: Bunuñ yüceliĝi ve kıdmeti vardır beĝüz ki bu Rüstem ibni zâldır dediler pes çok ni‘metler ayana gelüb ta‘zîm eylediler bir nice gün anda oldular bir güneytdiki Hâvr yolu kangâster anlar daḥî yol sürüb ve EYtdiler ki: Bu er ğâyet pehlivâna beñzer Şehinşâh gibidir bunu yayan göndermeyelim bu bize pâdişâh kapusunda gerek olur pes buke ve yeraĝ verdiler Mâlik Ejdereytdibenüm ile bir adam gönderün ki ben anda varıcak anı yine göndereyin Mâlik Ejdere bir adam koşub yola ‘azm idüb gitdiler bir nice günden soñra Hâvranuñ baĝlarına irişdiler Mâlik Ejder atını ol adama verüb kendüsü şehre geldi gördü ki bir ‘azîm şehir (vr. 42b) yarusu ğâyet berk pes şehre girüb bu şehir halkı Mâlik Ejder yüceliĝini göricek korkdular bu ki ta‘accüb itdiler ne ‘aceb heybetlü pehlivân olur didiler Mâlik Ejder yola yakın bir tabḥâneye karŝu oturdu nâĝâh bir zamandan soñra savul savul avazı geldi çavuşlar adamları yol üzerinde daĝıdub gelür Mâlik Ejder hiç yerinden deprenmedi çavuşlar Mâlik Ejderi göricek heybetinden korkdular yanından geçdiler nâĝâh bir alay kızlar geldiler önlerinde çok hâdimler ammâ orta yerlerinde bir maḥbûbe kız ki yüzü âyüñ ondördüne beñzer ve kaddi kâmeti bir servi-yi bākâya beñzer Mâlik Ejdere yakın gelicek gördü ki bir ḥûb heybetlü pehlivân yiĝit ki hiç gözler görmüş deĝildir ol kız birine ider ey ‘âŝikîn bakıb göre o tüvân yiĝit ne güzel firâz yiĝitdir ve nihân pehlivanlık ile ancak olur böyle deyüb (vr. 43a) daḥî niḳâbın yüzünden getürdi kendü visâlin Ejdere gösterdi Mâlik Ejder bunuñ dîzârını göricek dilden hayrân kaldı ve kendüne eytdi: Bu ne güzel cemâl olur yâ râb ki ömrümde çok kız gördüm ammâ buncileyin güzel kız görmedim Mâlik Ejder bir adama sordu ki bu geçüb giden kız kimüñdir eytdi: Ŝehinŝâhuñ kızıdır ki adına Gülistan Bânû dirler ki cihanda bunuñ gibi maḥbûbe kız yokdur çok pâdiŝâhlar ve ŝahzâdeler ceḥd idüb alamazlar Mâlik

Ejder eytdi: niçün alamazlar eytdi:anuñ içün almazlar ki bu şöyle şart etmişdi ki her kimki beni meydanda basub zebûn iderse aña varurum ol kişi benim hâlâlim olsun didi Mâlik Ejder yerinden durdu yine oturdu bir zamandan soñra çavuşlar ve hâdimler yoldan savuñ deyüb gelür Mâlik Ejder yine yerinden deprenmedi bir hâdim yanına gelüb eytdi: Ey adam bir yerden git (**vr. 43b**)bu gelen şehinşâh kızıdır Mâlik Ejder eytdi: Kız adamı bilür herkeze söyleme var yoluñca hâdim elindeki hezârân ile kakıyub üzerine urdu Mâlik Ejder buña bir yumruk urdu ki başla beynisi perâkende oldu kalan hâdimler bunu göricek bir yerden Mâlik Ejdere hamle itdiler Mâlik Ejder dahî bir nicesini yumruğuyla helâk eyledi kız görüb çağırdı ki koñ kendi hâlinde bundan ne istersiz didi ve eytdi: Ey yiğit günâh hâdimlerüñdür bu saña küstahlık etdi hâtırâ bir nesne gelmesün dedi teselli verdi kız sarayına gitdi Mâlik Ejder dahî bazar teferrücüne gitdi her kim ki Mâlik Ejderi gördü andan korkardı diyodu ki bu ne heybetlü pehlivân olur bunuñ gibi heybetlü eri görmedik dirlerdi ammâ Mâlik Ejderüñ şekli kızın göñlünde yer etmiş idi seyrâne varub Fi'l-hâl atası katına varub eytdi: Ey ata ben bu gün puthâneye giderdim yolda bir er (**vr 44a**) gördüm oturur kaddi kâmeti vakar ve şehâmeti pehlivân gâyet güzel yiğit ki bir dahî olmaz ammâ hâtırâ şikeste beñzer ki bu vilâyete ğarib gelmişdir. Yâ ata ben ömrüm içinde bir ancileyin heybetlü er görmedim şehinşâh Fi'l-hâl adam gönderdi Mâlik Ejderi Şehinşâh nazarına getirdiler Mâlik Ejder saraya girüb gördü ki la'li yâkût ile musanna' ve murassa' pîruz ile ve zir cüdâyyla münakkaş bir 'azîm taht tertîb olunmuşdur. Dürlü zînet ile şehinşâh tahta geçüb otururdu ve tahtuñ dört köşesinde altun ve gümüş kürsîler kumaşlar üstünde bekler vezirler ve pehlivânlar geçüb otururlar ve karşısında güzel maħbûb oğlanlar altun gümüşler libaslar içinde el koşub dururlar Mâlik Ejder Şehinşâh önünde vardı medh-u senâlar okuyub fi'l-cümle buña vezirler ve pehlivânlar ayağ üzere kalkub ta'zîm ve ikrâm kıldılar Şehinşâh Mâlik Ejderüñ kaddi kâmetine ve heybetine ta'accüb (**vr. 44b**) idüb bir nice zaman durdu ve eytdi: Ey yiğit nerden gelürsün?Mâlik Ejder eytdi: Mağrib vilâyetinden çeriyle bu diyâra gelürümyolda fûlan sahrâda gerekdir anlara rast geldim bize hamle eyledi biz dahî anlar ile cenk etdük Fi'l-hâl çerümü kırdılar yalıñuz ben kurtuldum işte nazaruña irişdim geldim Şehinşâh eytdi: Aduñ nedir? Mâlik Ejder eytdi: Adım hâmandır dedi Mâlik Ejder gürzünü önüne komuş idi cümle gören beğler ve pehlivânlar buña ta'accüb iderdî ve dirlerdi ki bu gürzü meğer Rüstem ibni zâldir Şehinşâh eytdi: Ey hāmān gâyet pehlivāna ve şahzādeye beñzersin sen benim

yanımda yaraşursuñ didi Fi'l-hāl hıllar görüb Mālik Ejdere giydirdi vāfir hazîne bahşış eyledi ve gāyet hoş gördü ve eytdi: Senüñ hizmetüñ müdām benim yanımda otur sen Mālik Ejder daḥî Oldu ammā gice gündüz fikr iderdi ki 'aceb Ḥāzreti 'Ali kandedir (vr. 45a) derdi. Bu fikirde iken bir gün şehir kapusunda naḳḳāreler çalındı Mālik Ejder bir pehlivāna sordu ki bu ne beşāretidir? İtdi: Şehinşāhuñ biñ kez çerisi vardır yüz sultan sahibi leşkerān var ḥükmündedir bu gün cümle sultanlar cem' oldular Şehinşāhuñ kızını isteyeler Gülistan Bānû ile meydāna girerler her kim anı zebûn iderse alub tasarruf ede . Mālik Ejder bu ḥaberi işidicek gayretinden titredi ve'l-hāsıl nḳḳāralar ve davullar çalındı cümle sultānlar gelüb Şehinşāhuñ kademine baş indirirler hürmetine durdular ve bu kez yüz biñ çeri hāzır olub saḥrāları dolu dürlü levhā ve paralar ile donandı evvel bahar gibi bezendi Şehinşāh Mālik Ejdere eytdi: Ey Hāmān sen daḥî ata süvār ol bu gün gāyet teferrüç günüdür Mālik Ejder gördü ki çeriyle taḡı ve saḥrāyı karınca ve çekirge gibi tutmuşlar. Mālik Ejder (vr. 45b)gördü yüz biñ zīnetiyle Gülistān Bānû atlanub nice biñ kız çerisiyle saḥrāya gelüb otāḡlar ve çadırlar kurdular.her taraftan çavuşlar çağrışdılar ki Gülistān Bānû geldi her kimüñ ki hüneri var ise meydāna girsün erlik göstere ve kız ile cenk etsün Mālik Ejder Gülistān Bānûya nazar idüb gördü ki giydiḡi murassa' ve mükelleh ve mücedder her dürlü ārına kıymetlü taşlar ile zeyn olmuş ve kendüsü bir serviyi dilāverdir ki ākıllar dīzārına hayrān olur bu vecihle teferrüç iderken nāḡāh yüz sultanlar meydān yerine geldiler ve her biri bir dürlü cevelān gösterdi geri meydāndan taşra çıkdılar. İçlerinden biri meydan ortasında tırdu kaddi kāmēt cub yiḡit burc ilinde sulṭan olmuş bahādır merdāne idi ki iklim-i Hāvradā bir daḥî nazīri yoḡidi meydanda tırub er talebeytdive çok kelimātlar söyledi cümle sulṭanlar (vr. 46a) ve beḡler eytdi: Buña kimse muḳābil olmaz zirā bilüdü ki bahādır pehlivāndı pes ol yüz sultanlar birisi meydāna girüb anuñla cenge başladı Fi'l-hāl anı süngü ile yere urdu birisi daḥî meydāna girdi anuñla hayli cenk etdi āhir anı daḥî yıkdı biri daḥî meydāna girdi anı daḥî yıkdı ve'l-hāsıl ol yüz sultanları atdan yıkdı hiç kimse ayruk meydāna girmedi leys meydan ortasına tırdu çok laflar söyledi Mālik Ejder kendü kendüyeeytdiolmaya ki bu nābkār kızı daḥî zebûn idüb ala tasarruf ide bari ben daḥî meydana girsem bunuñ ile cenk etsem bu fikirde iken Şehinşāh Mālik Ejdere bakdı Mālik Ejder Fi'l-hāl meydāna at bırakdı dürlü dürlü cevelānlar gösterüb vardı Liys berāber olub tırdu ve eytdi: Ey Liys eyü erlik etdüñ ve cümlesini ḥacil etdüñ benümle daḥî cenk ider misüñ yücetüñ var mı? (vr. 46b) Liys kakdı ve eytdi:

Ey nābekār at uğrusu saña daḥî cenk gerek ḥamle it didi Mālik Ejder didi Ey murdar pelid şerāb daḥî başında ancak imdi mahmurluğuñ yazın didi pes kakdı hemāndem Şehinşāh vezirlerine eytdi: Bu ikisi acaba kngısı pehlivān ol vezirler itdiler hūnerde ve cümle bahādırlıkda pes o piş ol kadardır didiler. Şehinşāh eytdi: 5ayā tutuşmayınca belli olmaz didi pes ḥamleeytdiMālik Ejder ḥamlesini red eyledi. Rāvîler şöyle rivāyet ederler kim, aralarında temām otuz defa ḥamle ḥatṭan geçdi Mālik Ejder Ḥaḳ sübhānehû ve ta‘ālānuñ ismini ve Ḥazreti Muḥammedil-Mustafānuñ adını şefi‘ getürüb bir kez ma‘ra urdu leysi süngü ile atından aşağı yıkdı Fi‘l-ḥāl ayağı üzere tūrdueytdiEy nābkār ben bu gün yüz eri yere urdum yorulmuşum ammā er iseñ atdan in yayan süngüyle güreş (vr. 47a) tūtalım Mālik Ejder eytdi: Nola maşlahatdır didi Fi‘l-ḥāl atdan inüb ikisi daḥî yayan olub ve biñ kez biñ leşker ve şehinşāh vezirler ve beğler saf saf olub temāşā iderlerdi pes hemān ilerü gelüb Mālik Ejderüñ kuşağını bek tūtdu pes üç kez kuvveteytdiMālik Ejderi yerinden depretmedi andan Mālik Ejder bir kez na‘ra urub kuvvet eyledi ve Leysi bir oğlā gibi başı üstünde tūtdu tā ki cemî‘ çerigörünce andan çevirüb arkası üstüne yere kodu ve meydandan çıkub Şehinşāhuñ nazarında tūrdu Şehinşāh hezāra tahsîn-ü āferîn didi ve cān-ü dilden Mālik Ejderüñ erliğine ve pehlivānlığına ‘āşık oldu Fi‘l-ḥāl emr idüb iki yük altun ve gümüş getirdiler Mālik Ejderüñ üstüne saçdılar. Ez in cānib Gülistān Bānû atasınaeytdiEy ata baña bundan eyü er gerekmez elbetde benim erim bu olmak gerekdir vezirler Şehinşāha (vr. 47b) Eytiler: Bundan eyü güyeğü olmaz pehlivanlıkda buña mukābil durur kimse yokdur didiler Fi‘l-ḥāl Şehinşāh buyurdu ki bir hafta temām şehir içinde düğün etdiler bir haftadan soñra Gülistān Bānû’yu Mālik Ejdere verdiler murādına irişüb zevk-u şafāya meşgûl oldular bir nice zamandan soñra bir gün Şehinşāh eytdi: Ey Hāmān gönlümüz gāyet şikār seyrān ister atuña bin varalım bir mikdar ārām idelim Mālik Ejder nola didi atına binüb biñ eriyle şikāra gitdiler pes bunu işidüb çerisinden iki biñ eri tenhā bir yere çeküb pusu kurdu. Pes ol gün Mālik Ejder Şehinşāh nazarında nice hūnerler gösterüb Şehinşāh vezirlerine eytdi: Güyeğümü gördüñüzümü? Nice pehlivāndır? Cümlesi parmaklarımı dişledi. Eytdilerki: Hezār tahsîn ve āferîn bunuñ bahādırlığına ve hūnerine dirler o gün tā aḥşam olunca şikār eylediler yine dönüp gelirken (vr. 48a) pes atımı sürüb Mālik Ejderüñ katına geldi, Ey pehlivān irte senüñle bu tağda av avlayalım Mālik Ejder eytdi: Nola maşlahatdır didi irte oldu pes Mālik Ejder ḥaber gönderdi atına binsün şikāra gidelüm dedi Pes Mālik Ejder atına süvār olub şehirden taşra çıkdı bilüşüb pes

ol tağ ardına gitdiler Mâlik gördü ki çayır çimen hûb yerdir seyrân iderken nâgehân seyrân iki biñ er pusudan çıkup Mâlik Ejdere hamle itdiler Mâlik Ejder Leys'e bakdı ve eytdi: Ey mel'un bu hîle senüñmi işüñdir? İtdi : Ey nâbkâr bu ol hîledir ki Gülistân Bânû saña layık değıl idi küstahlık idüb el uzunluğu eyledüñ bu defa başıñı kesmek isterim Mâlik EjdereytdiEy mel'un ben iki cihân faħri Muħammed Muştafânuñ dîzârını görsem gerekdir ve Hâzreti emîri'l-mü'min'in 'Alî ile nice oyunlar görsem gerekdir. (vr. 48b)Allâh'uß 'inâyetiyle senüñ çeriñden ve senden ğam yemezim deyüb daħî bir kez yâ Allah deyüb na'ra urdu gündüzini iki biñ ere urdu bir saatde biñ eri düşürdü pes Mâlik Ejderüñ hamlesini görüb korkdu ve eytdi: bu nâbekâr yine beni hacîl etmek ister Fi'l-hâl kılıç çeküb Mâlik Ejdere hamle eyledi Mâlik Ejder Leysi görüb eytdi: Ey hıyar uğurusu seni isterim kandesin pes birbirine hamle itdiler aralarında çok hatâ hamle geçdi âhir Mâlik Ejder bir kez na'ra urub karşudan Leys kılıç ile çaldı ki ortadan tâze hıyar gibi iki pâre eyledi andan ol kalan kâfirlere hücum etdi kılıçdan geçürdi andan gelüb Leys'üñ başını kesüb bir yere pinhân eyledi pes Mâlik Ejder yine şahir yolunu tutub gelürken bir Ahuya rast geldi kemend atub Ahûyu diri tutub Şehinşâh nazarına getirdi pâdişâheytdiEy Hâmân sen (vr. 49a)kande idüñ Mâlik ejdereytdipâdişâhım şikâre gitmişdir bir Ahuya rast geldim heves etdimki diri dutam ardınca çok seğırttim anuñ içün eğlendim padişâhım bunu diri getirdim pâdişâh Ahuyu hoş gördü ve eytdi: Liys çağıruñ gelsün dedi evlerine varub sordular liys kanı ki padişah ister? Eytdiler: Nice gündür bilmeziz. Nice oldu dediler birkaç günden soñra bir adem gelüb Şehinşâha eytdi: filan dağın ardında liysi buldum iki bin eriyle iki pâre olup yaturalar liyk başı yok ve iki bin mikdarı adam kırılmış yatur didi. Şehinşâh buña hayli taaccübe varub bu işi kimeytdiola ki yabandan çeri gelübdür bu sıracık dürüşdü her kız didi ki bu işi bir adam itmiş ola amma bu yakadan malik Ejder gece gündüz acaba hazreti şah ve benim yârenlerim kande ola fikr iderdi bir gün Şehinşâh malik Ejder ile otururken bir adam geldi ey pâdişâhım filan yerde (vr. 49b) Şikâra var. Didim nâgehân bir çeri göründü ortalarında bir yiğit pehliân er var şöyle ki heybetinden dağlar ve sahrâlar dîtredi Şehinşâh eytdi: ne yerde gördüñ eytdi: üç günlük yoldur Mâlik Ejder bu haberi işidicek bidi ki Şâh Merdândır göñlü evindi gâyet sevindi bir gün Şehinşâh Mâlik Ejderi yanına çağırub eytdi: Saña Beşik iklimini verdim var merci' iline sultân ol ve oñatca gözedesüñ işde saña otuz biñ erdir pes iki günden soñra Mâlik Ejder Gülistân Bânû ile merci' vilâyetine varub ve eytdi: var gör ol ne çeridir ve ol

pehlivān kimdir haber getür didi. Elçi yanına binüb ol gün gitdi irtesi 'Alî çerisine irişdi ammā Hāzreti Şāh çerisine dimiş idi ki her kim sizden sorarsa diyesiz ki bu Şāh yemendir Bahreyn'ün çerisi geldi (vr. 50a) bunu ikliminden sürdü çıkardı kaçub bunda geldi diyesiz pes ol elçi 'Alî çerisine gelüb mü' minler Fi'l-ḥāl anı Hāzreti Şāha gönderdiler Hāzreti ŞāheytdiŞehinşāhdan gelirim beni gönderdi ki görün sen ne kişisin ve kanden gelürsün Hāzreti ŞāheytdiYemen ikliminin Şāhı idim adım Gaşemşem'dir Bahreyn Şāhuñ çerisi gelüb beni ikliminden çıkarub bunda geldim ki Şehinşāh olub pādīşāhdan yaña hizmet ve ri'āyet iderse derim didi elçi Fi'l-ḥāl Şehinşāha gelüb haber verdi Şehinşāheytdinice erdireytdiğāyet heybetlü ve şecā'atlü erdir ve on biñ çerisi vardır cümlesi pehlivāndır derler Şehinşāh çeri gönderdi ve eytdi: Varuñ ol pehlivānı çerisiyle bir hûb makama konduruñ ve anı baña getürüñ pes çeri karşılayub Hāzreti Şāhı çerisiyle bir hûb yere kondurdular ve 'Alî yi Şehinşāha getirdiler Hāzreti (vr. 50b) Şāh nice yādigār tuhfelerden bir nice yārāniyla şehre girdiler 'Alî gördü ki bir 'azîm şehir ki her kız vasfa gelmez ve ādem oğlanınıñ çokluğundan yeryüzü görünmez bölük bölük gelüb her kim ki Şāhı görse heybetinden ve şecā'atinden hayrān kalırdı. Şah saray kapusuna geldi. Düldülden indi çavuşlar ve hādimler önünce ve ardınca temām yedi yerden geçdiler içerüsüne saraya girüb gördü ki bir 'azîm taht bezenmiş ve Şehinşāh yüz biñ zinet ile tahta geçüb oturur tahtuñ dört yanı gümüş kürsiler vezirler ve beğler ve pehlivānlar ol kürsileruñ üzerinde geçüb otururlar Hāzreti Şah içerü girüb selam verdi Şehinşāh yüz ikrām ile selāmın aldılar vezirler ta'zîm idüb taht önünde bir altun kürsî komuşlar şavkıyla ve heybetiyle kürsi üzerinde geçüb oturdu Şehinşāh vezirlere bakdı (vr. 51a) ve kati melûl oldu. Vezirler Eytdiler: Ey yiğit niçün böyle edepsüz olursuñ gerçi cihan pehlivānına beñzersin niçün ol Şehinşāh önünde yer öpmedüñ ve du'ā idüb elin öpmedüñ böyle geçdüñ oturduñ dediler . Hāzreti Şāheytdiğurûrum vardır ki ğaribim ve bir bu ki bu terüñ erkānın bilmezem ikinci bu ki tahtımdan ayrı düşdüm aklım yār değildir bu söz Şehinşāha ğāyet hoş geldieytdi: ğam yeme ki bunlar seni bilmezse ben seni bilürüm ammā söyle ki sen kimsüñ? Hāzreti Şāh eytdi: Mağribde pādīşāh idim ve adım Gaşemşem'dir pes Bahreynüñ pādīşāhı çeriyle gelüb yiğirmi biñ erümü kırub on biñ er ile kaçdım Ahzār vilāyetine geldim işitdim ki 'ādil pādīşāhsıñ bu cānibe gelürken fil kulaklu devlere irişdim anlar ile cenk etdim anlardan gücile kurtuldum üşte nazaruña geldim Şehinşāh eytdi: Ğam yeme senden (vr. 51b) Öñden bir pehlivān dahî adı Hāmān bir iklim pādīşāhı imiş anı düşman ikliminden sürüb

çıkarmışdır anı güyeğü edindim kızımı aña verdim bir nice gündür ki otuz biñ erle Merci' iklimine gönderdim anda varub pādişāhı helk etsün saña daḥî bir iklim verem pādişah helk idersin. Ḥazreti Şah eytdi: Ben senden iklim istemeziz hevesim oldur ki yine mağrîbe varam dedi Şehinşāh eytdi: Endi dinlersen bir iklimde iki pādişāh sığmaz benim yanımda dur sabr eyle rüzgār görünce olur didi. Pes Ḥazret nola diyüb Şehinşāh sevindi, hazînedāruñ kulağına nesne söyledi gitdi. Fi'l-hāl yine geldi otuz kese altun,gümüş, para ağır kıymetli kumaş Ḥazreti Şāhuñ nazarına kodu ve dürlü dürlü ni'metler virüb 'izzet eyledi ve çerisine gönderdi Ḥazreti Şāh yārenlerine gelüb vāki' olan aḥvāli bir bir takrîr (vr. 52a) eyledi. Ez in cānib, Mālik Gülistān Bānû ile zevk-u şafāda iken Şehinşāh çavuş gönderüb var Hāman ve Gülistān Bānûyu çağır gelsünler bir nice gün bir yerde olalım ve Yemen pādişāhı Gaşemşem geldi bundadır bizim yanımızda gelün siz daḥî görüñ nice pehlivāndır dedi çavuş revān oldu gelüb Mālik Ejdere ve Gülistān Bānûya Şehinşāhuñ ḥaberini söyledi bunlareytdiki Yürü sen var üşte biz daḥî varuruz didiler. Ez in cānib Mālik Ejder bir gün Gülistān Bānû ya eytdi: Ey Gülistān gel bātıl dininden geç dine gir Müslüman ol didi eğer Müslüman olmazsañ seni terk ederim didi iklime giderin. Gülistān Bānû sözleri işidicek Mālik Ejderi ne idüğünü bildi Mālik Ejdere hışır bederdi Mālik Ejder pinhûn olub yaturken Gülistān Bānû bunu bende çekti on iki gün (vr. 52b) bend içinde durdu ammā kız bunu gāyet severdi öldürmesine kıyamazdı eydür ki ola ki insafa geldi bir gün Gülistān Bānû Mālik Ejderüñ yanına geldi istedi. Ey Hāmān hiç bilürmüsün baña ne didüñ? Mālik Ejdereytdisenüñle laṭife ederim tecrübe etdim dinüñe şādıkmısın kız yine raḥm eyledi bendi aldı yine zevk-u şafāya başladılar. Ez yin cānib Şehinşāh adam göndermiş idi Mālik Ejder ve Gülistān Bānû gelsinler Yemen pādişāhı Gaşemşem geldi görsünler dimişdi Mālik Ejder Gülistān Bānûya gelüb eytdi: Babañdan adam gelübeytdiiki mevzî istemiş didi. Mālik Ejder geçüb gitdi aḥşam irişdi bir hûb āb revān üzerine konu Abdest alub namaza durdu meğer ki kız daḥî heman ardınca göçdü geldi gördü ki Mālik Ejder namaza durmuş hiç nesne denmedi gördü. Namazını (vr. 53a) temām idüb ellerini Ḥaḫ dergāhına kaldırub 'Alî'nüñ dîzārını istedi kız anı ferāğat ile teferrüc ederdî derhal üzerine varub eytdi: Tañrıma kulluk ederim gel sen daḥî diñle Tañrı birdir Muḥammed anuñ Ḥaḫ rasûlüdür. Kızıytdibenim Lāt-ü 'Uzzādan ne şikāyetim vardır ki andan dönem hususan ki her gün aña üç batman etmek verürüm. Aḥşam irişdi kızına yemeğe hışır katub yedirdi Mālik Ejder yatub pinhûn oldu kız emr eyledi eline ve ayağına

demürler urdular ve andan yakın yerde bir kal'a var idi ol kal'anun bekcilerine ısmarladı bunu gözedün dedi kendü göçtü getdi. Ez yin cānib: Mālik Ejder üç gündən soñra aklı başına geldi kendüyü demir içre gördü bekçiyeeytdibeni bunda kim getürdü eytdi: Gülistān Bānū getürdi seni, seni niçün bendeytdiMālik Ejder eytdi: Beni (vr. 53b) gāyet münevver bir yere gitmeyem deyü bend eyledi. Ez incānib: Yol beş bölük olmuşdu bir yola Siyāfşāh on biñ eriyle gitmişdi. Günlerden bir gün Hāvran vilāyetinde gördü ki bir 'azīm şehir gāyet ma'mūr Şehrūn adı Hicav ve pādīşāhına Kāmşāh Zengī dirlerdi Siyāfşāh çerisiyle Şehrūn kenārına konu Kāmşāha haber virdiler ki Şehrūn kenārında çok çeri konmuş Kāmşāh bir adam gönderdi var ki gör ol ne çeridir baña haber getir didi ol bî tekellūf küstahlık idüb mü'minler arasına gidüb ve nice nāmiz sözler söyledi Mü'min'ün birisi eytdi: Ey mel'un at uğrusu çeriden çık git dedi Fi'l-hāl geriye geriye dönüb Kāmşaha gelüb eytdi: ki hanı vermediler baña söğdüler heman dem Kāmşah on biñ eriyle atlanub kal'adan taşra çıkdı İslam çerisine gelüb (vr. 54a) Kāmşāh eytdi: Şāhuñuz kimdir? Görin didi Siyāfşāh atını sıçrattı berāber ine geldi eytdi: İstedigin üste benim ne dersin Kāmşāh niçün düstursuz benim koruma konuñuz Siyāfşāh eytdi: ğaribüz yoldan geçüb giderken bu makāma erişdik su üzerine konduk irte yine göçerüz Kāmşāheytdiheman buradan bu saat buradan geçmek gerekdir Siyāfşāheytdinābkār herze söylersin sen senimi adam sanursun cihanda senden gayri kimse yok mudur? Kāmşāh Kakdı süngü ile Siyāfşāha değdi buña bir süngü urub ve anı başı aşağı yıkdı. Fil-hāl kılıç ile başını kesdi kāfir çerisi bunu gördü hemāndem bir kezden İslam çerisine girdiler iki çeri birbirine girdi ol gün bir 'azīm cenk oldu ki tozdan na'ralardan gökyüzü duman tutdu āhir İslam çerisis gālib olub kāfir çerisini (vr. 54b) basdılar. Kimini kırdılar kimini kaçırub kal'aya düşürdüler. Siyāfşāh kal'aya yürüyüş idüb kal'ayı dañî feth eyledi feemmā ol çeriden iki biñ mikdārı adam kaçub Şehinşāhdan yaña gitdiler varub Şehinşāha bir bir takrîr eylediler ki Siyāfşāh dirler imiş beğlerine on biñ eriyle gelüb Kāmşāhı öldürdü ve çerisini kırdılar kal'ayı dañî aldılar içine girdiler Şehinşāh ğazaba gelüb heman saat pehlivan Hirān'a emr idüb dañî ata binüb otuz biñ er koşdu varuñ ol pehlivānı ve ol çeriye kimin tutub baña gönderün deyü emr eyledi Fi'l-hāl otuz biñ er Siyāfşāhdan yaña gitdiler. Ez yin cānib Şah Merdān 'Alī bu haberi işdicek şāz oldu heman saat çadırına gelüb yārenlerine haber verdi ve eytdi: Ey yārenler otuz biñ ere çokdur ammā bunlara bir iş etmek gerekdir pes aħşam irişdi çeri vezîr ile kıyye ısmarladı hemān dem zü'l-fikārı

(**vr. 55a**) kuşanub ol otuz biñ kâfir ardınca ardınca gitdi dün yarusunda çeriye yetişdi gördü ki kâfir çerisi konup gâfletde yatub hemândem üç kez peyâpâ na'ra urub zü'l-fikârı çeküb çeri arasında girdi kâfiri kırmağa başladı kâfir çerisi deli gibi serâsime olub birbirine kılıç koydular sabah olunca Hâzreti Şâh kendüyi askerden bir yere pünhân idüb kal'ayi hacâ ya geldi gördü ki muhkem bir burç yarusu vardır hemân bir kez na'ra urdu şehir ve kal'a titredi Siyâfşâh bildi ki Şah Merdândır Fi'l-hâl kal'adan taşra çıkub Hâzreti Şâh ile buluşdu ve birbirinüñ hâlini hâtırını sordular Hâzreti Şâh eytdi: Yâ Siyâfşâh bilmiş ol ki Şehinşâh senden yaña otuz biñ er gönderdi bu gece anlara şücûn idüb birbirine urdum saña elçi gwlürse diyesin ki ben Yemenden gelürüm beni Şah-ı Bahreyn Gaşemşem ardınca gönderdi ki Yemen Şahıdır tiz anı (**vr. 55b**) baña virüñ alub gideyin yok derseñüz bu iklimi küllî harâb iderin diyesin zirâkim yarınlarımız perâkendedir. Şehinşâhuñ yüz kez yüzbüñ çerisi vardır. gâfil olmayasüñ oña tedbirinsin dedi. Yine Şâh Merdân Şehşşâhdan yaña gitdi.ol gece yine kâfir çerisind eirişdi evvel uyhuda iken yine üç kez na'ra urub kâfire zü'l-fikârı koydu kâfir çerisine, serâsime olub sabaha dek birbirine kılıç urdular Hâzreti Şâh yine çeriden çıkub Şehinşâha geldi Şehinşâh eytdi: Ey Gaşemşem kande idüñ Hâzreti Şah eytdi: hoşluğum yoğidi iki günden soñra feryâdcı geldi şehinşâh eytdi: Kal'a hıcâyâ giderken fûlan yerde konub yaturken bize şücun itdiler bizden dokuz biñ er helâk oldu sabah gördük ki düşmandan kimse düşmemiş birbirimizi kırmışız.Şehinşâh hayli tefekküre varub Hâzreti Şâheytdipâdişâhım hiç düşmanıñuz varmıdır? (**vr. 56a**) Şehinşâh eytdi: Yokdur. Ez in cânib: otuz biñ er ile giden pehlivân hayran siyafşaha elçi göndermiş Siyâfşâh varub eytdi: ben elçiyimhaber vir ki sen kimsin ve kanden gelürsün? Didi Siyâfşâh eytdi: Ben Bahreynüñ kuluyum beni Yemen Şahı içün gönderdi ki adı Gaşemşemdir işitdim ki bunda şehinşâh yanında imiş ben anı isteye geldim Şehinşâh eğer anı baña verirse alam gidem ve eğer vermezse bu vilayeti başından aşağı harab ederin biriñüzi komazın, kılıçdan geçiririn zira ardımca yüz biñ er geliyordu elçi eytdi: Ne i'tibâr Şehinşâhuñ yüz kere yüz biñ eri vardır. pes Siyâfşah ahvâli bir bir takrir eyledi Şehinşâh 'Ali'nüñ yüzüne bakdı Ey Gaşemşem Bahreyn padişahdan bu çeri geldi seni benden isterler ne dirsın 'Ali başını önüne bıraktıki yani melûl oldu kandırub eytdi: (**vr. 56b**) Ben mağribe giderin derdim idi sen komadın şimdi ne cevap virirsın? Şehinşâheytdiğam yeme ben seni anlara vermezem ve eğer verirsem de elçiye ısmarlıyayın seni tahtımlalar. 'Ali eytdi: Beni her ne vechile anlara verirsen beni öldürürler senüñ aduñ bednâm olur.

Pādişahlar arasında Şehinşāh eytdi: Ğam yime ki seni anlara virmezem ve ben anlaruñ üzerine adam gönderirin anları helāk etseler gerekdir didi pes emr idüb pehlivan Ahrasa elli biñ er koşub kal‘a-i Hicādan yaña gönderdi ve cümle memleket ve etraflara namlar perakende eylediler tā kim çeri cem‘ ola bir yere geleler. ‘Alîeytdiacaba ben bu çeriyle bile giden Şehinşāheytdiyok sen gitme benim yanımdan ayrılma dedi pes çeri Siyafşāhdan yaña gitdi ‘Alî hâtırına gelüb yārenlerine haber idüb ve eytdi: Siz bunda duruñ Şehinşāh beni isterse şikāre bindi diyemez ve sizi Allaha ısmarladım didi. **(vr. 57a)** Döldüle binüb tevekkeltü ‘alellāh deyüb elli biñ kâfir önüne gitdi. Ez in cānib: Hâzreti serveri kâināt bir gün medinede yārenler ile otururken Fi‘l-ḥāl feryādcı eytdi: yā rasûlellah saña ma‘lûm olsun kim beytü‘l-mukaddes beğleri sekiz biñ kâfir ile gelüb mekkeyi yakdılar ve kapusunu alub Hamzanuñ selāmını ve tîğını alub şehri od‘a yakdılar mü‘minleri kimini şehîd ve kimini esireytdiol diyārı harāb itdiler. bu haberden Hâzreti rasûlün mübārek hâtırı perişān olub Hâk dergāhına münacāt eyledi ve eytdi: ilāhî ‘izzetün celālün hakkı için benim ümmetime nusret viresin ki ‘Alî dahî bunda yokdu. Fi‘l-ḥāl Hâk ta‘ālā canibinden cebrāili emîn gelüb eytdi: yā Muḥammed Hâk ta‘ālā saña selām itdiler. Eydür ki: Hâbîbim Ğam yemesin Hâlid ibni velidi serdār idüb ve aña ‘asker **(vr. 57b)** koşub kâfir çerisinden yaña göndersin tā kim ol mel‘unlaruñ hakkından gele Hâzreti rasûl Fi‘l-ḥāl emr idüb on biñ er cem‘ oldu bu on biñ eri Hâlid Velîd ile ve mikdād bin Esvede teslim eyledi daḥî du‘ā idüb Mekkedden yaña gönderdi. Bu iki pehlivān Hâlid ve Mikdād çeriyle varub kâfir çerisine irişdiler kâfir beğlerine haber oldu ki İslam çerisi geldi didiler. İtdiler ne mikdār çeridir gelen dediler. Hâlid ve Mikdād on biñ eriyle geldi kâfirler eytdiler: Eğer tañrıları daḥî bile gelirse putumuz heybetle hiç anlardan korkumuz yokdur. Tiz buyurdular kâfir çerisi bendi bir saatde yetmiş biñ kâfir cem‘ oldu şehirden taşra çıkdılar İslam çerisinden Mikdād ibni Esved meydāna girdi çağırdı ki: Ey Hâkkuñ evini yakıcılar mel‘unlar ya‘ni işmi işlediñüz ne itdiñüz? **(vr. 58a)** Beşer beşer onar onar boynunuzun kökünü üzün dedi Fi‘l-ḥāl bir kâfir Mikdāda ḥamle eyledi. Mikdād elini uzatdı kâfirin kolu eline girib at kuvvetiyle çekdi kâfirin kolunu kıvırdı kâfir çerisinden yaña atdı vir kâfir daḥî meydāna girdi süngü ile ḥamle eyledi anı daḥî kılıç ile iki pāre eyledi bir kâfir daḥî meydāna girdi anı daḥî gürzle helāk eyledi Fi‘l-ḥāl ol gün Mikdād yetmiş üç kâfiri depeledi gördü ki artuk kimse meydāna gelmez Mikdād na‘ra urub çağırdı ki ey mel‘unlar onar onar yüzer yüzer gelün Mikdād gördü bidürin kâfir beğleri eytdi: ‘Acebdir ki bu ‘Alî değıl

ise ba'zılar itdiler bu Mikdād ibni Esveddir. hemāndem biñ kāfir buña bir kezden hamle itdiler. Hālid biñ ere işāret eyledi Mikdāda bir dem gönderdi kāfir çerisi bunu göricek yetmiş biñ kāfir bir kezden hamle (vr. 58b) eylediler. Hālid daħi bu yakadan dokuz biñ er ile tekbir, salavāt getirüb kāfir çerisine at saldılar iki çeri birbirine karışub tā aħşam oluncaya bir 'azim cenk oldu ki meydānda adam leşi demet gibi döşendi ve kanlar sel gibi revān akdı. rāviler şöyle rivāyet ederler kim ol zaman ki 'Aliyyü'l-murtażā Havıra giderken yol beş bölük oldu Sa'd Vaḳḳās ve zinhāravr on biñ er ile yoluñ birisine göndermiş idi tamam otuz üç gün dağlar içinde yürüdüler nāgāh bir ulu dağa irişdiler Sa' Vaḳḳās Zinharavraeytdibu dağ beytül-mukaddes dağdır pes bu dağa çıkdılar aşıya sahrāya baktılar gördüler ki sahrā ortasında iki çeri birbiriyle cenk iderler toz gök yüzünü tutmuş hāyı hūy na'rasından dağlar yankılanır durmayub cenk harbi çalınur. Fi'l-hāl at birağub (vr. 59a) yakın gelicek Sa'd Vaḳḳās Mikdād'uñ Hālid'uñ na'rasın işitdi eytdi: Zihi kerim ve raħim ki bizi bu zamanda getürdi bunlar mü'min çerisidir ki kāfirile cenk ider. Fi'l-hāl üç kez Allah Allah deyüb kāfir çerisine girdiler. Hālid ve Mikdād Sa'd Vaḳḳāsı görüb şāz oldular. Şol tufān Arslan gibi kāfir çerisine saldılar ki bir 'azim cenk oldu ki vasfa gelmez Âhir İslam çerisi kāfir çerisine gālib olub kāfiri sandı perākende oldular pes İslam çerisini bir yere gelüb kondular birbirine buluşub başlarına gelen hāli takrir eylediler. Bu yakada hayatta filan kāfir beğlerini bir yerde cem' oldular ve eytdiler: Pādişāhımız helāk oldu ve çerimiz kırıldı bu gün irt'e 'Ali gelür anlar ile kim başa çıkar ve hayırlusu budur ki elbetde boynumuza kefen takub varub yalvaralım didiler pes ka'benüñ kapusunu ve haceru'l-esved (vr. 59b)ve Hamzanuñ selām

وتبغى وضحاكي

getirüb. Hālid'uñ nazarında kodular işlerine istiğfār idübparmak getirüb Müslüman oldular ol halde iki cihān serveri düşünde gördü eytdi: Hālid gāzāñ kutlu olsun ammā gerekdir ki Sa'd Vaḳḳās ve zinhār Havrı gene Havr vilāyetine göndersin tā ki ol iş arasında birbirine cem' olub acāib ve gārāyibler zāhir olsa gerekdir ve sen ğanimet malına bunda gelsün sabah olıcak Hālid Allah ta'ālā Hāzretine şükr idüb gördüğü vakı'a yı Sa'de ve zinharıavra takrir eyledi Sa'd ve Zinharavr eytdiler: Biz daħi böyle gördük pes Sa'd Vaḳḳās ve Zinharavr biñ erile yine Havra azm eylediler ve Hālid ve Mikdād ile yine Medineye gelüb Muħammed'uñ mübārek dizārını gördüler şāz oldular fi'l-hāl Hāḳ ta'ālā cānibinden Cebrāili emin nazil olub yā Muħammed gāzāñ mübārek olsun ammā Hāḳ ta'ālāeytdiİslam çerisi (vr. 60a) Havr vilāyetinde çok cenk itse gerekdir imdi Ömer

ibni ammiyeyi daħi ol cānibe göndersin didi ammā ki mü'minlere irişüb anlara yoldaşlık verdim idi didi. Fi'l-hāl Ėazreti risālet Ömeri hāzır idüb veeytdiyā Ömer gerekdir ki sen daħi Havr iklimine irişüb 'ammim ođlu 'Alī ile bilüşüb bizden selam idesüñ Fi'l-hāl belini bağlayub veeytdiki ol yerler kati susuzdur ve devleri çokdur ya Rasūlellah dua eyle ki İslam çerisi kāfir üzerine Ėālib olub Ėazreti rasul dua idüb Ömer'ün dağarcığını beline bağlayub vezinlerini takub ve cuharı beline ve sayanını eline alub azmi diyārı Havr eyledi. Ez in cānib: yol beř bölük olub birisine Ebu'l-Muhcin on biñ erile gitmişidi tamam kırk gün yürüdüler ahir bir gün deñiz kenārına irişdiler bir güzel latif çayır çimenli makāma kondular Ebu'l-Muhcin bir nice yoldaşıyla çeriden taşra çıkub řikāre gitdiler bir dađa irişdiler. Ol (vr. 60b) dađa çıkub aşağı nazar idüb gördüler. İki kez yüz biñ er bir sahrada konup yatur Ebu'l-Muhcin ta'accübe vardı veeytdine diyār ve ne çeridir derken bir tarfdan tabl ve nađkārılar avazı işidildi gördü ki bir mikdar çeri gelür içlerinde bir hub yüzlü kaddi kāmetsi yüce bir latif yiğit murassa' tac başında bir yolunda ata süvār olub çavuşlar ve pehlivānlar öñünce ve ardınca yürürler padiřāh erkāna ve devlete layık yiğit Ebu'l-Muhcin atın ileru sürdü bunuñ öñüne at üzerinde selam verdi kāfirün birisi eydür: Niçün atıñdan inüb pādiřāh öñünde yer öpdün sultānı 'ankā dirler Bahreyn ikliminün řāhidir. Ebu'l-Muhcineytdibir Ėarib oyun vilayetimden ayrı düşmüşüm ne pādiřāh fark ederim ve ne kendimden haberim vardır beni ma'zur dutun didi Ankā sordu ki yiğit ne diyārdan gelürsün Ebu'l-Muhcin Bahreyn tarafından gelürüm pādiřāhım üzerine düşman geldi uğraşı (vr. 61a) üzerine Ėālib olub haddi kaçurddı cümle vilāyetini aldı bir yarar pehlivan var idi birkaç eriyle řehinřāh vilāyetine kaçdı kalanı on biñ eriyle ardınca gönderdi gemiye girdim ol yana giderdim yıl muhālif oldu bizi ahzar iklimine götürdü şimdi iřte nazaruña geldim ankā eytdi: çerün kandedir baña göster didi ebu'l-uhcin bir adamını gönderdi çeri gelsün daħi ben söylediğim gibi söylesünler pes Ebu'l-Muhcin 'Ankā ile bile gitdi 'Ankā atından inüb tahta geçüb oturdu adam gönderdi ebu'l-Muhcini çağıruñ dedi gelsün bile olam 'Ankā buyurdu taht berāberinde bir altun kürsi kodular Ebu'l-Muhcin geçüb oturdu 'Ankā ebu'l-Muhcin'ün kaddi kāmetsini görüb ve heybetine ve řeca'atine ta'accüb iderdi göz altından bakub daħi vezir ile vesveseyle söyleşürdi ve berber ile göz kıpardı Ebu'l-Muhcin bildi ki böyle kelimāt bir dürlü daħi oldu rāviler (vr. 61b) şöyle rivāyet ederler kim ol zaman Ėavran kendü vilayetinden kaçub gitmişdi meğerki doğru ve hemen Bihtere geldi Padiřāh 'Ānkā 'ammisi idi ve 'Ānkā Ėavrana Ėaber gönderdi

gelsün didi. Pes Havran meclis bezendi ve ni'metler çekildi daḥî bādenûşluḡa oturdular Ebu'l-Muhcine teklif idüb pāre eylediler anuñ da'î meydem meyli var idi anlar ile bile içmeḡe başladı sohbet esnasında 'Anḡā eytdi: Yiḡit senüñ aduñ nedir Ebu'l-Muhcin eytdi: Nevruzdur 'Anḡāeytdiniçün aduñ Nevruzdur ol günki pādişāh-ı cibāl beni satun aldı. Ol gün çok mal eline girdi. Ol sebebden adımı Nevruz koydu 'Anḡā eytdi: Ben saña ve çeriñe çok mal bahşış iderim gel benim ile ol ki işim rast gele (vr. 62a) Havranuñ vilayetini düşmandan alam yine Havrana teslim idem seni yüz kez yüz biñ çerüme ser 'asker idem cümle çerümü saña ısmarlayım senüñ emründe olsunlar didi Ebu'l-Muhcineytdisenüñ düşmanuñ kimdir ki cenge gidersin 'Anḡā eytdibenim düşmanım 'Alîdir ki Mekkedden gelmiş Ahzar vilayetini Havranuñ elinden aldı işbu oturan Havran padişāhıdır. Ben 'ammisiyim şimdi iki yüz biñ çerüm vardır ve on biñ Zengî Mervan pehlivanım vardır her biri biñ ere beraber duruşur. Ebu'l-Muhcineytdibiz daḥî işitdik ol 'Alî didikleri pehlivan ḡāyet bahādır imiş şöyle pehlivan ālemde bir ancileyin olmaz Havran eytdi: 'Alî'nüñ bahadırlıḡına hiç şek yokdur. İkiyüz elli biñ erüm var idi şöyle ki her biri bahadırlıkda meşhur olmuş idi cümle bir yere katub tārümār eyledi Ebu'l-Muhcin eytdi: Pādişāhım çün iki yüz (vr. 62b) elli biñ er aña cevap vermedi. Bu iki yüz biñ er aña nice cevāb vire 'Anḡāeytdion pehlivanım var her birisi biñ ere muḡābil durur. Ebu'l-Muhcineytdiol pehlivanlar bunda hazır olsunlar ben daḥî anları görsem didi. 'Anḡā tiz emr idüb ol on pehlivānı hazır eylediler her birisi gelüb bir kürsi üzerinde karar idüb oturdular büyüklerinüñ adı Fil iidi kaddi kāmeti yirmi yedi arşın idi ve birisinüñ adı Ḳalak idi ḡaddi kāmeti yirmi arşın idi ve üçüncünüñ kameti yirmi arşın idi. Cümle bu nevi' üzere pehlivanlar idi oturdular 'Anḡā eytdi: Ey Nevruz gör ki bunlar kati çok yemek yerler ne kāmetlüdür dedi. Ebu'l-Muhcin (vr. 63a) eytdi: Padişāhım bunuñ gibi pehlivanlar 'Alî ye beraber olmaz ve bir darbına doymaz Fil zengî kaddi lakin haber eytdi: Neden bildüñ beraber olmayacağımızı? Ebu'l-Muhcin eytdi: şundan bilür ki 'Alî ye mukābil olan pehlivan baña daḥî olur didi. Zengî eydür: Ya'ni sende adam mısın? Saña beraber olmaya? Ebu'l-Muhcin yayını getürdi yalıñuz kurdu daḥî Fil Zengî'nüñ önüne kodu veytdiEy pehlivan bu yayı çek ta ki bil ki sen ben ne kişiyim pehlivan fil zengî yayı eline aldı kuvvet eyledi gözleri bakrac gibi taşra çıkdı yayıñ kirişini depmedi Fil zengî kaddi yine eline aldı zor eyledi çekdi meḡer ki derdi mendî bî çāre pehlivan yemeḡi çok yemişdi padişāh meclisinde yel kaçırđı edebsizlik eyledi fil'-ḡal meclisinde olan her kim varsa Fil zengîye ḡülüşdüler Fil zengî hacil oldu fil-

hāl ayağı üzere sıçrayubeytdibunu çekmek ne faide idi. Eğer er iseñ gel senüñle güreş tutalım. Ebu'l-Muhcin eytdi: Eğer pādīşāh buyurursa tutalım dedi 'Anķā eytdi: Ey Nevruz sen korkma ve ğam yeme her ne kadar elüñden gelürse (vr. 63b) dirîĝ etme biz daĥî teferrüc idelüm didi. Pes Ebu'l-Muhcin erkānı edeb ayaĝa kalkub meydāna girdi. Fil zengî üç kez kuvvet eyledi Ebu'l-Muhcin yā Allah deyüb na'ra urdu kapdı Fil zengîyi oĝlan gibi kaldırub başı üzerine çevirdi,arkası üzerine yere kodu. Fi'l-hāl cümle meclisde hāzır olanlar buña Tahsin ve āferîn okudular. Pes 'Anķā ebu'l-Muhcine hıl'at giydirdi ve ğāyet hoş görübeytdiey pehlivan eĝer yanımda duracak olursañ saña çok iĥsānım vardır Ebu'l-Muhcineytdinola pādīşāhım bizi kabul idüb hoş gördükden soñra öyle olsun didi 'Anķā şāz oldu Fi'l-hāl emr idüb elli kese gümüş ve bir eyü at murassa' eyer ile elli güzel oĝlanlar ve on biñ koyun ve daĥî nice nice hıl'atlar ve yādigārlar baĝışladı. Ebu'l-Muhcin kalkub çerisine (vr. 64a) vaki' olan ĥikāyeyi yārenlerine takrîr eyledi veeytdiol zengî bizimle düşman oldu bize kin tutdu bunlar bu ĝice bize şücün iderler zinhār ĝāfil olmayasız. Pes Ebu'l-Muhcin üç biñ eriyle ol ĝice pusuya girdi bu yakada ol on pehlivan birbiriyle intifak idüb on biñ zengî ile atlanub Ebu'l-Muhcin üç çerisine şücün eylediler mü'min çerisi daĥî hāzır bulundu. Ebu'l-Muhcin üç biñ eriyle pusudan çıkub na'ra urub zengîler arasına girdiler ol ĝice irte olunca büyük bir cenk etdiler ki vasfa gelmez sabah olub gördiler ki pehlivānuñ yedisi canı cehenneme ĝitmiş ve on biñ zengî den altı biñi kılıçtan geçmiş ol sabah pādīşāh 'Anķā at seyrine binmiş idi daĝ üzerine çıkub gördü ki tozlar ayyûka irmiş on biñ zengîden dört biñ zengî kalmış ve on pehlivandan (vr. 64b) üç pehlivan kalmış. Pes ol üç pehlivan dört biñ zengî ile pādīşāh 'Anķāya her nice olduysa bir bir takrîr eylediler. 'anķā eytdi: Eyü varmışsız edebden taşra çıkduñuz baña danışmadıñuz, küstahlık eyledüñüz Fi'l-hāl ol üç zengî tutub anlaruñ daĥî başlarını kesdi. Ebu'l-Muhcin atına süvār olub 'anķā nazarına gelüb eytdi: Pādīşāhım revāmıdırki senüñ saĝlıĝuñda baña böyle zulm oluna cürümle kendi halimde iken baña şücün ideler ve nice cürümü kırdılar didi 'Anķā eytdi: Ey pehlivan Nevruz ol eyiliĝi sen baña etdiĝni ĝardaş ĝardaşa itmez beni bunlardan kurtarduñ. Ebu'l-Muhcineytdipādīşāhım nice? 'Anķāeytdibu on pehlivan zengî ki gördüñ uğriler ve harāmîler idi vilayetimi harāb etmişler idi beni bunlaruñ elinden kurtarduñ ĝāyet eyi vurduñ. Ebu'l-Muhcin eytdi: Ancak elümüzden bir mikdār erlik gelür dedi. Pes 'Anķā (vr. 65a) Ebu'l-Muhcine baĝışladı ve ĝāyet hoş gördü Hāvrān bu ĥikmeti göricek göñlüne şüphe düşdü ve 'Anķāeytdiol kavm her kız şarab

içmez ve eline almazlar değil ki içeler yoğuz. Bizimle bile yañlış eyledi haşaki bu ol tanıkdan ola ol gice Ebu'l-Muhcin Hak sübhānehû ve ta'ālā dergāhına münacāt eyledi ve eytdi: İlāhî bilik hakkı için ve dahî Hāzreti Muḥammedil-Muştafa mu'cizātı hurmeti için sen beni bu müşkilden ḥalāş eyle eğer kaçarsam erenler nazarında adımız bednām olur eğer cenl idersem ben nihaye ni'metin yedim ve malın aldım yarabbi bu işimi sen āsān eyle cümle müşkiller senün katında āsāndır bu niyāzda iken uyhuusu gālib olur. Düşünde görür kim Hāzreti serveri enbiyā gelüb eytdi: yā Ebu'l-Muhcin gam yeme ğazā mübārek olsun dedi yarın 'Ankā na'raña gelüb. (vr. 65b) Parmak kaldırub Allāh'ün birliğine ve benim haq risāletime ikrār getirüb Müslüman olsa gerekdir. Bu cānibden pādīşāh 'Ankā vezirleri ve beğleri ve ne kadar çerisi var ise Hāzreti Muḥammedil-Muştafa yı düşünde gördüler ve bunlara eydür ki: Ğarib yiğit 'Alī'nün oğludur ve adı Ebu'l-Muhcin'dir gerekdir ki 'Alī sabah nazarına varub parmak kaldırub Müslüman oldu cehennem od'undan emîn olub Hak rahmetinden mahrum kalmayasız didi heman şāh 'Ānkā uyḥudan uyandı gönül evi nuri serveriyle dolu olmuş. Fi'l-hāl vezirlerini çağırub eytdi: vezirler ve beğler bu gece düşümde böyle gördüm ki varub ol pehlivan nazarında Müslüman olam beğler ve vezirler eytdiler: Pādīşāhım biz dahî böyle gördük didiler. Hāvrān 'Ankā ile muşahabet iderlerdi. Şah 'Ankāeytdiyākīnūme ve zamīrūme gelür ki şimdikin tabduğum din bātıl imiş. (vr. 66a) Bize lazım oldu ki ol yiğidün nazarına varub Müslüman olavuz Hāvrān bu sözü işidicek bildi ki ḥikmet nedir eytdi: nola maşlahatdır ben dahî bile giderem bir mikdar sabr idün kalkdı veeytdişimdi yine gelürüm hemandem ḥaymesine gelüb atına süvār oldu bir nice pehliān ile Hāvr yolunu tutdu gitdi.Ez in cānib: 'Ankā muntazır oldu Hāvrān gelmedi āhir haber verdiler ki Hāvrān kaçtı dediler pes Şāh 'Ankā atlanub çerisiyle el-Muhcin katına geldiler 'Ankā eytdi: sen 'Alī'nün oğlu imiş ve senün aduñ ebu'l-Muhcindir bu gice Muḥammedi düşümde gördüm anuñ dini haq din imiş bize telkīn ile Ebu'l-Muhcin şāz olub eytdi: Elḥamdü lillāh pes şāh 'Ankā vezirleriyle Ebu'l-Muhcin ve beğleriyle nazarlarında Müslüman oldular.Rāvīler şöyle rivāyet etdiler ki: yirmi yedi pāre şehir köyleriyle Ebu'l-Muhcin nazarında iman getirüb Müslüman oldular. Pes Ebu'l-Muhcin bunları sünnet idüb ve bunlara kur'an öğretüb (vr. 66b) şöyleki Muḥammedi lāzım olanı telkīn eyledi. Ebu'i-Muhcin bir ay 'Ankā ile bir yerde oldular āhir bir gün icāzet alub ve birbiriyle vedā' idüb Ebu'l-Muhcin çerisiyle azm-i diyārı Hāvr eyledi ammā 'Ankā dimiş di ya Ebu'l-Muhcin üçüncü gün bir maqāma irişseñ gerekdir ol

maḳāmda ġāfil olmayasın. Pes Ebu'l-Muhcin üçüncü gün bir çimene ve bir hûb mür ġazār maḳāma irişdi kondular. Anuñ bir tarafında bir yüce dağ var idi ve dağuñ üzerinde bir ḳal'a var idi Ebu'l-Muhcin ol dağa çıkdı nazar idüb bir ḳal'a gördü varub ol ḳal'aya girdi gördü ki içerisi karanlık hiç nesne görmedi nāġāh kulaġına bir 'avāz geldi ki Ebu'l-Muhcin yaġîn durdu işitdi bir 'avāz gelür ki ey kerîm ey raḥîm 'izzüñ ve celālüñ ḥaġġı için bunlardan beni ḥalāř eyle ve feryādıma iriş Fi'l-ḥāl Ebu'l-Muhcin kılıcın eline aldı daḥî ileru gitdi gördü ki bir maġara göründü içeri girdi bir 'avāz irişdi gördü ki bir kız ayıñ on dördüne beñzer ve kızın eli ve ayaġı baġlıdır. **(vr. 67a)** Bir dev daḥî bir tarafından her ne vakit kim, kıza yapışmak dilerse kız feryād ider çağırur. Ebu'l-Muhcin bu ḥālî göricek bir kez na'ra urub eytdi: Ey mel'un kızdı elüñ çek harifüñ benüm didi meġer daḥî devler var imiş çağırub eytdiler: Hāy burayamı geldüñ öylemi? Fi'l-ḥāl sıçrayub birisi gürz ile ḥamle eyledi. Ebu'l-Muhcin bir kez yā Allāh deyüb karşudan kılıç ile tāze ḥıyār gibi ortadan iki pāre eyledi andan kıza bakdı gördü ki Dilfirûzdur. Fi'l-ḥāl bendin giderdi kız Ebu'l-Muhcin eline ve ayaġına düşdü Ebu'l-Muhcin yā Dilfirûz bu ne istersin kız eytdi: Ol vakit ki Ḥazreti řāḥ çerisiyle Ḥavra giderdi yol beş bölük oldu çeriye brř bahş eyledi, atam Sa'd bir yola iḥtiyār idüb bir ay tamam yabanlarda yürüdük bir gün gördük ki yolumuz beytü'l-muḳaddese **(vr. 67b)** çıkdı. Meġerki Ḥālîd ve Miḳdād nice biñ mü'min çerisiyle kāfir çerisi cenk iderler. Biz daḥî irişdik kāfir çerisini daġıtub perākende eyledik anlar medineye gitdiler biz yine azmi diyārı Ḥavran eyledik bir gün giderken bir dağ dibine irişdik bir hûb maḳāma konduk Sa'd řikāra gitdi ben çadırda yalıñuz yatdım uyudum bu devler beni kabdılar buraya getirdiler. El-Muhcin kıza alub çeriye getirdi andan azm idüb iki gün daḥî gitdiler bir güzel çayırlu ve çimenlü yere yetişdiler saġ tarafında sarı meyhoşluk vardı anda kondular. Ebu'l-Muhcin řikāra gitdi elli erile ol gice řikārdan gelmedi çerî daḥî ġāyet melûl oldu yarındası kuşluk zamānında deñizden yaña bir ġavġa ve hurûş geldi mü'minler hāzır olub nāġāh gördüler ki üç biñ zengî cümlesi dev şeklinde çıka geldiler. Rāvîler şöyle idi rivāyet itdiler kim, meyhořluġun ortasında bir hûb kal'a vardı ki adı ayyuġ idi ve pādiřāhuñ adına 'icar **(vr. 68a)** dirler idi ve kendüsüne tābi' kırk biñ zengîsi var idi ve 'icar pādiřāhuñ ḳāmet ve kararpşi idi meġerkim ol mel'un üç biñ zengî ile deñiz kenarında řikār iderdi nāġāh mü'minler çerisine irişdiler 'icāreytdine yerden gelürsün ve ne tāifesiñ mü'minler itdiler bergub vilāyetinden gelürüz pādiřāhımız maġrib pādiřāhınuñ kızını diledi diledi anı götürmeġe giderüz hemandem ol mel'un

zengîlere hamle idüñ ki bundan eyü şikâr olmaz pes mü'minlere bir yerden hamle eylediler mü'minler daḥî hamle idüb cenge başladılar Fi'l-hâl üç yüz zengî öldürdüler yüz mü'min şehid oldu nâgâh Ebu'l-Muhcin irişdi gördü ki iki leşker birbirine karışmış hemandem na'ra urub mü'minler çerisiyle hamle eylediler bir demde iki biñ zengî yere bıraktılar nâgâh e'câz zengî Ebu'l-Muhcin beraber yine gelüb birbirine hamle eylediler. Râvîler şöyle rivâyet iderler kim temâm aralarında iki yüz hamle hatâ geçdi âhir aḥşam irişdi iki çeri birbirinden ayrıldı. Mü'minler bir yere kondular. **(vr. 68b)** Ammâ Ebu'l-Muhcin E'câz zengîniñ ahvâlinde gâyet melûl ol gice ata süvâr olub Zengî gitdüğü yola azm itdi. Âhir nâgâh kal'a-i 'ayyûka irişdi bir yere gizlendi gördü ki Zengî E'câz on biñ zengî ile yine gerisine dönüb mü'min çerisinden yaña gider nâgâh Ebu'l-Muhcin üzerine irişdiler on biñ zengî yalnız ebu'l-Muhcini ortaya aldılar Ebu'l-Muhcin daḥî bunlara hamle eyledi ol gün bir 'azîm cenk oldu ki her giz olmaz. Ravîler şöyle rivâyet iderler ki ol gice üç biñ yediyüz zengî yere düşdü. Âhiru'l-emr atı zebûn oldu Ebu'l-Muhcin yayan kaldı 'âkıbet kendi daḥî zebûn olub zengîlerden dört yakadan üşdüler. Ebu'l-Muhcin tutub kal'a-i 'ayyuka iletdiler 'Icâz zengî tahta geçüb oturdu. Ebu'l-Muhcin tahtuñ önünde bağladılar. 'Icâz zengî şarab içmeğe başladı ve emr eyledi tennûr kızdıruñ didi yani ebu'l-Muhcini içine atalar. 'Icâz zengî şarabı çok içüb mest oldu kendûden geçdi. Ebu'l-Muhcin bend içinde Haḫ ta'âlâ dergâhına niyâz etdi ve eytdi: ilâhî Hâzreti Muḫammedil-Muḫtafâ hürmeti için beni şarb yerlerden kurtarduñ **(vr. 69a)** bir kez daḥî feryâdına iriş ve beni benden ḫalâş eyle deyicek münâcâtda iken dün yarısında gördü ki bir yiğit demüre ğarḫ olub taht üzerine çıkdı 'Icâz mel'un yaturken başını kesdi tahtdan aşağı atdı Ebu'l-Muhcin yanına geldi bend den ḫalâş eyledi ikisi kal'aya girüb ne kadar zengî varsa helâk itdiler ve kal'ayı feth itdiler yine taşra çıkdılar Ebu'l-Muhcin ey yiğit Ol Allâh'uñ varlığı 'aşkına b aña de ki kimsin baña bu kadar eyilik eyledüñ eytdi: yâ Ebu'l-Muhcin bir kere benim yüzüme bak Ebu'l-Muhcin nazar idüb gördü ki Dilfruz dureytdiyâ Ebu'l-Muhcin bu eyilik ol eyilik yerinedir ki beni devlerden ḫalâş etdüñ Ebu'l-Muhcin kıza hezâr tahsîn didi pes ol gice yine çeriye geldiler bir gün anda olub andan yine süvâr olub azmi diyârı Havr eylediler. Ol vakit ki Şehinşâh elli biñ eri ḫal'a-i 'Icâzdan yaña gönderdi idi Hâzreti Şâh aralarından ayrılıb. **(vr. 69b)** Ol gice kâfire şücûneytdibir nice kâfiri kırdı ve daḥî Siyaḫşâha varub ḫaber etdi bir nicekâfirkırıldı amma ki gâfil olmayasın hâzır ola ki üzerine elli biñ kâfir geliyor kâfir çerisi geldi kal'a-i ḫicâzdan yaña konu

Siyafşāh mü'minler çerisiyle kal'adan çıkub kāfir çerisine geldi Fi'l-hāl Siyafşāh meydāna girdi çağırubeytdiki ey mel'unlar Kaşemşemi baña virüñ eğer yok derseñüz biriñüzü diri komazım helāk iderim didi ve Şehinşāhı boğazından asarım pehlivam ekrāş çerisinden bir pehlivān gelüb Siyafşāha hamle eyledi Siyafşāh hamlesin red idüb Fi'l-hāl nāgāh (vr. 70a) Hāzreti Şāh cenk iderken pehlivan Ekraşa irişdi Zü'l-fikāri yla şöyle çaldı ki ortadan taze hıyar gibi iki pāre eyledi kāfir çerisi anı görüb Fi'l-hāl perākende olub dağıldılar. Rāviler şöyle rivāyet ierler kim: ol gün yirmi üç biñ kāfir yere düşdü ez in cānib Şehinşāh adam gönderüb varuñ Kaşemşemi çağırub adsm gelüb Hāzreti Şāhı çadırda bulmadı yārenlerieytdiki şikāre gitdi bu yaka da Hāzreti Şāh Siyafşāh ile veda'laşub yine Şehinşāha geldiŞehinşāheytdiEy Kaşemşem kanda idüñ 'AlıeytdiŞol dağ üzerinde tañruma kulluk eyledim Şehinşāh eytdi: Senüñ tañruñ kimdir Şāh Merdān eytdi: Allah dır irte göresin pes Hāzreti Şāh çerisine gelüb ol gice ārām eyledi yarındası gördü ki Hāzreti Şāh bir nice kimesneler Şehinşāh nazarında vāh-u feryād idüb gice boyunca bize şücün itdiler nice biñ erümüzü kırdılar ve kal'a-i Hicāzda bizimle cenk itdiler pehlivan Akrası öldürdüler elli biñ erden (vr. 70b) yirmi biñ er kurtuldu dedi. Şehinşāh emr idüb tiz Kaşemşemi çağırub didi ammā vezirine 'askerümüz kırıldı bunlar bize taşradan bir ğalebe oldu. Şehinşāha eytdiler: Pādişāhım Havrān geldi amma yalnız çeriden kimse yokdur didiler Havrān içeru girdi dahî ağlayub Şehinşāhuñ eline ve ayağına düşdü veeytdivāh-u feryād 'Alî'nüñ elinde Mekkeye gelüb bāzırgān suretinde girüb vilāyetimi elimden aldı ve çerümü kırub ve kimini müslümān eyledi ben kaçdım Şāh 'Ankāya geldim anda dahî 'Alî'nüñ oğlu Ebu'l-Muhcin Şāh 'Ankāyı dininden döndürüb tamam çerisiyle müslümān eyledi andan dahî kaçdım bunda geldim Şehinşāheytdi'Alî didüğüñ ne sıfatlu kimsedir ki herkez üzerine olmaz Şehinşāheytdibu şaşanlarki dedüñ Kaşemşemdir Yemen Şāhıdır Havrāneytdiol didüğüñ Kaşemşem 'Alıdır ol pehlivanki kızın vermişüñ mālİK Ejderdir ki (vr. 71a) yaridir didi. Şehinşāh eytdi: Gördünüz mü? Hile ve mekr ile kırk biñ erümü kırdılar. Fi'l-hāl Şehinşāh emr idüb etrāflarına nāmeler perākende kırdılar ki çeri cem' ola bir yere gele derhal yedi yüz biñ er cem' oldu amma orta yerde on gün geçdi ki Şehinşāh merdan 'Alıyı çağırmadı Hāzreti Şāh yārenlerineeytdi'acebdi eğer bizim hālimizden haberdār olmadıarsa diyorken Fi'l-hāl adam gelüb buyuruñ ki sizi Şehinşāh istiyor dedi Hāzreti şāh nola diyüb ammā yārenlerineeytdiki ğāfil olmañ ki görün didi Hāzreti Şāh zü'l-fikāri beline bağlayub Döldüle binüb Şehinşāha gitdiler.Ez in cānib:

Şehinşâh buyurdu ki yüz sultanı yerâğ idüb ve nice biñ kâfir ile kemendler hâzır idüb pusuya koyub hâzır oldular pes Hâzreti şâh içeru girüb Şehinşâh yanında Havrân tahta geçüb oturur Hâzreti Şâh dahî heybetle kürsi üzerine geçüb oturdu şehinşâh eytdi: **(vr. 71b)** Ey Gaşemşem bilürmüsün bu yanımda oturan kimdir? Şah Merdâneydibilürüm Havran padişahıdır. Havran Şehinşâheytdiki hiç söyletme ki bunun elinde çekdüğümüz dolu kan olubdur bu nice biñ çerümü kıran vilâyetimi elimden alan budur zira baña düstur ver gideyin ki bir kez na'ra urub çağırırsa üç gündeñ aklım başıma gelmez dedi ve kulağım işitmez olur Şehinşâh eytdi: Ey Gaşemşem bir nice gündür kanda idüñ Şah Merdân eytdi: Vardum tañruma hürmet eyledim Şehinşâh güldü veeytdibu sahrada oturan çeriye gördüñmü? Hâzreti Şâheytdigördüm cümlesi senüñ içindi 'Alî dahîeytdiki gördüm feammâ benim bir tañrum vardır ki anuñ himmeti berekâtıyla yüz bu kadar leşkerüñden zerre korkum yokdur didi hemândem Şehinşâh bir kez işaret idüb ol yediyüz pehlivan pusudan çıkub bir kezden Hâzreti Şaha hamle idüb hücum itdiler dört yanında kemendler itdiler Hâzreti Şah bir kez yâ Allah dyüb na'ra urub üç yüz kâfiriñ canı **(vr. 72a)** cehenneme gitdi. Havran tahtında başı aşağı düşdü. Pes Hâzreti şah bir kez Zü'l-fikârı çeküb pehlivanlara hamle eyledi. Fi'l-hâl anları dağidub yine tahta yanına geldi gördü ki Şehinşâh ve Havran tahtı koyub kaçmışlar Hâzreti şâh bir kez Zü'l-fikârı urub tahtı iki pâre eyledi fi'l-hâl taşra çıkub Düldüle süvâr olub bu yakadan Şehinşâh çerisine emr idüb Hâzreti Aliyyül-Mustażâ yı ortaya aldılar buña mü'minler dahî tekbir idüb kâfir çerisine girdiler iki çeri birbirine katıldı. Hâzreti emîril-mü'minîn ve imâmü'l-müttekîn esedüllahi'l-gâlib ve seyfi'l-mügâlib 'Alî ibni ebî tâlib kerremellahü vechehu üç kere peyâ bî na'ra urub kâfiri kırmağa başladı ol gün şöyle ki cenk oldu ki kan gövdeyi götürdü çün ahşam oldu tabl-i âsayiş çalındı iki leşker birbirinden ayrıldı. Raviler şöyle rivâyet etdiler kim: Ol günde kırk biñ kâfir kılıçdan geçmiş pes bu yakadan Hâzreti Şâh **(vr. 72b)** çerisiyle konub çadırında münâcât ederken gördü ki Ömer ibni ümeyye çadır kapusunda içerü girdi. Hâzreti Şâh'ıñ eline ayağına düşdü. Hâzreti Şaha Muhammedi'l-muştafânuñ ve Hasan ile Hüseyin'üñ selâmın getürdi. Hâzreti Şâh sevindi ve eytdi: Yâ Ömer eyi irişdüñ tiz var fûlan yerde kal'a-i Hicâyâ iriş anda yârim vardır ki adına Siyafşâh dirler bizden aña selâm eyle diyesin ki ta'cil çerisiyle gelüb yetişsün didi Ömer Fi'l-hâl ayağın kaldırub bir demde kal'a-i Hicâyâ irişdi gördü ki iki çeri cenk iderler meğer ki ol gice Siyafşâh beş biñ eriyle otuz biñ kâfire şücun etmiş idi. Ömer tiz ile cenke girdi ammâ

gāh gāh çağırırdı ki diriğā şehre geri öldürdüler yine çalışırsun dayim çağırırdı kāfir çerisi bunu işidüb Fi'l-hāl yüz döndürdü perākende oldular Siyafşah kāfirçerisin soyub irte yine geldi ve çerisine eytdi: Acaba gice bu kişi durmayub çağırırdı ki (vr. 73a) kalanı öldürdüler yine çalışırsun dirdi bize çok yardımı oldu femmā kim ne idiğin bilmedik Fi'l-hāl Ömer kapudan içerü girdi 'Ali'nün selāmın irişirdi.ve her neki haber dimişdi buyurdu Siyafşāha bir bir takrir eyledi. Fi'l-hal yine ayağı kaldırub Şāhuñ nazarına irişdi bu yakadan Şehinşāh yine şehirden taşra çıkub beş yüz biñ eriyle yedi biñ pehlivan ile ve yedi yüz fil ile alaylar düzdü evvel saffi fil eyledi ikinci saf pehlivanlar daardınca beğler vezirleriyle andan soñra mā bākisi çerisi yüz elli saf olub durdular dört çifte nekkāreler çalınurdu ki sadāsı yere göğe doldu. Bu yakadan Hāzreti Şāh mü'minler çerisinbeş saf bağladı on biñ mü'min bulundu avazıyla bir yerden tekbir getirüb meydan yerine geldiler ol meydāna Hāzreti Şāh girdi er diledi kāfir çerisinde bir yavuz pehlivan var idi 'Ali beraber yine gelüb hayli nā sāz sözler söyledi Hāzreti Şāheytdiyā mel'ûn tiz tut nice bir herze yersin (vr. 73b) gel berü seni cehenneme gönderiyin biri ne dañi nöbet değsün pehlivan hamle eyledi. Kim gece Hāzreti Şāh elin uzatdı kuşağından tutub havaya kaldırdı ebu cehil karpuzu gibi yere urdu canı cehenneme gitdi ve bir pehlivān dañi hamleeytdianı dañi helāk eyledi.Rāviler şöyle rivāyet ederler kim ol gün Şāh Merdān ikiyüz otuz pehlivan öldürdü Şehinşāh buyurdu ki tabl-i āsāyiş çalındı iki çeri birbirinden ayrıldı kondu ol gice ārām idüb irte yine süvār olub cenk yerine gelüb saflar ve alaylar bağladılar. Hāzreti emiril-mü'minin 'Ali dañi mü'minler çerisiyle meydāna geldiler Şah Merdān yine meydāna girdi ardıldı Şehinşāh emr eyledi. Cābir adlı pehlivān meydāna girdi Hāzreti Şāh göz açtırmayub Zü'l-fiķār ile ortadan iki pāre eyledi yüz pehlivan bir kezden hamle itdiler Hāzreti Şāh dañi tevekkeltü alellāh deyüb ve Zü'l-fiķār ile pehlivānlara hücum eyledi. Bir demde yetmiş pehlivanı öldürdü kalanı kaçub perākende oldular. (vr. 74a) O gün kuşluk olunca yedi biñ yediyüz kāfir helāk eyledi bir def'a Şehinşāh buyurdu ki biñ pehlivan bir kezden 'Aliye hamle eylediler Hāzreti Şāh dañi na'ra urub zü'l-fiķār ile bunlaruñ üstüne hamle eyledi cenge başladı nāgāh gördü ki toz buludu yakın gelicek gördüler ki Siyafşāhdan on biñ er ile çıkageldi Şehinşāh bun u görüb tiz emr eyledi ne kadar kāfir çerisi var ise Siyafşāh üzerine yürüdüler Siyafşāh dañi Allah Allah diyüb mü'min çerisiyle yürüdü kāfir çerisine hamle eylediler velhāsıl iki çeri birbirine karışdı. Rivāyet ederler kim iki gün iki gice böyle cenk oldu ki kanlar sel gibi revān olub akardı pes Hāzreti Şāh ilerü yürüdü

filler safını bozdu ve alaylarını birbirine katdı Şehinşâh gördü ki ‘Ali ta‘cil geliyor heybetinden duramadı kaçtı şehre girdi Hreti Şâh dağı bayâ bi na‘ra urub kâfir çerisin saydı perâkende eyledi Hâzreti Şâh (vr. 74b) mü‘min çerisiyle meydan yerinde konub askerini yokladı üç biñ er şehid olmuş Hâzret Ömer eytdi. Mir Ömer var dört etrafların seyrân eyle ol ki mü‘minlerden kimesne rast gelesin Ömer Fi‘l-hâl taban getirüb dağ üzerine çıkdı öte yanına nazareeytdiirmek kenarında bir kubbe düzülmüş gördüki taş yerine demür etmişler ve kerpiç yerine bakır etmişler ve ol kubbe üzerinde altundan adam suretin düzmüşler bir elinde altun turunç ve her yakaya ki güneş dönerse ol sûret bile döner dört yüz keşiş ayağı üzre dururlar dürlü dürlü tütsüler ve buhurlar tutarlar ve kubbe içinde bir avaz gelür ki benim kullarım baña kulluk edüñ ki ben sizlerden hoşnud olam ve ben size rızık virem ve ecrüñüz için sizi uçmağa koyayın Ömer yakın varıcak avaz geldi ki Ey peyk-i Muhammed Mustafâ hoş geldüñ seni yarlığadım zira ki dini İslam için çok duruşduñ dağı yakın gel ki saña sözüm vardır Ömer eytdi: (vr. 75a) Ne herze söylersin peyk senüñ gibi herze söyleyici cazu görüb dururun inşâellah saña gelür ve senüñle eyüce söyleşürük didi ez in cânib Mâlik Ejdere Gülistan bânû yederdi idi demüre çeküb kal‘aya bırakmışdı birkaç günden soñra kızıñ yine Mâlik Ejdere mâil oldu bir gece varub Mâlik Ejderüñ bendin aldı ve eytdi: Ey Hâmân bilirüm ki senüñ dinüñ ģaktır ve lakin bu kâfirler elinde nâçârlarız dedi bu halde iken Mâlik Ejder mü‘minlerden olduğunu kâfirler duydular Mâlik Ejderi ortaya aldılar kız dağı arka yardım oldu cazular bunlara ģamle eylediler Mâlik Ejder yeraksuz kaldı‘âhiru‘l-emr bunları ortaya aldılar. Ravîler şöyle rivâyet ederler kim, Cenkte Mâlik Ejdere yetmiş yerde zahm irişdi kanı çok akdı MâlikEjder ģâyet zebûn oldu yüzün göğe durtub eytdi: İlahî Muhammed Mustafâ hürmeti için feryâdına sen yetiş ve baña meded eyle deyince gördü ki toz buludu geldi toz ikiye yarıldı içinde ‘alem göründü yazılmış “Lâ ilâhe illallah (vr.75b) Muhammedün Rasûlüllâh ve ‘alem dibinde bir uzun boylu yiğit demüre ģark olmuş beşyüz batman gürz omuzunda Mâlik Ejder gördü ki Ebu‘l-Muhcin‘dir. Mâlik Ejder hemen kendûden bî hûd oldu Ebu‘l-Muhcin Mâlik Ejderi tenhâ bir halde göricek hemandem mü‘min çerisiyle cazulara ģamle eyledi ol gün anda bir azîm cenk oldu ki vasfa gelmez nâğâh Dulfirûz erişdi gördü ki Mâlik Ejder bîhûd olub yatur. Fi‘l-hâl nice mü‘min ile çeriden taşra çıkdı ‘atıl cazu çerisine çağırır ki Bre koman olmya ki yüz döndüresiz dir. Haman oldu gelen çeri Ejder siz çok siz eğer kaçarsañuz Şehinşâh nice cevab verirsiniz deyüb çağırır bunlar cenk

iderken nāgihān gördüler ki Sa'd ve Zinhāravr on biñ mü'min ile çıka geldiler. Fi'l-hāl tekbir getirüb cazulara hamle itdiler bir demde cazuları kılıçdan geçirdiler. Rāviler şöyle rivāyet ererler kim, ol günde yiğirmi biñ cazu kılıçdan geçirdiler mā bākisi perākende oldular Ebu'l-Muhcin ardınca (vr. 76a) geldi. Kakdı ol zaman yüzüne bir tabanca vurdu eytdi: Ey la'în eğer bu gördüğün düş değilse sen Muhammed'ün 'avreti olacaksın didi işde erim yesirler içinde biledir vardılar getürdiler Rasül a.m. gördü eydür yā Rabi'a sende çok mal vardır anı bize ver gel dahî sen imana gel ālimiz kurtulsun dedi. İmdi yā Muhammed bende kimsenün malı yok dedi. Rasül a.m eytdi: Eğer mal sende çıkarsa seni aldırayım eytdi aldır pes Rasül buyurdu vardılar evine kazdılar hesabsız mal çıkardılar aldılar Rasül katına geldiler Rasûk a.m eytdi: Şimdi nicesin gel iman getir Müslüman ol didi elümden kurtul hem bu malı dahî avretün gibi saña vereyim ol kâfire Rasül sözün kabul etdirdi. Rasül a.m. buyurdu boynun vurdular andan Rasül a.m. şazlığa yetişdi Safiyye hâtonu (vr. 76b) Rasül katına getirdiler Rasül dahî ol ele giren malı davarı eşhâba üleşdirdi. Sevinmeklik ile döndüler yola gitdiler çün Medine şehrinün kavmine karşı çokdılar izzet ile aldılar Rasüle gitdiler her birisi şazlıgıla ve ganîmetle evlü evine dağıldılar gitdiler her biri tā'ata ve 'ibādete meşgûl oldular. Üş bu kışsa dahî bunda temām oldu. Vellāhü a'lemü bi's-savāb. Temmetü'l-kitāb.

Rāvî rivāyet kılur eydür çünkim Rasül hâzreti haziyyü'l-'azābı aldı zatü'l-envāri od'a yakdı yine şazlıgıla Medineye geldi on gün karar eyledibir gün yine erte namazını kıldı Hâzreti Allāh'ün vaḥdāniyyetinden haber verdi cemî' müstemi' olub diñlerlerdi gördiler kim bir kişi gelayi amma ihtiyar ulu şöyle devesinden aşağı indi heybetle içeru girdi 'Alî Hâzreti (vr. 77a) gördü eytdi: Siz ne kavimsiz? 'Alî eytdi: Kâfirleri müşrikleri kırıcı benüm adum 'Alî'dür bu kez ol er eytdi: yā 'Alî Hâk Rasül kangısıdur baña göster göreyin didi ki şol mıhrabda oturandur çün ol kişi nazar eyledi Rasül gördü ileru geldi Rasülün elin öbdü dahî söz geldi eytdi: Yā Rasûlellāh ben Neccā kabilesindenim senün dinie girmüşem dinünü ikrār etmişem durdu oş tapuña gelmişem t aki baña dahî dini telkîn eylesin maḥrûm ḳalmayam dedi. Andan Rasûleytdikimden güç gördün didieytdiyā Rasûlellāh benüm adum Elvahdur 'Ābid atam adıdır bir bölük bed gûher koñşularum var cümlesi kâfirlerdir. Ben saña iman getürdüm müslümān oldum avretüm oğlum kızım iman getürdiler çünkim bu Müslüman olduğumu koñşularım bildiler bize düşman oldular onlarun bir ulusu var adına (vr.77b) Mişkal dirler bir yavuz kâfirdir. Bir gün beni katına okudueytdikim yā

âbin Müslüman olduñ ol Muhammed dinine mi girdüñ ben Didim ki nasımmı öyle itdim Didüm çünkim ol sözü işitdi ğazaba geldi kakdı ne kadarkim rûzüm davarım vardı cemi'sini aldı 'avretümü ve oğlumu esir eyledi baña dahî mal getir satun al didi imdi yâ Rasûlellah işde benüm hâlim şeyledir saña sığına geldüm baña meded eyle kamûlaruñ tübtü penâhısın aram eyle meded eyle didi ol kâfirden benim âhımı alıver dedi. Çün Rasûl anı gördü acıdıeytdiyâ Elvâh yerüñüz ne yerdir? İtdi yâ Rasûlellâh arzu beyzâdur ondan aña dek istevüzdür ol Mişkâl ibni fessâh yavuz mel'undur hem key harâmidir hem dahî pehlivanları çokdur daim durmuşlar harâmîlik eylerler çün kim Rasûl Hâzret anı işitdi döndü 'Âsımaeytdiey güzîn sen anca bilürmisin? (vr. 78a) İtdi ne'am yâ Rasûlellâh didi ol dem Cebrâil geldieytdiyâ Rasûlellah Hâk ta'âlâ saña selam ider kim biz anuñ fethini 'Alîye vermişizdir yine 'urûc eyledi çünkim Rasûl anı işitdi sevindieytdikanı 'Alî okuñ gelsün didi geldieytdiLebbeyk yâ Rasûlellah didi Rasûleytdivarsun ol kâfirden bunuñ ehl-i evlâdın alıversin didi çün 'Alî anı işitdi ğazaba geldi başım üzre durdu varayın didi andan Rasûl Bilâle buyurdu münâdî kıldı eshâb işidüb geldiler andan Rasûl durdu minbere çıkdı başladı Allâh'ın âzametinden söyledi andan soñra Elvah ibni 'Abid'ün hâlin haber verdi cemi' Eşhâb eytdiler: Yâ Rasûlellâh canumuz senüñ yoluña kurban olsun didiler sen ne kim buyurasuñ biz anı idevüz didiler vardılar Buraka bindiler sabah namâzın kıldılar Rasûl katına (vr.78b) geldiler. Pes Rasûl eşhabdan birkaç kişi secdeeytdikızıl sancak çıkardılar 'Alî'nüñ eline virdi dahî eytdi: yâ 'Alî ol ile varıcak ol halkı dine da'vet kılüñ her ki iman getüre kul ola eğer iman getürmezse kılıçdan geçirüñ didi eşhâbı gönderüb kendüsü Medineye döndü yolda giderken bir ağaç bitmişdi altında bir güzel su çıkmışdı amma ol ağacuñ gölgesinde bir arslan yaturdu çün 'Alî anı gördü Zü'l-fikârı eline aldı aslan dahî kuyruğun çenber eyledi bir kez gerindisündü kendüyi 'Alî'nüñ üstüne atdı 'Alî ü'l-fikârı karşı tutdu çaldı bir kılın kesmedi imam anı görüb 'acebe kaldı kakdı bu kez şöyle çaldı boynundan kuyruğuna değin iki pâre eyledi çünki eşhâb anı görüb Tahsin eylediler çün aħşam oldunamaz kıldılar çün sabah oldu irte namazın kıldılar andan gördüler kim bir er avret ile geldiler iki bile oğlanları var eytdiler: Ey oturan kişiler arañuzda ol Muhammed kimdir (vr. 79a) didi eytdiler: Yok ol Medinede kaldı didiler yine ol 'Alî bunda varmıdır? Eytdiler: ne'am bundadır çün 'Alî anı işitdi durdu ileri vardı eytdi: Ne dersin ol benim didi ol ereytdiyâ 'Alî biz ol Rasûle iman getürmüşiz biz bu arada oluruz didi bu 'avret çağırır çağırır ileri geldi eytdi: Yâ 'Alîbaña imdad et didi iş bu

mel‘undan beni kurtar didi. Bundan üç oğlum oldu bir gün bu er belürsüz oldu bilmedim nire gittüğini bari isteyüb buldum varmış benim üstüme bir ‘avret almış niçün böyle itdün Didim baña kakıdı eytdi: Durursañ dur durmazsñ nideyin didi bir zaman dağî yine çekdim didi oş tapuña geldim benim dārum bundan aliver didi. ‘Alî eytdi: Allah hükümü oldur ki bu er bir gece senle bir gece ol ‘avret ile ola aña ne yedirirse saña dağî eyle yedire saña ne biçerse aña dağî (vr. 79b)eyle ide didi. Pes ‘Alî anı eriyle barışdırdı ol aradan yine göçdüler gıtdiler imam bir arada konu irte namazın anda kıldı ‘Alîeytdihiçbir er olamı kim din yoluna canını komuş ola vara Miskāl ibni feşşāhdan bize haber getüre pes iki er duru geleler. Biri ‘Amur ibni Ümeyye bir Abdullah ibni Üneys idi pes ol ikisi yola girib gıtdiler giderken birieytdigel ikimiz bir yola gitmeyelim didi ikisi iki yola gıtdiler pes ‘Amur yürüdü bir obaya vardı gördü kim anda düğün var dağî ‘Abdullahı anda gördü teferrüc ider çün Miskāluñ kulları Abdullahı gördüler irdiler hey ne kişisin didiler Abdullah eydür şā‘irem dilerem ki bir hûb şiir idem ol sebebden biraz nesne kazanam didi. Çün kullar anı işıtdiler vardılar Miskāle haber verdilereytdivaruñ getirün göreyin didi. (vr. 80a) Geldiler Abdullahı Miskāl katına ilettiler. Abdullah nazar eyledi Miskāli gördü bir mehdi iğāz eyledi çün Miskāl anı işıtdi hoş geldün dedi ey pîr beru gel didi. Abdullah ileru vardı ol murassa‘ donlar ki giyerdi çıkardı Abdullaha verdi ol dağî aldı Miskāle du‘ā kıldı eytdi: Ey Emîr çün sen beni sevindirdün Lāt-ı ‘Uzzā dağî seni sevindirsin didi ammā yā Emîr başımdaki dülbend eskidir. Bu verdiğün donlara layık değildir didi. Yā ne layıkdır? Ol başımdaki dülbendi dağî virseñ baña did Miskāl anı işıtdi anı dağî virdi. Ne tamahkār kocaymışsın didi Pes Mālik buyurdu bir deve getürdiler anı dağî Abdullaha verdi yolda yemeğe biraz azık verdiler Abdullahı gönderdi Abdullah ol deveyi aldı alkış eyledi revān oldu nāgāh giderken ‘Amura uğrayu geldi selam (vr. 80b)virdi. Birbiriyle görüşdüler. ‘Amur Abdullahdan haber sordu ol dağî hali haber verdi ‘Amur eytdi: Hele ele gir ne oluruz didi Abdullah itis eyle olsun didi andan dönüb ‘Alî katına geldiler hep ‘Alîye haber verdiler ‘Amur dedi ki yā ‘Alî yolda gelürken çok davar sığır gördüm çobanlar güderler ne ola eğer birkaç adam vara ol davardan biraz süreler getüreler tā kim Müslümanlara viresiz Hāzreti ‘Alîeytdiyā ‘Amur maşlahatdur idelüm didi andan şîru hak yüz kişi aldı dağî Abdullah birle ‘‘amurı ikisi bir oldu el-hāsıl çün ol araya irişdiler imam anı gördüeytdiVallahi hoş ganîmetdir ki imdi hamle idün didi bu çobanı komañ öldürün didi varub haber vermesin dedi heman çobana irdiler başını kesdiler ellisi gelüb

Müslüman oldular pes bir çonan ‘Alîye eydür: Yâ Emîr saña kim dirler. (vr.81a) Şîru u haq ider tañrı aslanı ‘Alîyem didi. Ol çobanmeytdiki tâli‘um yarı kaldı kim senüñ öñüñde iman getürem amma yâ ‘Alî saña bir ganîmet disem elüñden gele mi kim varsun alasın ‘Alî eytdi: İt göreyin eytdi: Korkaram kim senüñ aduñ işideler kaçalar didi eytdi: Senüñ aduñ nedir eytdi: Benüm adum ganāyimdir. Bizim Şāhımız var yalıñız bayram ider daḥî bir ḥûb yeri var ol yere murcû’l-ezher dirler. Anuñ ardında bir kal‘a vardır şimdi ol kal‘a ḥālîdir eğer anı almak elüñden gelürse anı saña gösterem didi. Miskālîñ ne kadar malı varsa hep andadır daḥî Miskāl Şāhuñ bir kardeşi vardur adına mülāyim dirler gel aña varalum kal‘a kapusunu açalar benüm ardumca siz anı daḥî girüñ ola kim feth ola didi çün ol kal‘aya revān oldular kul bunlaruñ öñüne düşdü ol makāma irdiler ol kal‘anuñ dibine geldiler ol kal‘a kavm eytdiler: ne kavimsiz? Ol eytdi: (vr. 81b)Ġanāyimem didi eytdiler: Neye geldüñ eytdi: Yâ pâdişah baña emr eyledikim ol kal‘aya varuram tez hazırlansınlar didi yanımca bir kişi daḥî koşdu didi Mülāyimeytdikapuyu açuñ girsünler pes kapuyu açdılar Ġanāyinle ‘Alî içeru girdi ‘Alî’nüñ yüzüne bakdı kim bir heybetlü er didi ki ne kişisin? İtdi benem ‘Alî ibni ebü t̄alib didi. Andan soñra Mülāimeytdiyā ‘Alî biz seni işidiriz kim kuvvetlü er deyü imdi baña amān ver dedi imameytdieğer kurtulmak dilerseñ itkim Lā ilāhe illallāh Muḥammedün Rasūlullāh didi kurtul didi. Mülāimeytdiyā ‘Alî böyle deyicek bu kal‘a daḥî māl daḥî benüm olurmu? Pes dizin çökdü ‘Alî öñünde iman getürdi ne kadar kim ol kal‘ada er var ise iman getürdiler.Mülāimeytdiey Şîru Haq ol yavuz mel‘unsur belā bir kez bundan gelür daḥî cem‘i māl bundadır imam eytdi: Yâ Ġanāim var Miskāle ḥaber ver didi Ġanāim vardı eytdi: (vr. 82a) ‘Alî geldi kal‘ayı aldı ‘avretüñü oğluñu esir eylediler kardaşuñ Mülāim anuñ dinine girdi çün Miskāl anı işitdi ol dem atına süvār oldu geldi gördü kim ‘Alî kal‘ayı almış oturur Miskāleytdiyā kavmi ḥamle idelim didi pes leşkeri bir uğurdan ḥamle idelimşîr-u Haq anı gördü Zü’l-fiḳārı eline aldı. Ḥamle eyledi ol kadar kāfir kırdı kim hesābın Allah bile çün kim aḥşam oldu ol gice aram verdiler çünkim sabah oldu ‘Alî yine atına bindi Miskāl anı gördü kavmine it didiñüz eytdi: Siz daḥî ḥamle idüñ ola kim ‘Alî yi öldüresiz didi çünkim imam o mel‘ünüñ sözünü işitdi didi ki ey kāfir görki başıñ kurtulurmu didi çün Miskāl anı işitdi gayret eyledi na‘ra urdu ‘Alîyle berāber yürüdü irdi ‘Alîye kılıç ḥavāle kıldı imam anuñ kılıcını def eyledi diledi kim imam anı ikiye böle ol mel‘ün durmadı kaçdı ol gün kati cenk eylediler çünkim aḥşam oldu herkes yerine (vr. 82b)vardılar karar kıldılar

çünkü sabah oldu iki taraftan na'ralar urdular birbirine muqâbil durdular çünkü biraz cenk itdiler 'Alî cenk içinde işkâl uğrayu geldi eytdi: Ey mel'un tiz durt iman getir Müslüman ol didi ol kâfireytdiyâ 'Alî ben dinümü terk itmezem. Didi atını debdi 'Alî önünü bağladı bir zaman yine cenk eylediler pes imam gördü kim bu mel'un imana gelecek değil hurûşa geldi bir kez nefere urdu Miskâl'ün üzerine geldieytdiyâ kâfir tiz iman getir Müslüman ol dedieytdiyâ 'Alî ben ol nesneyi demezem didi çün imameytdisavundu at üzerinden götürdü havaya atdı havadan tutarken Zül-fikârı karşı tutdu iki pâre oldu canı cehenneme ısmarlandı. Ol asker beğleri o döğüşü gördüler bir kezden geldiler iman getürdiler. Müslüman oldular andan 'Alî buyurdu ol 'askerün malını davarını düşirdiler ol vilâyet dahî küfür kara gûlûğünden kurtuldu andan Mülâyimi ol vilâyete beğ kıldı. (vr. 83a) Andan soñra imam üç gün anda durdu. Elvâh ibni 'Âbid'ün 'avretini oğlancıklarını malını davarını aliver pes dördüncü gün andan göçdü yola girdiler gitdiler çün Medineye yakın geldiler anda kondular Rasûl Hâzretine Cebrâil geldi muştuladı kim oş 'Alî geldi didiler Rasûl Hâzret anı işitdi şâz oldu karşı çıkub cemî' eşhâb görüşdüler Rasûl 'Alî yi bağrına basdı cümle eşhâb geldiler Rasûle ziyâret kıldılar Rasûl dahî anlara dua kıldı Tañrı sizden ra'zi olsun didi. Öğlen malı,rızkı,davarı eşhâba üleşdirdi cemî' er 'avret hep ganî oldular tâ'at 'ibâdete meşgûl oldular üş beşinci cildi dahî bunda temâm oldu ves-selâm . Temmet el-kitâb

Mühür

BEŞİNCİ BÖLÜM

METİN ÖZETİ VE DEĞERLENDİRME

5.1. Metin Özeti

İncelemeye çalıştığımız kitap Emîrü'l-mü'minîn (Mü'minlerin Emîri), İmamü'l-müttekîn (takva sahiplerinin önderi) ve Esedüllahi'l-Galib (Galip olan Allah'ın Aslanı) lakaplarıyla anılan dört büyük halifenin dördüncüsü Hz. Ali'nin savaşlarını, kitabın orijinal diliyle cenklerini konu alan hikayelerden derlenen bir eserdir.

Genel bir ifadeyle eserde, Hz. Ali ve yoldaşlarının Ahdar Zemin denilen (bugünkü Suriye) yere varıp Havran vilayetini fethettiği ve orada yaşayanları imana getirdiği, Kubbe-i Mıknatısı yıkışı, Billuru Azam dağına çıkışı, mağaraya girerek devleri yenmesi ve denizleri aşıp başına çeşitli hallerin gelişi anlatılır.

Hikayenin başlangıcı kitabın başında değinildiği gibi Peygamberimiz Hz. Muhammed bir gün eshabıyla sohbet esnasında iken arkadaşlarına Sa'd ibni Vakkas'ı uzun zamandır görünmeme sebebini sormasıyla başlar. Sa'd ibni Vakkas ve kızı köye giderlerken iki bin kişilik bir kafir ordusuna esir düşmüşlerdir. Hz. Ali bu durumu öğrenince onları kurtarmak için yola çıkar. Hz. Ali ve yoldaşlarının bu yolculukta başlarına gelen haller ve İslamiyet uğruna verdikleri mücadeleler ise eserdeki hikayeleri oluşturmaktadır.

Bu hikayelerde Hz. Ali cengaver baş kahramanımızdır. O'nun yanında önemli yardımcıları ise azadlı kölesi ve aynı zamanda dönemin büyük âlimlerinden olan zat Kanber, kendi bineği Düldül, Hz. Peygamberin bineği Ukâb ve kılıcı Zülfikar'dır.

İlk olarak Hz. Ali, Haveran'ın adamlarının elinden Sa'd ibni Vakkas ve kızı Dİlfürüz'u kurtarır. Putperest Seyaf Şah'ı esir eder ve kafirlerin mallarını alır. Daha sonra Hz. Ali Haveran ülkesine giderek Haveran Şah'ın sarayına gider.

Cebrail Aleyhisselamın bildirmesi üzerine Hz. Muhammed, Malik Ejder'i on bin kişilik ordusuyla birlikte Hz. Ali'ye yardım etmeleri için Aher Zemin'e gönderir.

Bu sırada Hz. Ali kaçırılan Kanber'i Haveran'ın ülkesinde bulur. Hz. Ali, Kanber'i kurtarmak için savaşırken Haveran tekrar Sa 'd ve Dİlfürüz esir eder. Bu durumu gören DÜldül Hz. Ali'ye haber vermek için oradan ayrılır.

Hz. Ali'nin oğlu Ebu'l Muhsin de babasına yardım etmek için çıktığı yolculukta Kışver-i Keşan Kalesi'nin beyi putperest Şatır Zengi ile savaşır ve onu öldürür. Burada yaşayanlar Müslüman olurlar. Bu durumu duyan Haveran, Bidad adındaki komutanını Ebu'l Muhsin üzerine gönderir.

Hz. Ali Haveran'ın askerleriyle savaşarak Dİlfürüz'u kurtarır. Bu sırada Haveran'ın Müslüman olan veziri Hz. Ali'ye kaleyi alması için yardım eder ve savaş devam eder. Bu sırada Malik Ejder, Bidadla savaşan Ebu'l Muhsin'e yardım eder ve cengi kazanırlar. Birlikte Haveran'ın ülkesine doğru yola çıkarlar.

Hz. Ali ile Haveran'ın savaşı Malik Ejder ve ordusunun gelmesiyle durur. Haveran, Müslüman olmayı red ederek ülkesinden ayrılır yerine oğlu Kays geçer.

Hz. Ali'nin rüyasına giren Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye Haveran'ın peşinden gitmesini bildirir. Bu bildiri üzerine Hz. Ali yola çıkar. Bu yolculukta bir bölümde Devler ülkesindeki cenkden bahsedilirken Hz. Ali ve oğlu birbirlerinden habersiz sabahlara kadar süren cengin sonrasında Hz. Ali'nin attığı nara ile oğlu babasını bulur. Aynı zamanda bu yolda susuz kalan Malik Ejder ve askerleri, ağzından su akan bir aslan havuzu görürler ve buradaki hikmeti öğrenirler. Bu devler ülkesinde bir kadına rastlarlar ve kadının bir kızın başını önüne koyduğunu görmüşler kadına durumu sorunca kadın: "Burası devler makamıdır senin burada ne işin var burada çok büyük devler var dediği ve Ejder ısrar edince de kadın aslım cin neslim devdir.

Süleyman Peygamber buraya geldi. Ey yiğit dışarıda ağzından su damlayan aslanı görmedin mi? O sudan içeni öldürürler. Bu mağarada adına Şiba denilen bir dev vardır. Hz. Süleyman'a asi olmuş oda tutup bağlamış üç bin yıldır burada bağlı beni de üzerine müvekkil koydu. Ben Müslümanım. İki oğlumdan biri Mısır padişahının kızına aşık oldu. Bunun üzerine de padişah oğlumu öldürdü. Ben de kızını öldürdüm. Bu baş da onundur.” şeklindeki anlatımından sonra Malik Ejder oradaki devlerle savaşıyor. Sa ‘d esir düşer. Hz. Ali bu durumu haber alır.

Hikayenin ilerleyen bölümlerinde, Hz. Ali'nin İmam Ali, Hazreti Şah, Haydarı kerrar, Şah-ı Merdan, Gaşemşem gibi isimlerle zikredildiği görülür. Düldül'ün de Şah-ı Merdan'ın sıkıştığını anladığı zamanlarda Zülfikar'ı alarak efendisine götürdüğünden bahsedilir. Hz. Ali mağaraya gelir ve binlerce devi perişan eder. Sa ‘d ‘ı ve susuz kalmış askerleri kurtarır. Ayrıca dağlar padişahı Anka ile olan mücadelesinden de bahsedilir.

Haveran'ın vezirlerinden birinin Hz. Ali'ye gelerek bende bir kitap var diyerek koynundan çıkarıp verdiği ve rüyasında Hz. Muhammed'i gördüğünü Müslüman olduğu hikayesinden de bahsedilir. Hz. Ali, bu vezirle haber göndererek Haveran'ın iman etmesini bildirmiştir. Buna karşılık Haveran Müslümanlığı kabul etmeyip tekrar savaş açmıştır.

İlerleyen bölümde Hz. Muhammed, Müslümanlara bu mağaradan ayrılırken beş farklı yoldan gitmelerini bildirir. Böylece beş farklı gruba ayrılan Müslümanların bu yolculukta yaşadıkları olaylardan da bahsedilir.

Bu hikayelerde en dikkat çeken Maliki Ejderin Haveran'ın kardeşi Şehin Şah'ın girmesi ve Şehin Şah'ın kızı Gülistan Banu için için güreşmesidir. Maliki Ejder, Gülistan Banu'yu almaya hak kazanır. Bu hikaye de Maliki Ejderin adı Haman'dır. Hz. Ali'nin adı ise Gaşemşem'dir (Şecaatinden kimseye baş eğmeyen ya da başını döndürüp yabana iltifat etmeyen).

Üçüncü yol üzerinden giden Seyaf Şah, Kam Şah'ı yenerek Şahin Şah'ın iline gider ve Hz. Ali ile burada savaş için hazırlık yaparlar. Bu sırada Hz. Muhammed

Mekke'nin yağma edildiği haberini alır. Cebrail Aleyhisselam'a Halid Bin Velid'i Mekke'ye yönlendirmesi gerektiğini bildirir.

Dördüncü yolda Sa 'd ibn Vakkas Halid bin Velid ve Mikdad'ın kafirlerle savaşına yardım eder. Sonrasında Sa 'd Haveran'a, Halid bin Velid ile Mikdad Mekke yönüne devam ederler.

Beşinci yolda, Ebu'l Muhsin Dağlar padişahı Anka ile olan münasebetlerinden de bahsedilir. Anka Şah rüyasında Hz. Muhammed'i görmesi üzerine bütün vezirleriyle birlikte Müslüman olur. Bu olay üzerine Haveran'ın da Müslüman olması istenir. Ancak Haveran buradan kaçır.

Ayrıca hikayede Sa'din kızı Dilsiruzun babasıyla bir ay gibi bir yola gittikten sonra babasının ava gittiği bir sarada düşman devlerin gelip kızı bir mağaraya götürüp bağladıkları ve Ebu'l Muhsin'in bu mağaraya yolunun düşüp kızı kurtardığı anlatılır. Bu sırada Hz. Ali ve Seyaf Şah, Şahin Şah'a karşı cenk eder. Haveran Şahin Şah'a sığınır. Ömer bin Ümeyye de bu cenge katılır. Daha sonra Ömer bin Ümeyye Kubbe-i Mıknatıs'a gider. Burada Malik Ejder ve Gülistan Banu kafirlere karşı mücadelesine yardım eder. Hz. Ali, Şahin Şah'ın kalesini ele geçirir ve burayı Müslümanlaştırır.

Bir başka hikayede de Cadılar cenginden bahsedilir. Cadılar Hz. Ali'ye tuzaklar kurmuşlar. Ancak Ebu'l Muhsin onları alt eder. Daha sonra Hz. Ali, Ömer bin Ümeyye ve Ebu'l Muhsin Kahraman Diyarına varırlar. Burada Haveran Şah, Şahin Şah ve Ak Savaş ile cenk ederler. Bu cenk sonunda Haveran Şah ve Ak şah öldürölür. Böylelikle Kahraman Kalesi halkı Müslüman olur.

Daha sonra Hz. Muhammed, Hz. Ali'nin rüyasına girerek ona gidecekleri yollar hakkında bilgiler verir. Hz. Ali, Kanber, Seyaf Şah, Kays ve Düldül ile birlikte Billur-ı Azam Dağında kafirlere karşı cenk ederler.

Cadılarla olan bir başka savaş da ise Gülistan Banu'nun Malik ejderin demirlerini çözüp kurtardıktan sonra Malik Ejderin Müslüman olduğunu duyan kafir cadılar

hamle eyler ve Malik Ejder onlarla savaşır çok daraldığı bir sırada Ya Muhammed Mustafa yetiş der ve bir toz bulutunun içinde La ilehe illallah Muhammedün Rasülüllah yazar ve dibinde omzunda gürzüyle Ebu'l-Muhcini görür. Cenk sırasında Sa'd on bin askerle yardıma gelir ve birlikte Cadıları kılıçtan geçirirler.

5.2. Değerlendirme

Cenknâme geleneği ilk olarak İran'da Irak etkisiyle oluşmuştur. İlk yazılan cenknâmeler Hayber Kalesi'nin fethinden sonra vücut bulmuştur.²¹¹ Bu fetihden sonra da bir gelenek halinde asırlarca sürmüştür. Anadolu'da ise Türkler'in akınlarıyla ilk olarak sözlü anlatımlarla dilden dile aktarılırken XIII. yüzyıldan itibaren yazılı metinler ile yaygınlaştırılmıştır.²¹² Bu dönemden itibaren Farsça veya Arapça yazılan cenknâme örnekleri Türkçeye çevrilmiş ve XIX. yüzyıldan itibaren de bu eserlerin matbu nüshalarını yapılmıştır. Bilinen ilk Hz. Ali Cenknâmeleri'nin müellifi Dursun Fakih'tir. Dursun Fakih Ahiliğin temel öğretilerini benimseyerek bu öğretilerde sık sık Hz. Ali'nin ahlakından örnekler vermiştir. Diğer cenknâme yazarları ise Mevlevi tarikatına mensup Kirdeci Ali, Meddah Yusuf ve Maazoğlu Hasan'dır.²¹³ Fuat Köprülü'nün araştırmaları neticesinde XIII. yüzyılda Şayyad İsa isimli bir şairin "Salsalnâme" adında bir cenknâme yazdığı bilinmektedir. Bunun ardından XIV. yüzyılda İbn Hüsam tarafından Farsça Havername yazılmış ve tahminen XV. yüzyılda da bu eser Türkçeye çevrilmiştir.²¹⁴ Bu eserde Hz. Ali'nin devler ve ejderhalar ile olan savaşından bahsedilmektedir.

Türk kültüründe Cenknâme-i Ebu Müslim, Cenknâme-i Seyit Battal Gazi, Cenknâme-i Emir Hamza gibi cenknâmelerde yaygın olmasına rağmen cenknâme hikayeleri daha çok Hz. Ali etrafında şekillenmektedir. Hz. Ali Cenknâmeleri, Hz. Muhammed, Hz. Ali ve çocukları etrafında şekillenir.²¹⁵ Bu cenknâmelerin kültürümüzde yaygınlaştığı dönem ise Osmanlı kuruluş dönemidir. Osmanlılardaki bu gelenek ise Selçuklular vasıtasıyla onlara geçmiştir. Anadolu'nun fethiyle beraber

²¹¹ Zehra Güden, **Hz. Ali Cenknâmelerinin Estetik Değerler Bakımından İncelenmesi**, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Y1, 116.

²¹² Mattei, 12.

²¹³ Kamile Ünlüsoy, **Anadolu'da Hz. Ali Tasavvurları(XIII. ve XVI. Yüzyıllar)**, Ankara: TTK, 2015, 10.

²¹⁴ Toprak,, 10.

²¹⁵ Toprak, 9.

hızla gelişmeye başlayan cenknâme yazma geleneği Alevi- Bektaşî yazarlarının yanında Sünnî kesim yazarlarınca da Hz. Ali ve Cenknâmeleri yüceltilmiştir. Ancak gerçek şu ki cenknâmelerdeki tarihi muhtevanın kesin ve doğru bilgilerle yazıldığını söylemek doğru olmayacaktır.²¹⁶ Bu eserler, tekkelerde, dergahlarda, köy kahvehanelerinde, asker ocaklarında, medreselerde okutulmuş ve anlatılmıştır.²¹⁷

Hz. Ali ve onun etrafında şekillenen bu kahramanlık hikayeleri Anadolu coğrafyasında özellikle XIII. yüzyıldan itibaren oldukça geniş kitlelere ulaşmıştır.²¹⁸ Bunlara örnek verecek olursak Dede Korkut Hikayelerinde Hz. Ali'den “Erenler Şahı” olarak bahsedilir. “Kılıç çaldı din açdı gâh-ı Ali güzel” şeklinde birçok ifadelerle Hz. Ali'nin kahramanlıklarından bahsedilmektedir. Battal Gazi ve Sarı Saltuk gibi destan kahramanlarının da Hz. Ali soyundan gelmesi hasebiyle Hz. Ali'nin cengaver özelliği bu destanlardaki kahramanlara da mâl edilmiştir.²¹⁹

Hz. Ali, Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve aynı zamanda damadı olması hasebiyle Hz. Muhammed'den sonra kutsiyet atfedilen önemli bir kişilik olmuştur. Bu kutsiyet gerek İslamiyet'in doğduğu coğrafya gerekse, Hint, İran ve Anadolu coğrafyalarında İslamiyet'in yayılışını hızlandıran ayrı bir öneme sahip olmuştur. Hz. Ali'ye yüklenen bu değer cenk- nâmelerde, destanlarda oldukça geniş yer tutmuştur.²²⁰ Genel olarak cenknâme veya destanların olay örgüsünde ise Hz. Ali, oğulları ve atı Düldül efsanevi kahramanlıklarıyla cihatlar yapmışlardır.²²¹ Cenknâmelerde yer alan Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Muhammed Hanife'ye Türk alp tipine uygun cengaverlik sıfatlarıyla birlikte bahsedilmişlerdir.²²²

²¹⁶Mattei, 13.

²¹⁷ Toprak, 10.

²¹⁸Ali Kozan, Rümeyşa Bilgili, Hz. Ali'nin Menkıbevî Hayatına Dair Bir Destan: Dâstân-I Ejderhâ Ve İslâmî Dönem Anadolu Türk Kültürüne Yansımaları, **TurkishStudies- International Periodical For The Languages**, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/5 Spring 2013 Ankara, 470.

²¹⁹ Ünlüsoy, 181.

²²⁰ Oktay Akraz, **Destan-ı Gazavat-ı İmam Ali**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ocak 2008, 12.

²²¹ Mehmet Atalan, Cenknâmelerde Hz. Ali'nin Yeri, **e-makâlât Mezhep Araştırmaları**, V/2 (Güz 2012), 8.

²²² Toprak, 9.

Hiz. Ali Cenknâmeleri, Anadolu Halk Edebiyatında “Dâsitan-ı Ali, Gazavât-ı Ali, vb” isimlerle karşımıza çıkmıştır. Bu eserlerin içeriğinde ise Hiz. Ali'nin cengaverliğinin beslendiği ilahi kaynak niteliğinde Hiz. Muhammed vardır. Allah'ın Cebrail Aleyhiysselam aracılığıyla fethedilmesi gereken yerleri Hiz. Muhammed'e bildirmesi üzerine fetihler gerçekleşmiştir. Bu fetihleri gerçekleştiren başkomutan Hiz. Ali olmuştur. Hint, Umman, Yemen, Suriye, Taif gibi bölgeler fethedilmiştir. Bu gibi bölgeler dışında bazen mitolojik öğelerden yani devler, ejderhalardan zarar gören halka da yardımda gitmişlerdir. Fetihlerdeki yegane amaç zarar gören halkı putperest yöneticilerinin elinden kurtarmak ve o bölgeyi İslamlaştırmaktır.²²³

Halk arasında aktarılan bu hikayelerin bazen gerçek bazen ise efsanevi savaş hikayelerini işlediklerini görmekteyiz. Bu cenknâmelerde iki farklı yapı göze çarpmaktadır. İlk yapı Hiz. Muhammed döneminde yaşanan ve bizzat Hiz. Muhammed'in yönettiği savaşların anlatıldığı tarihi bilgilerdir. Bu yapının devamında ise Hiz. Muhammed'in vefatından sonra yapılan savaşların hikâyeleri Hiz. Ali etrafında yeniden şekillenmiş ve aktarılmıştır. İkinci yapıya baktığımızda ise sözlü gelenek ile aktarılan menkıbevi ve efsanevi olaylar yine Hiz. Ali etrafında şekillenmiştir. Bu destanlar İslamiyet'ten önceki Türk destanlarının devamı niteliğinde olsa da bu destanlardaki ana kaynak İslam, Kur'an ve sünnettir. Bu kaynakların ise tek bir merkezi vardır o da Hiz. Muhammed'dir. Hiz. Ali, Hiz. Muhammed döneminde veya sonrasındaki savaşların anlatıldığı cenknâmelerin ana kahramanı olmuştur.²²⁴ Türklerin bahsedilen ana kahramanları *alp tipi* olarak anılırken İslamiyetle birlikte bu tip yeni bir dünya görüşü ve farklı bir kavramla anılmaya başlanmıştır. İslamiyetin yüklediği değerler ile birlikte onun savunucusu ve yayıcısı rolünde *gazi* veya *veli tipi* olarak kavramsallaşan karakterler ortaya çıkmıştır.²²⁵

²²³ Ünlüsoy, 182.

²²⁴ Çetin, 87.

²²⁵ Ahmet Yaşar Ocak, **Tarihten Teolojiye: İslam İnançlarında Hiz. Ali**, 2. Baskı, Ankara: TTK, 2014, 193; Meliha Yıldırım Sarıkaya, **Türk – İslam Edebiyatında Hiz. Ali**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul, 2004,23.

Bu kaynaklarla beslenen Hz. Ali Cenknâmeleri'nin amacı dini, tarihi ve ahlaki değerlere katkıda bulunmaktır.²²⁶ Hz. Ali'nin cengaverlik eğilimi gereği Türklerin karakteristik yaşamlarına uyan karizmatik bir lider olmuştur. Çünkü Hz. Ali herhangi bir mezhep taassubu gütmeyen, yegane amacı İslam bayrağını dalgalandırmak ve bu uğurda yiğitçe cihat eden ve en önemli özelliği ise adalet ölçüsünü doğru kullanan bir lider olmuştur.²²⁷ Hz. Ali'nin bunlara benzer özellikleri Türkler'in İslamiyet öncesinde de var olan yaşamlarında benimsedikleri liderlerde de olduğu için İslamiyeti Hz. Ali cenknâmeleriyle kabul görmeleri ve bunun için cihat arzusunu besleyen dinamiklerden biri olmuştur.

Türk İslam kültürünün ilk yazılı kaynaklarından biri olan Yusuf Has Hacıp'in Kutadgu Bilig'inde Hz. Ali ve ehli beyt sevgisinden şöyle bahsedilmektedir:²²⁸

“Hizmetkârlardan başka ve beyin adamları dışında, münâsebette bulunacak kimseler şunlardır:

Bunlardan biri Peygamber'in neslidir; bunlara hürmet edersen, devlet ve saâdete kavuşursun.

Bunları pek çok ve gönülden sev; onlara iyi bak ve yardımda bulun.

Bunlar Ehl-i Beyt'tir, Peygamber'in uruğudur; ey kardeş, sen de onları sevgili Peygamber hakkı için sev.

Ağızlarından yakışsız bir söz çıkmadıkça, onların içini-dışını ve aslını-esâsını araştırma.”

Hz. Ali Cenknâmelerinde sıkça karşılaştığımız husus, Hz. Ali'nin cenk sırasında İlahi bir güç ve kuvvete sahip olduğudur. Hz. Ali'nin binlerce kişiye karşı tek başına mücadelesi efsanevi bir kudret göstergesi olduğundan sıkça bahsedilir. Bu duruma incelediğimiz eserden örnek verecek olursak;

“...Hâveran kaktı tiz biñ adam gönderdi hemen ki ‘Alî ye irişdiler haylı cenge başladılar Hâzreti Şah dahî na‘ra urup bunlara hamle eyledi bir demde bunlardan yüz

²²⁶Sünbül Keçelioğlu, **İslam Resim Sanatında Hz. Ali ve Hâvername**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ocak 2008, 14.

²²⁷Beyceoğlu,425.

²²⁸Ünlüsoy, 113.

kāfir depeledi mā bākîsi kaçub havrana geldiler vāh-ü feryād idüb itdiler: Pādişāhım bu bāzırġān deġil yedi başlu ejderhā ancak dediler. ...”²²⁹

Hız. Ali'nin gazi kişiliğini yücelten ve nitelendiren sıfatları incelediğimiz eserin bir çok noktasında görmekteyiz. Bu sıfatlar; “Esadullah Galib”²³⁰, “ Kerremallahü veche”²³¹, “Hazreti Şah”²³², “Emirül Müminin”²³³, “Şah Merdan”²³⁴ şeklindedir.

Hız. Ali, iman edişiyile birlikte İslam aleminin yazılı kaynaklarında çeşitli özellikleriyle tasvir edilmiştir. Bu tasvirler siyasi ve sosyal açıdan şekillenmiştir. Asıl gerçek olan ve değerlendirmek istediğimiz Hız. Ali'nin tarihsel kişiliğidir. Hız. Ali, Hız. Muhammed yanında yetişmiş, İslamiyet'e çocuk yaşta inanan ve tüm savaşlara bizzat katılmış veyahut görmüş, üç halifeyle iyi derecede ilişki kurmuş, her zaman İslam aleminin birliğı, huzuru için çaba gösteren ilmi ve ahlaki niteliklere sahip örnek bir tarihsel kişilik olduğı görölmektedir.

²²⁹Metin vr. 12b

²³⁰ Metin vr. 1b

²³¹ Metin vr. 1b

²³² Metin vr. 3b

²³³ Metin vr. 5a

²³⁴ Metin vr. 5b

SONUÇ

Dönem halklarına dini-ahlaki, tarihî bilgi vererek insanları bilinçlendirme amacı güden cenkname türü eserler, XIII. yüzyıl sonrasında Anadolu coğrafyasında, ideal Müslüman-Türk modeli çerçevesinde fetih hareketlerinin teşvikine yönelik, mezhep taassubundan uzak, ortak kültürel değerlere atıfta bulunan kültür öğeleri olarak görülmektedir. Keramet içerikli söz konusu menkıbevi eserler, yakın dönemde Müslüman olan Türk halkına İslam inancını, cihat, gazilik ve şehitlik konularına dikkat çekmiştir.

Siyer ve megazi türü eserlerde geçen dini kıssaları kendisine kaynak edinerek Müslüman-Türk kültürüyle yeniden şekillenen Hz. Ali Cenknâmeleri, Hz. Ali'nin menkıbevi hayatı, kerametleri ve onun etrafında cereyan eden olayları konu edinmiştir.

İncelediğimiz cenknamede de Hz. Ali, İslam toplumunu kötülüklerden koruyan, insanların imdadına yetişerek onları kafir zulmünden kurtaran, halkın teveccüh ettiği olağanüstü güçleri olan bir kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazma eserde de görüldüğü üzere Hz. Ali ejderhalarla ve devlerle savaşarak cihad faaliyetinde bulunmaktadır. Aslında burada geçen ejderhalar ve devler İslam toplumuna karşı zulüm gösteren kötü gayrimüslim idareci ve yönetimlerdir.

İncelenen bu eserde görülüyor ki Hz. Ali'nin yiğitliği İslam'ın temel kaidelerine uygun olarak anlatılmıştır. Daha önce belirttiğimiz üzere Hz. Ali Cenknâmelerini ilk defa telif eden Sünni-Hanefî mezhebine mensup Dursun Fakih, Kirdecî Ali ve Maazoğlu Hasan ile Bektaşî tarikatına mensup yazarlar tarafından da benimsenerek İslamın temel kaidelerine uygun olarak hiçbir mezhep taassubu güdülmeden nesilden nesile aktarılmıştır. Ancak Hz. Ali'nin hilafet döneminde başlayan İslami görüş ayrılıkları onun öldürülmesiyle fitillenerek çeşitli İslami ideolojilerin sembolü haline gelmiş ve günümüze kadar birçok fikrin vücut bulan kahramanı olmuştur. Fakat bu

durum Hz. Ali'nin tarihsel kişiliği ile bağdaşmayan birçok tasavvuru bizlere sunmuştur.

Bu dönemde kaleme alınan cenknamelerin bir diğer fonksiyonu ise Müslüman toplumun gaza ruhunu ve moral motivasyonunu canlı tutmaktır. Bir diğer ifadeyle toplumu ortak değerler etrafında bir araya getirerek milli hedeflere yöneltmektir. Bu gayret aynı zamanda, kahramanlıklarıyla ön plana çıkan Müslüman şahsiyetlerin ön plana çıkarılarak topluma fedakarlık ruhunu aşılama gayretidir.

Çalışma neticesinde görülmüştür ki XIII. ve XVI. yüzyıl Anadolu'sunda Hz. Ali tasavvuru, Türklerin eski geleneklerindeki alp tipiyle bağdaştırılıp Anadolu'daki tasavvufî geleneğe katkı sağlamıştır. Bu katkı Hz. Ali'nin cengaverliklerinin anlatıldığı Gazavât-ı İmâm Alî (K.A.V.) dahil birçok Cenkname ve Menakıbnâme yazma geleneğini de ortaya çıkarmıştır. Bu eserler Hz. Ali'nin tarihsel kişiliğinin çok ötesinde olağanüstü güçleri, kahramanlıkları ile insanı kâmilliğinin yüceltilerek hatta bazı noktalarda ilahlaştırılarak, toplum nezdinde karizmatik bir lider olarak algılanmasına katkı sağlamıştır. Bu durum Anadolu halk kültüründe Hz. Ali kültürünün canlı kalmasına katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahmed Zebidi, Mütercim Kamil Miras, (Matbaai Ebuzziya, İstanbul)
- Ahmet Cevdet Paşa(1981), *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefa*, C. I, (Çile Yayınları, İstanbul)
- Akraz O (2008), Dastan-ı Gazavat-ı İmam Ali. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Afyon
- Algül H(1996) Gazve, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 13: 488-489.
- Apak A(2017), *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi*, C. II, (Ensar Neşriyat, İstanbul)
- Atalan M (2012), Cenknemelerde Hz. Ali'nin Yeri, *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*, V/2 Güz: 7-29.
- Azimli M (2016), *Dört Halifeyi Farklı Okumak-4 Hz. Ali*, (Ankara Okulu Yayınları, Ankara)
- Bakır A (1990), *İdarî ve İktisâdi Yönden Hz. Ali Dönemi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara
- Beyceoğlu Ö (1986), Halk Kitaplarında Hazreti Ali. Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara
- Çağatay N, Çubukcu İ (1985), *İslam Mezhepleri Tarihi*, (Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara)
- Çakmak F (2017), Sünnî ve Şii kaynaklara göre Gazve ve Seriyelerde Hz. Ali (Eş-Şâmî ve el- Meclisî örneği). Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Ankara

- Çetin İ (1997), *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*, (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara)
- Demircan A(2014), *Hz. Ali'nin Hilafet Hakkı Meselesi Gadir-i Hum Olayı*, (Beyan Yayınları, İstanbul)
- Doğrul Ö (1987), *Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet*, C. V, (Ensar Neşriyat, İstanbul)
- Ebu'l-Hasen En-Nedvi (2015), *Hz. Ali el-Murtazâ*, çevr: Yusuf Karaca, Yayınları, İstanbul)
- Erkan M (1996), Gazavatnâme, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 13: 439-440
- Fığlalı E(1988), Abdullah b. Sebe, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 1: 133-134.
- Fığlalı E(1989) Ali, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 2: 371-374.
- Fığlalı E(1996), Gadir-i Hum, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 13: 279-280.
- Fığlalı E(2017), *İmam Ali*, (Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara)
- Gölpınarlı A (2012), *Hazret-i Ali Nehc'ül- Belâga*, (Derin Yayınları, İstanbul)
- Gölpınarlı A(2004), *Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali*, (Derin Yayınları, İstanbul)
- Güden Z(2013), Hz. Ali Cenknâmelerinin Estetik Değerler Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Sakarya.
- Hasan İ(1985), *İslam Tarihi*, C. I, (Kayıhan Yayınları, İstanbul)
- Hizmetli S (1991), *İslam Tarihi*, (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara)
- İbn Kesîr (2000), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. V, çev. Mehmet Keskin, (Çağrı Yayınları, İstanbul)
- İbn Kesîr (2000), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. VII, çev. Mehmet Keskin, (Çağrı Yayınları, İstanbul)
- İbn Kesîr(2000), *el -Bidâye ve'n-Nihâye*, C. VIII, çev. Mehmet Keskin, (Çağrı Yayınları,
- İbn-i Hişam Tercemesi (1971), *Hz. Muhammed'in Hayatı*, C. I, çev. İzzet Hasan, Neşet Çağatay, (Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara)

- İbnü'l Esir (1991), *el Kamil fi't- Tarih*, C. II, çev. M. Beşir Eryarsoy (Bahar Yayınları, İstanbul)
- İbnü'l Esir (1991), *el-Kâmil fi't- Tarih*, C. III, çev. Ahmet Ağırakça, (Bahar Yayınları, İstanbul)
- İbnü'l-Kesîr (2000), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. III, çev. Mehmet Keskin. (Çağrı Yayınları, İstanbul)
- Kaya M (2010), *Hız. Ali'den 111 Hâtıra*, (Erkam Yayınları, İstanbul)
- Kaya M (2015), *Hız. Ali (K.A.V.) Hayatı-Davası-Mücadelesi*, (Yeni Asya Neşriyat, İstanbul)
- Keçelioğlu S (2008), *İslam Resim Sanatında Hız. Ali ve Hâvername*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara
- Kozan A, Bilgili R (2013), *Hız. Ali'nin Menkıbevî Hayatına Dair Bir Destan: Dâstân-I Ejderhâ ve İslâmî Dönem Anadolu Türk Kültürüne Yansımaları*, (*Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/5*, Ankara)
- Köksal M(1981), *İslam Tarihi*, C. X, (Şamil Yayınevi, İstanbul)
- Mattei J (2004), *Hız. Ali Cenknâmeleri*, (Kitabevi Yayınları, İstanbul)
- Murtaza Mutahhari (2014), *Bilinmeyen Simasıyla Hız. Ali (a.s)*, Mütercim: İsmail Bendiderya, (Kevser Yayınları, İstanbul)
- N. B (1981), *Billuru Azam Haverzemin Cengi*, (Şenyıldız Yayınevi, İstanbul)
- Ocak A (2014), *Tarihten Teolojiye İslam İnançlarında Hız. Ali*, (TTK, Ankara)
- Öz M (1989), Ali Evlâdı, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 2: 392-393.
- Özdemir S(2009), Seriyeye, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 36: 565-566.
- Özkan M (2017), *Dört Halife Dönemi*, (Fecr Yayınları, Ankara)
- Sahihhi Buhari Muhtasarı (1938), *Tecridi Sarih Tercemesi*, Cilt IV, Müellifi Zeyneddin Sarıçam İ (2007), *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, (5Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara)

- Sarıkaya M (2004) , Türk- İslam Edebiyatında Hz. Ali, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul
- Sırma İ (2004), *İslâmi Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi*, (Beyan Yayınları, İstanbul)
- Şehbenderzâde Ahmet Hilmi (1971), *İslam Tarihi*, C. I, (Doğan Güneş Yayınları, İstanbul)
- Şehristânî (2015), *el- Milel ve'n- Nihal*, çv. Mustafa Öz, (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul)
- Şemseddin Sivasi (1976), *Dört Halifenin Menkıbeleri*, Sadeleştiren Ahmet Arslantürkoğlu, Sağlam Kitabevi, İstanbul)
- Şemsüddin Ahmed Efendi (1973), *Dört Büyük Halife*, (Bedir Yayınevi, İstanbul)
- Taberî (1992), *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, C. IV, çvr. Zâkir Kadirî Ugan; Ahmet Temir, (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul)
- Taberi, Tarih-i Taberi, , Tercüme: M. Faruk Gürtunca, C. III (Sağlam Yayınevi, İstanbul)
- Taberi, *Tarih el- Ümem ve'l- Müluk* C. IV, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr> (23.10.2018).
- Taberi, *Tarih el- Ümem ve'l- Müluk*, C. V, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr> (23.10.2018).
- Toprak İ (2016), *Hazret-i Ali Cenklere*, (Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul)
- Ülkü H (1977), *İslam Tarihi*, (Çile Yayınevi, İstanbul)
- Ünlüsoy K (2015), *Tarihî Şahsiyeti ve Anadolu İnanç Kültüründeki Tasavvuruyla Hz. Ali (XII.-XVI. Yüzyıllar)*, (TTK, Ankara)
- Yağmurlu M (2012), *Hz. Ali*, (Beyan Yayınları, İstanbul)
- Yaşar H (2007), *Hazret-i Ali'nin Haver-Nâme Cenklere (İnceleme- Metin)*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Halk Bilimi(Folklor) Bilim Dalı, Sivas
- Yıldız H (1986), *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. I, (İstanbul, Çağ Yayınları)

Yıldız H (1989), *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. II, (İstanbul, Çağ Yayınları)

Yiğit İ (2007), Osman, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 33: 438-443.

Zeydan C (2004), İslam Uygarlıkları Tarihi, C. I,çvr. Nejdet Gök, (İletişim Yayınları, İstanbul)

EKLER

Ek-1. Gazavât-ı İmâm Ali (K.A.V.), varak 1b-2a-2b

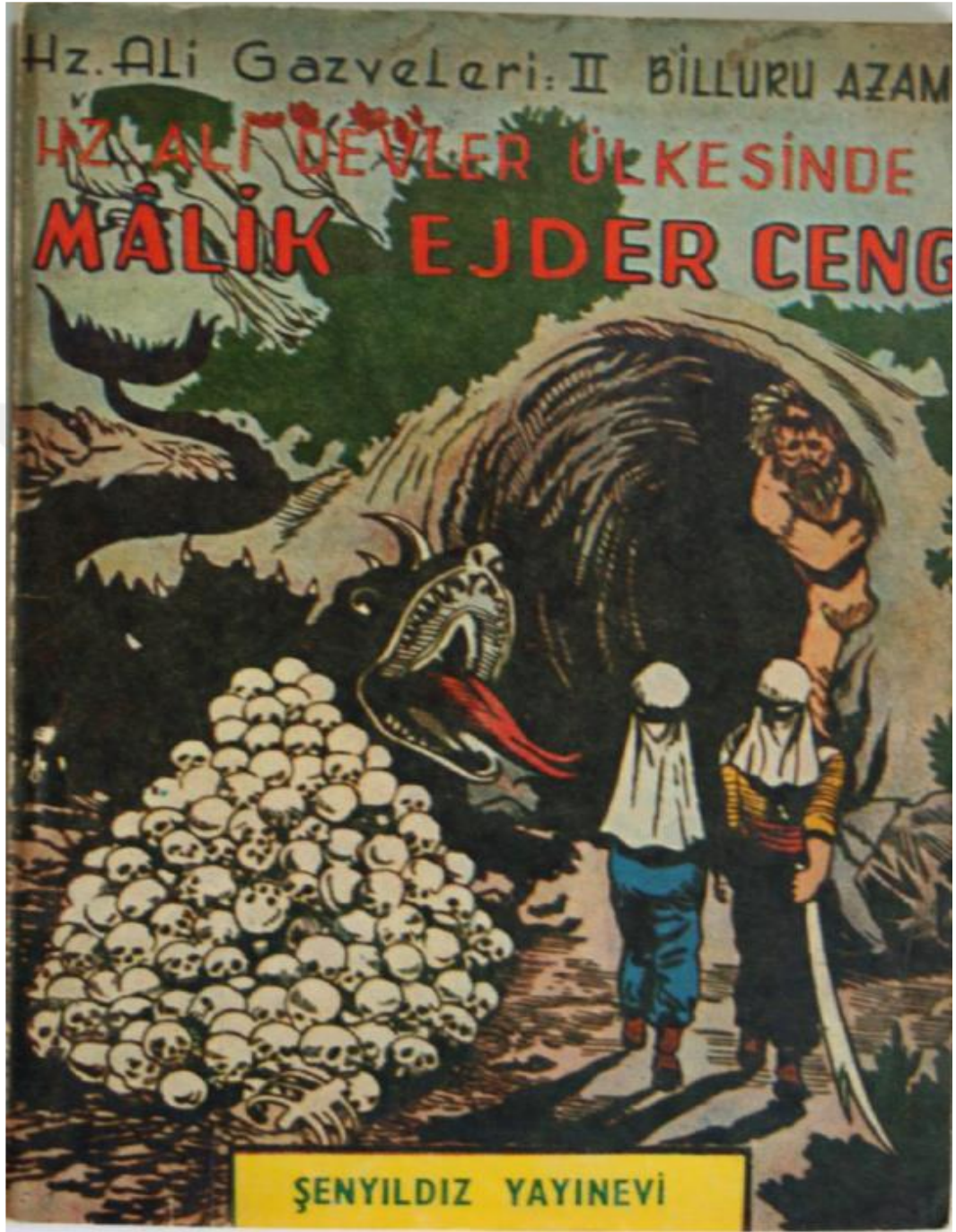

Ek- 2. Hz. Ali Billuru Âzam Cenkmeleri Ön Kapak Resimleri

<https://www.nadirkitap.com/hazreti-ali-gazveleri-1-billuru-azam-haverzemin-cengi-n-b-kitap11469185.html> (23.10.2018).

<https://www.nadirkitap.com/hazreti-ali-gazveleri-1-billuru-azam-haverzemin-cengi-n-b-kitap11469185.html> (23.10.2018).

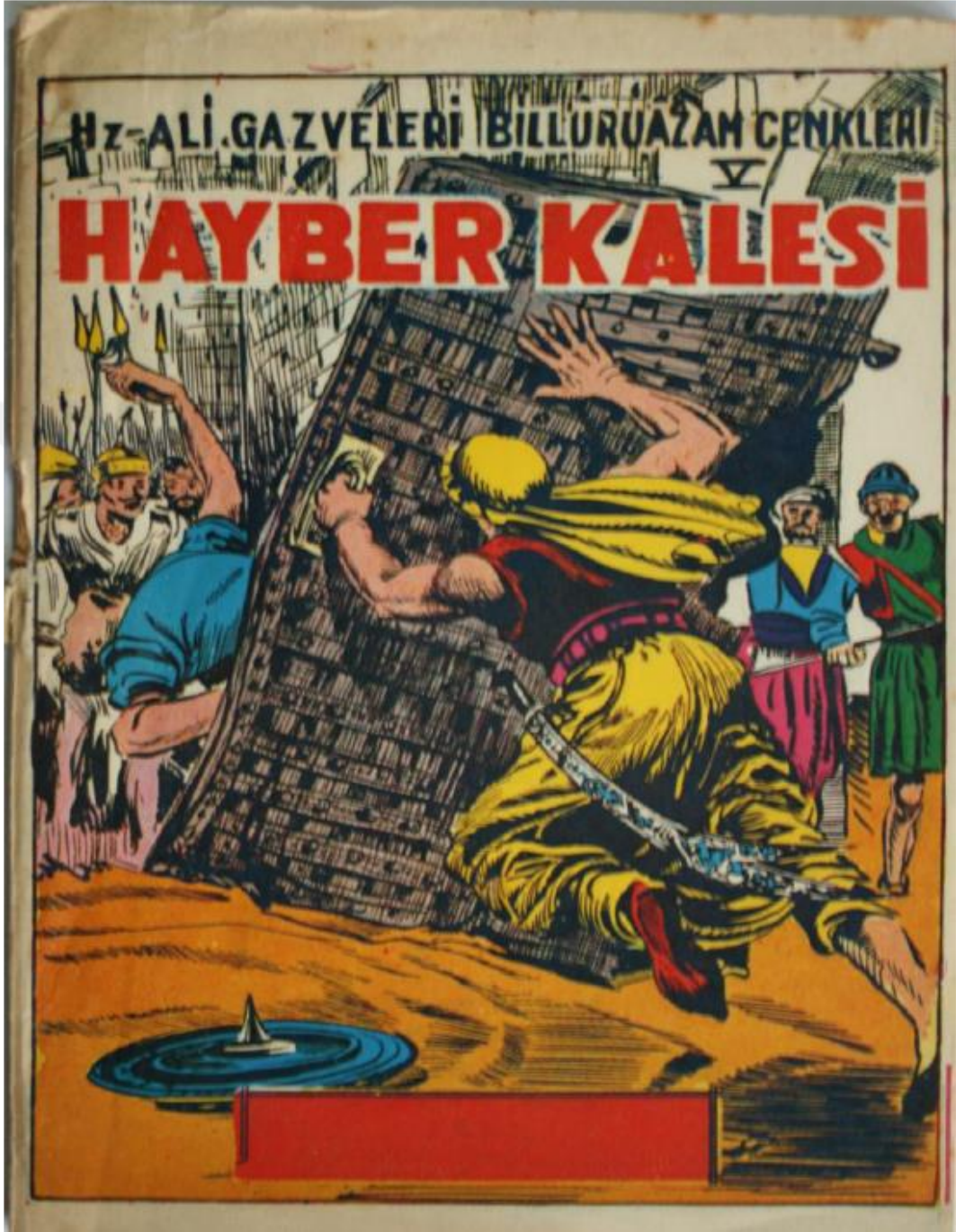
<https://www.nadirkitap.com/hazreti-ali-gazveleri-1-billuru-azam-haverzemin-cengi-n-b-kitap11469185.html> (23.10.2018).

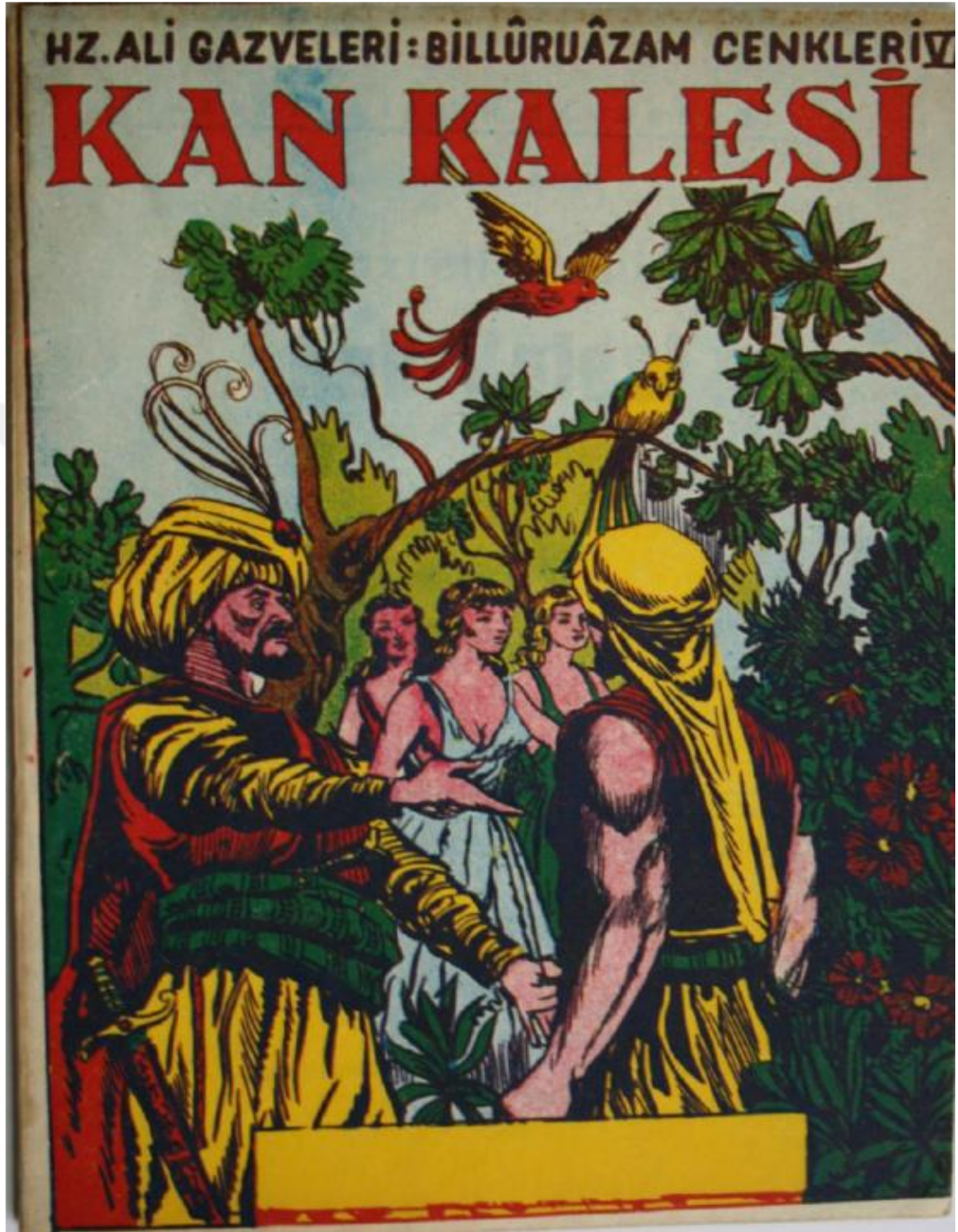
<https://www.nadirkitap.com/hazreti-ali-gazveleri-1-billuru-azam-haverzemin-cengi-n-b-kitap11469185.html> (23.10.2018).

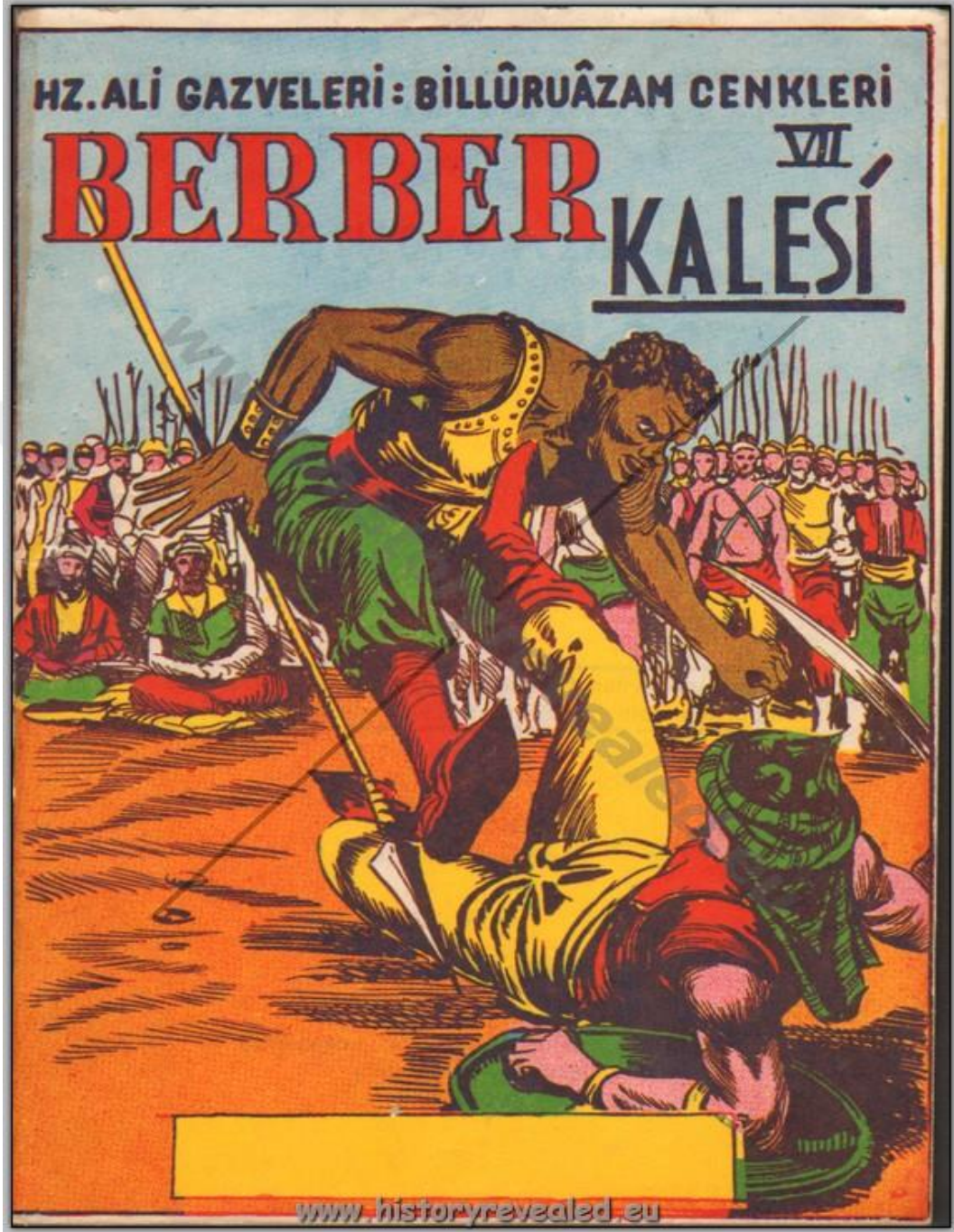
<https://www.nadirkitap.com/hazreti-ali-gazveleri-1-billuru-azam-haverzemin-cengi-n-b-kitap11469185.html> (23.10.2018).

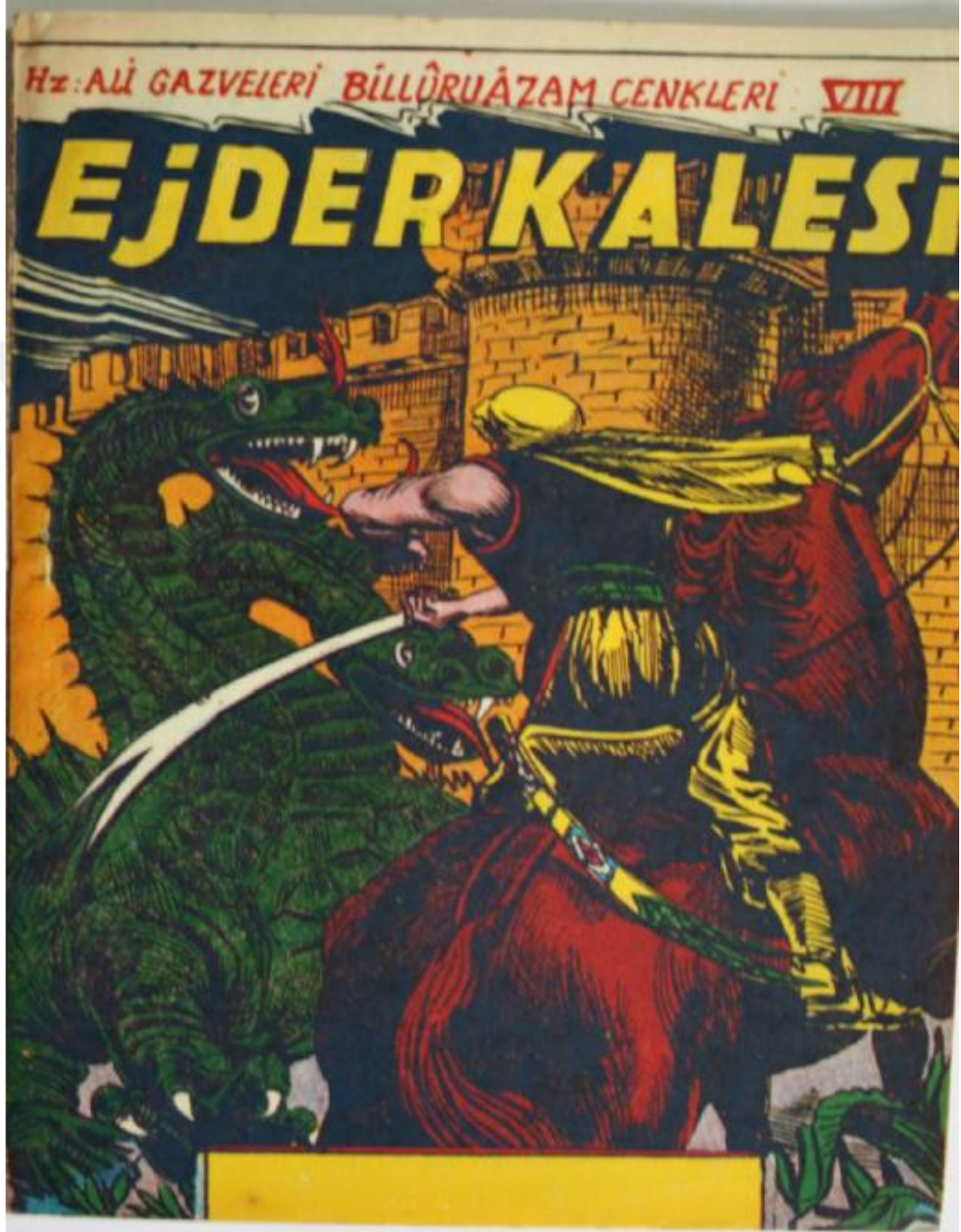
<https://www.nadirkitap.com/hazreti-ali-gazveleri-1-billuru-azam-haverzemin-cengi-n-b-kitap11469185.html> (23.10.2018).

<https://www.nadirkitap.com/hazreti-ali-gazveleri-1-billuru-azam-haverzemin-cengi-n-b-kitap11469185.html> (23.10.2018).

<https://www.nadirkitap.com/hazreti-ali-gazveleri-1-billuru-azam-haverzemin-cengi-n-b-kitap11469185.html> (23.10.2018).

Ek-3. Temsili Hz. Ali, Düldül ve Zülfikar Resmi

<http://spilnet.blogspot.com> (23.10.2018)

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Aylin ERCAN
Uyruğu : T.C
Doğum Yeri ve Tarihi : Manisa / 1992
E-Posta : aylin_ercn@hotmail.com
Yazışma Adresi : Manisa

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lise	Salihli Kız Teknik Lisesi	2010
Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	2014

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Kurum	Görev

YABANCI DİL: İngilizce